

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 9 кастрычніка 1987 г. © № 41 © (3399) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

ЭТАПЫ ВЯЛІКАГА ШЛЯХУ

З юбілейнай рэспубліканскай
мастацкай выстаўкі «Краіна Саветаў»

В. СУМАРАЎ. Ленін і дзеці.

У. ТОЎСЦІК. Год 1918.

А. АНІКЕЎЧЫК. Нараджэнне рэвалюцыі.

Нейкім асабліва гарманічным выглядае мінскі Палац мастацтваў у залаціста-чырвоным абрамленні кастрычніцкіх фарбаў. Ці, можа, узнёслаць яму надаюць дзве скульптурныя кампазіцыі, якія арганізатары юбілейнай выстаўкі «Краіна Саветаў», прысвечанай 70-годдзю Вялікага Кастрычніка, вырашы-

лі паставіць проста на вуліцы, перад уваходам у Палац? Адна з іх сімвалізуе музу выяўленчага мастацтва, другая — сімвал жыцця, мацярынства. Аўтары іх — скульптары М. Кандрацьеў і А. Мятліцкі...

Другі па ліку дзень кастрычніка быў днём вернісажа. У семнаццаць гадзін у вестыбюлі

Палаца міністр культуры рэспублікі Ю. М. Міхневіч і старшыня праўлення Саюза мастакоў БССР У. Стальмашонак запрасілі наведвальнікаў у выставачныя залы.

І майстроў выяўленчага мастацтва, і яго аматараў чакаў сюрпрыз: нарэшце-такі арганізатары «Краіны Саветаў» свое-

часова падрыхтавалі да выстаўкі каталог, які можна было набыць у кіёску Палаца мастацтваў.

Сама юбілейная экспазіцыя — разнастайная па відах і жанрах мастацтва. Калі ідзеш ад публіцыстычнай карціны да лірычнага пейзажа, ад графічнага цыкла да скульптурнай кам-

пазіцыі, ад плаката да габелена — бачыш, колькі тут спалучана ў высокім паняцці Памяці: рэвалюцыя і Вялікая Айчынная вайна, дзень сённяшні з яго радасцямі і трагедыямі і зварот у будучыню. І ўсюды — чалавечыя лёсы і характары. Характары моцныя, глыбокія і пазычаныя. (Заканчэнне на стар. 2).

Юбілею прысвечаны

На сцэне Беларускай дзяржаўнай філармоніі — удзельнікі адкрыцця сезона.

Вялікім сімфанічным канцэртам адкрыла свой 50-ы сезон, прысвечаны юбілею Кастрычніка, Беларускай дзяржаўная філармонія. Выконвалася класіка: сімфонія «Манфрэд» П. Чайкоўскага, Трэці фартэпіянны канцэрт Л. Бетховена. Уключаная ў праграму араторыя Я. Глебава «Свяці, зар!» прагучала апафеозам гэтага ўрачыстага вечара. Слухачы цэпла віталі нашага гасця, піяніста М. Плятнёва, беларускіх выканаўцаў — Акадэмічны сімфанічны аркестр на чале з Ю. Яфімавым, салістаў Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР Н. Галева і М. Маісеенку, харавую капэлу імя Р. Шырмы і яе новага кіраўніка Л. Яфімаву, хор Сярэдняй спецыяльнай музычнай школы пры Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі.

У Дзяржаўным мастацкім музеі БССР прайшло выступленне аднаго з вядучых мастацкіх калектываў рэспублікі — Мінскага камернага аркестра. Спецыяльна да гэтага канцэрта была падрыхтавана невялікая экспазіцыя твораў выяўленчага мастацтва Італіі XVII—XVIII стст. І музыка гучала адпаведна: А. Карэлі, А. Вівальдзі, Д. Пэргалезі. Музыканты Мінскага

камернага не ўпершыню ўдзельнічаюць у праграмах «сінтэзу мастацтваў»: некалькі гадоў назад па запрашэнні С. Рыхтэра, ініцыятара славетных «Снежанскіх вечараў», яны ігралі ў зале Музея выяўленчых мастацтваў імя А. С. Пушкіна; аркестр спалучаў сваё выступленне і з экспазіцыяй палотнаў В. Бялініцкага-Бірулі — у магілёўскім музеі мастака.

У новым сезоне аркестр плануе цыкл тэматычных канцэртных праграм, прызначаных для выканання ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР, у спалучэнні з адпаведнымі выстаўкамі. Зараз падрыхтавана праграма з новых твораў беларускіх кампазітараў — прагучыць у рамках пленума праўлення СК БССР. І толькі 27 кастрычніка адбудзецца ўрачыстае адкрыццё сезона гэтага калектыву, які неўзабаве адзначыць сваё 20-годдзе. У бліжэйшых планах аркестра — прэм'еры твораў Д. Смольскага, А. Шнітке, выступленні з вядомымі салістамі і дырыжорамі Т. Стэрлінг, А. Калерам, С. Цацорыным, А. Янчанкам і інш.

С. ВЕТКА.
Фота Ул. КРУКА.

РЭВАЛЮЦЫЯ І ЛІТАРАТУРА

Усесаюзная творчая канферэнцыя «Вялікі Кастрычнік: сацыялістычны інтэрнацыяналізм, савецкі патрыятызм і сучасная літаратура» на працягу трох дзён працавала ў Ленінградзе.

З УВАГАЙ ДА ПРАБЛЕМ МУЗЫЧНЫХ

13 кастрычніка ў Мінску пачынае работу пленум праўлення Саюза кампазітараў БССР, прысвечаны 70-годдзю Вялікага Кастрычніка. Расказвае намеснік старшыні праўлення СК БССР У. ДАРОХІН:

— Якім павінен быць пленум, прысвечаны такой вялікай у жыцці нашай краіны даце? Пытанне зусім не рытарычнае. Удзіліва абмеркаваўшы яго, мы вырашылі не рабіць святочны рэтраспектыўны паказ нашых набыткаў. Замест ўрачыстага рапарта (а менавіта ў такіх рапартах ператвараліся апошнім часам нашы рабочыя мерапрыемствы — пленумы) павінна адбыцца дзелавая размова пра сённяшні стан беларускай музыкі, пра задачы і праблемы нашага творчага саюза.

«Сацыяльны і эстэтычныя праблемы развіцця сучаснай беларускай музыкі» — так вызначана тэма пленумаўскай дыскусіі, якая адбудзецца 17 кастрычніка. Думаецца, добрай асновай для яе будзе канцэртныя праграмы пленума, якія ўключаюць пераважна творы,

напісаныя нядаўна і не знаёмых шырокаму слухачу. У гэтыя дні прагучаць сімфанічныя, камерныя, народна-аркестравыя творы А. Багатырова, Я. Глебава, Д. Смольскага, Г. Вагнера, А. Мадзівані, Л. Шлег, Р. Суруса, Ф. Пяталева, К. Цесакова, У. Дамарацкага, А. Бандарэнкі, У. Браілюскага, А. Навахроста... Спыню пералік, бо ў насычаных праграмах пленума прадстаўлена музыка пераважнай большасці членаў нашага саюза (а таксама студэнтаў аддзялення кампазіцый кансерваторыі), якая прагучыць у выкананні Сімфанічнага аркестра Белтэлерадыё пад кіраўніцтвам Б. Райснага, Мінскага камернага аркестра, Акадэмічнага народнага аркестра БССР пад кіраўніцтвам М. Казінца, вядучых салістаў, студэнткіх калектываў, Маладыя эстрадыяныя выканаўцы ўдзельні-

Удзельнікі заслухалі даклады, у якіх быў дадзены аналіз дасягненняў савецкай шматнацыянальнай літаратуры, гаварылі аб задачах, што стаяць перад ёй у святле рашэнняў XXVII з'езда КПСС, перабудовы грамадства.

Сярод выступаўшых у спрэчках, былі першы сакратар праўлення СП БССР Ніл Гілевіч і старшыня праўлення Беларускага фонду культуры Іван Чыгрынаў.

чаюць у вялікім канцэрте песні (тут прагучаць творы многіх маіх калег). Дарэчы, канцэрт гэты адбудзецца да афіцыйнага адкрыцця пленума, сёння, 9 кастрычніка, у Палацы культуры Мінскага трактарнага заводу.

Як заўсёды, мы чакаем гасцей — пасланцоў кампазітарскіх саюзаў Малдавіі, Грузіі, Татарыі, Украіны, РСФСР. Апроч канцэртаў і спектакляў, у музычных тэатрах (а ў праграму пленума ўваходзіць паказ балета «Крылы памяці» У. Кандрусевіча, спектакляў тэатра музычнай камедыі «Мільянерка» Я. Глебава, «Несцерка» Р. Суруса, «Дзяніс Давыдаў» А. Мадзівані) гасці наведуюць памятныя мясціны Мінска, укладуць кветкі да помніка У. І. Леніну і манумента Перамогі, павіваюць у Хатыні. І, безумоўна, нам будзе цікава пачуць іх меркаванні пра беларускую музыку ў гутарцы за «круглым сталом» у Саюзе кампазітараў і ў заключнай пленумаўскай дыскусіі.

Спадзяёмся, што шырокі і разнажанравы паказ творчасці сучасных кампазітараў Беларускай вышэйшай спецыяльнай музычнай школы Мінска і нашых гасцей.

НА ГАСТРОЛЯХ — БАЛТЫЙЦЫ

Спектаклем «А ў Балтыйскім флоте» ў панядзелак пачаў у Мінску гастролі драматычны тэатр імя Усевалада Вішнеўскага двойчы Чырванасцяжнага Балтыйскага флоту. У аснову літаратурнай кампазіцыі пакладзены гістарычныя матэрыялы вёвапэмных дзён Кастрычніка, а таксама ўрыўкі з твораў А. М. Талстога, М. Зошчанкі, А. Карнейчука, І. Лукоўскага. У спектаклі на шырокім гістарычным фоне раскрываецца лёс першага старшыні Цэнтралблта П. Дыбенкі, Вобраз Уладзіміра Ільіча Леніна стварае артыст Л. Томінгас.

Сатырычная камедыя «Слон» напісана яшчэ ў 1932 годзе ленінградскім драматургам А. Капковым, які загінуў у час вайны. Вострасюжэты твор, надзіва сугучны дню сённяшняму, па сутнасці вернуты з небыцця. У свой час п'еса была забаронена, а потым і зусім забыта. Заарот тэатра да яе — жаданне сказаць сваё слова пра тое, што несумяшчальна з савецкім ладам жыцця.

У гастрольнай афішы пазначаны і іншыя работы — спектаклі «Матухна Курані і яе дзеці» Б. Брэхта, «Утайманне свавольніцы» У. Шэкспіра, «Апошні наведальнік» У. Дарэцава. Гастролі прадоўжацца да 20 кастрычніка.

П. ВЕРАМЕЙЧЫК.

ПРЭМ'ЕРЫ КНІГ

Вядзе вечар Яўген Міклашэўскі.

На чарговай «Паэтычнай пятніцы» ў Доме літаратара адбылася прэм'ера кнігі «Гары, агонь Кастрычніка» і «Ідзе Кастрычнік па зямлі», прысвечаных 70-годдзю Вялікага Кастрычніка. У першым зборніку прадстаўлены творы беларускіх паэтаў розных пакаленняў, у другім — творы замежных аў-

тараў у перакладзе на беларускую мову.

Адкрыў вечар і вёў Я. Міклашэўскі. Выступілі П. Макаль, А. Вярцінскі, М. Нусянкоў, Б. Сачанка, П. Прыходзька, У. Паўлаў, Х. Жычка, Я. Хвалей, а таксама артысты мінскіх тэатраў.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Прэм'ера зборніка «Гары, агонь Кастрычніка» прайшла і ў час традыцыйнага кніжнага кірмашу каля філармоніі ў Мінску. Пра кнігу расказаў яе ўкладальнік Я. Хвалей. Свае вершы чыталі П. Макаль,

П. Прыходзька, С. Шушкевіч, П. Прануза, Х. Жычка, А. Вольскі, В. Шымун, У. Карызна, С. Панізіні, М. Чарняўскі, У. Мазго.

А. КМЕН.

ЭТАПЫ ВЯЛІКАГА ШЛЯХУ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1).

Тэма міру, зямлі і чалавека на ёй — асноўныя, дамінанта экспазіцыі. Яна паўстае перад глядачом у разнастайнасці аспектаў, творчых почырках і рашэнняў. Мы знаходзім тут творы, прысвечаныя гісторыі краіны, нараджэнню Савецкай Беларусі. Гэта палотны У. Тоўсціка, Г. Вашчанкі, А. Гугеля, Р. Кудрэвіч, У. Пасюкевіча, Б. Аракчэва, скульптуры Г. Гаравой, А. Анікейчыка, А. Бачкарова, С. Гарбуновай... Зноў і зноў мастакі вяртаюцца да болю і памяці пра Вялікую Айчынную. Яна — у жывалісе Я. Зайцава, В. Грамыкі, Э. Куфко, І. Бархаткова, у графіцы Ю. Хілько і П. Дурчына, у кінаэскізах У. Дзяменчэва, А. Мацвейчука, Я. Ігнацэва...

Тэма сучаснасці... Мастакі выступаюць тут не сузіральнікамі, а публіцыстамі, якія разказваюць аб праблемах сённяшняга дня. Падоўгу затрымліваюцца наведальнікі перад творамі пра чарнобыльскую трагедыю, роздум пра якую ўвасоблены ў палотнах «Наведанне» і «Дзень за днём» У. Кожуха, «Планета «Палын» А. Марачкіна, «Бяда» У. Альшэўскага... Трывога за лёс чалавецтва — у карцінах «Час, падзеі, людзі» М. Данцыга, «Па-

гроза» Ю. Макарава, «Мір-планец» Л. Асецкага, «Мяжа» С. Бандарэнкі...

Відаць, кожны адчуваў пачуццё пэўнай разгубленасці перад мноствам твораў мастацтва. Цікаваць, якая падганяе абысці адрэзу ўсе залы і хоць бы збольшага ўбачыць і ўявіць сабе ўсю экспазіцыю, суткаецца з унутранай патрэбай затрымацца каля той або іншай работы, пастаяць каля яе, адчуць непаўторнасць і прыгажосць.

Радзіма, бацькаўшчына, родны кут... Іх апяваюць В. Цвірка, Л. Шчамялёў, З. Літвінава, А. Кішчанка, В. Славак, А. Паслядовіч, А. Кашкурэвіч, А. Лось, Я. Батальёнак, П. Драчоў, Г. Шутаў...

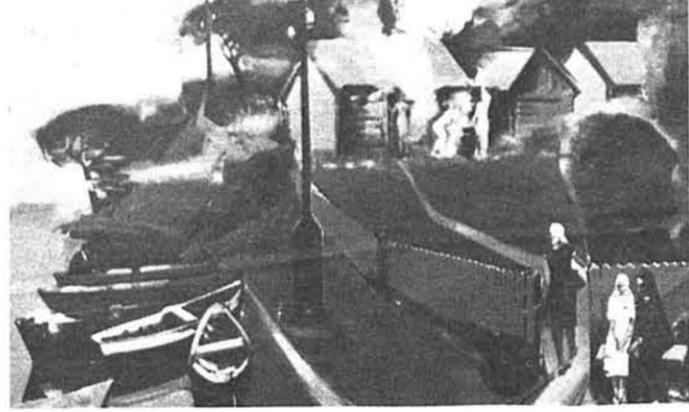
Натуральным было жаданне арганізатараў выстаўкі «Краіна Саветаў» зрабіць экспазіцыю мажорнай. І гэтая светлая, жыццярэдасная танальнасць пераважае паўсюль — у тым ліку і там, дзе прадстаўлены творы са шкла, фарфору, керамікі, дзе размешчаны габелены беларускіх майстроў.

Вярнісяж адбыўся. Але ці стала выстаўка падзеяй у творчым жыцці рэспублікі? Пра гэта ў наступных нумарах «ЛіМа» раскажучь нашы крытыкі і мастацтвазнаўцы.

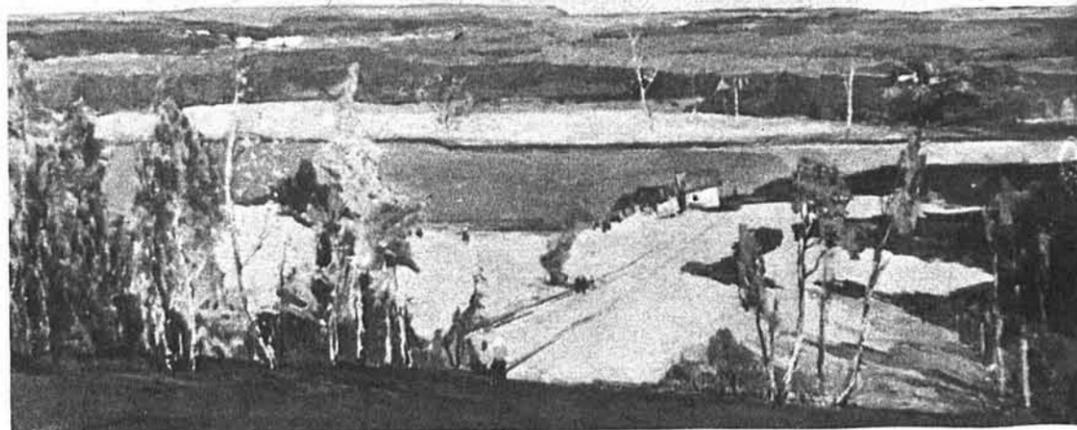
Наш кар.

С. ГАРБУНОВА. Я назвала яго тваім імем.

Л. ШЧАМЯЛЕЎ. Суботні вечар на Бярэзіне.

В. ЦВІРКА. На Прыпяці.

ГЛЯДЗЕЦЬ НАПЕРАД,
У БУДУЧЫНЮ

Кінулася ў вочы, што ў апошні час амаль усе беларускія газеты, у тым ліку і «Літэратура і мастацтва», сталі шмат пісаць пра «людзей з мінулага» — і пра тых, што па той бок акіяна, і пра тых, што ходзяць цэнямі сярод нас. Многа шуму вакол І. Адзіна артыкул, другі, пісьмы чытачоў... Баюся, каб яны не заганыліся, не зазналіся ад такой увагі. Дзіўна, што адзін з такіх «учарашніх» нават атрымоўвае слова ў газеце, каб, «выкрыць» другога такога ж, падобнага на яго. Разам, аказваецца, служылі фашысцкім захопнікам. Як быццам адзін «чалавек з мінулага», былі гітлераўскі паслугач, можа быць лепшым за другога такога ж гітлераўскага паслугача. Зрэшты, справа не толькі ў гэтым. Ідзе ідэалагічная барацьба, з ворагамі народа і сацыялізму трэба змагацца. Але ж, што я і хацеў сказаць, у краіне ідзе перабудова, якая патрабуе максімум нашай увагі, нашых сіл. Вунь колкія праблемы, за якія трэба ўсім брацца і якія трэба неадкладна вырашаць. Міхаіл Сяргеевіч «арбачоў» заклікае друць быць трэляшчыкам перабудовы, агацца за яе, адстойваць яе, пісаць пра яе творцаў, г. зн. пра нашых сучаснікаў, пра людзей сённяшняга дня. А што датычыць гэтых самых «прывідаў», «людзей з мінулага», то ім трэба ўдзяляць увагу на газетнай старонцы роўна столькі, колькі яны таго заслугоўваюць. І яшчэ адно. Калі збіраўся ўно адпраўляць гэту заўважку, купіў у кіёску вашу газету і звярнуў увагу на вялікі і цікавы артыкул Анатоля Сідарэвіча. Артыкул мне ў цэлым спадабаўся. Правільна ставіцца да пытання. Праўду гаворыць крытык: шмат, вельмі шмат намагаўся друць культ. Трэба цяпер гэтыя завалы расчысціць і саздаць новы лес. Але не ва ўсім А. Сідарэвіч, як мне здаецца, мае рацыю. Ці трэба вольна валіць усё і ўсіх у адну кучу — і сапраўдных барацьбітоў за Савецкую ўладу, і нівійных ахвяр сталінскіх рэпрэсій, і тых, хто вагаўся, і ксяндзоў, якія былі адначасова і паэтамі? Так, нам трэба берагчы і ведаць сваю спадчыну, ведаць і цаніць сваё мінулае і браць усё лепшае з яго для будучага. Але ж, відаць, не усё, а толькі лепшае. Успомнім Чарнышэўскага: «Пераносіць з будучага ў сучаснае». Гэта значыць, трэба ў сучаснае, у наш сённяшні дзень пераносіць толькі лепшае. Так я думаю.

А. ГОЛУБЕУ,
юрысцонсульт, афіцэр у адстаўцы.

г. Віцебск.

УСЁ ПРА БЕЛАРУСЬ

У Кіеве выйшаў у свет 35-ы нумар грамадска-палітычнага, літаратурна-мастацкага часопіса «Україна» за гэты год, які цалкам прысвечаны Беларусі.

Часопіс пачынаецца зваротам да Украінага чытача народнага пісьменніка Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі Васіля Быкава «Светлай вам будучыні — навекі!» Тут жа надрукаваны і старонкі з апавесці В. Быкава «У тумане».

У нумары — артыкулы, карэспандэнцыі, рэпартажы аб сённяшнім дні Беларусі, аб пераўтварэннях, якія адбываюцца ў рэспубліцы на шляху перабудовы. Чытачы пазнамяцца з артыкулам галоўнага рэдактара часопіса «Беларусь» А. Шабаліна, дзе расказваецца аб гістарычным мінулым роднага краю, аб станаўленні Беларусі сацыялістычнай, аб украінска-беларускім братэрстве. Нарыс спецыяльнага рэдактара «Україны» І. Ільніцкага пад назвай «Волат на далоні» прысвечаны БелАЗу. Артыкул М. Матукоўскага «Новыя проміні «Рассвета»» расказвае пра сённяшні дзень славагата калгаса імя К. Арлоўскага, пра яго цяперашняга старшыню двойчы Героя Сацыялістычнай Працы В. Старавойтава. У рубрыцы «Перабудова: вопыт, праблемы, перспектывы» выступае начальнік Беларускай чыгункі А. Андрэю.

Пра свята-кірмаш на Століншчыне — рэпартаж В. Жука. З ансамблем «Верасы» знаёміць украінскага чытача карэспандэнцыя П. Янубовіча.

У нумары змешчаны пераклады вершаў Максіма Танка, Рыгора Барадуліна, Васіля Жуковіча, Пятра Сушко.

А. ХАНДРАЦЮК.

г. Кіеў.

Роля і месца Вялікага Кастрычніка ў сусветнай гісторыі такія агромністыя, што аналіз сусветна-гістарычнага значэння гэтай падзеі, яе характару і ўплыву на лёсы народаў нашай краіны, усёй цывілізацыі патрабуюць і адпаведнага буйнамаштабнага погляду. Метадалогію погляду, які дазваляе дакладна вызначыць рухаючыя сілы і тэндэнцыі, заканамернасці і супярэчнасці грамадскага развіцця, бачыць яго дасягненні і цяжкасці, даюць ленынскай працы. Як вобразна адзначыў прагрэсіўны англійскі публіцыст А. Монтэгу, «напісанае Леніным — не архіў, а арсенал. Калі наступе час бітвы, мы гартаем старонкі яго кнігі гэтак жа, як перад атакай набіраем патронамі кулямётныя стужкі».

Разам з У. І. Леніным, абіраючыся на яго метадалогію навуковага пранікнення ў глыбінную сутнасць і тэндэнцыі ходу чалавечай гісторыі, мы ўдумваемся ў міжнароднае значэнне Кастрычніцкай рэвалюцыі перш за ўсё ў самым шырокім сэнсе гэтага слова. Непарыўная сувязь з перамогай Кастрычніка руху наперад сусветнага рэвалюцыйнага працэсу, канкрэтным выражэннем якога сталі новыя перамаганосныя сацыялістычныя рэвалюцыі, развал каланіяльнай сістэмы імперыялізму, развіццё міжнароднага камуністычнага і рабочага руху, рост і ўмацаванне масавых дэмакратычных, антыімперыялістычных, антываенных сіл, з'яўляецца несумненнай.

Кожны пражыты пасля Кастрычніка дзень, кожны крок паступальнага ходу гісторыі прыносілі і прыносяць усё новыя пацвярджэнні ўсеагульнай ісціны, што цяперашні воблік свету ёсць заканамерны вынік гістарычнага працэсу, пачаткам якога была Кастрычніцкая рэвалюцыя.

Разам з У. І. Леніным, на аснове яго метадалогіі, мы асэнсоўваем значэнне Кастрычніцкай рэвалюцыі і ў больш вузкім сэнсе, з пункту гледжання адкрыцця ёю заканамернасцей сацыялістычнай рэвалюцыі, а таксама рэвалюцыйна-гістарычнага вопыту, якія далі Кастрычнік і пачатае ім стварэнне новага грамадства ў нашай краіне. Сутнасць заключаецца ў тым, што ў вопыце і ўроках Кастрычніка выкрысталізаваліся заканамернасці і прыпынны, агульназначныя для ўсіх атрадаў пралетарскай класавай барацьбы на працягу ўсёй эпохі пераходу ад капіталізму да сацыялізму.

Перш за ўсё Вялікі Кастрычнік бліскава даказаў на практыцы найвялікшую правільнасць ленынскага вываду аб тым, што ролю перадавога барацьбіта ў рэвалюцыйнай перабудове свету можа выканаць толькі партыя рабочага класа, якая кіруецца рэвалюцыйнай тэорыяй. Ён паказаў таксама, а наступныя сацыялістычныя рэвалюцыі пацвердзілі, што разрыў з капіталізмам, пераход да новага грамадства не можа быць вынікам нейкай павольнай эвалюцыі або мірнага «ўрастання». Перамога рэвалюцый магчыма толькі ў выніку класавай барацьбы і заваявання дыктатуры пралетарыята, злomu эксплуатацыйнага апарату па-

даўлення і маніпулявання масамі, устанавлення грамадскай уласнасці на сродкі вытворчасці, стварэння механізму свядомага кіравання эканамічнымі і сацыяльнымі працэсамі, развіцця сацыялістычнай дэмакратыі і культуры.

Увесь паслякастрычніцкі вопыт сацыялістычнага будаўніцтва з'яўляецца ўвасабленнем ленынскага палажэння аб тым, што камуністычная арганізацыя грамадскай працы, першым крокам да якой з'яўляецца сацыялізм, трымаецца выключна на свабоднай і свядомай дысцыпліне саміх працоўных, пакончыўшых з эксплуатацыйнай чалавечай чалавечкам. Выяўленне, укараненне ў арганізацыю новых форм і метадаў творчасці ў працы, як паказвае практыка, было і застаецца самай важнай і самай складанай праблемай сацыялістычнага будаўніцтва, вырашэнне якой зойме не адно дзесяцігоддзе.

Карэнны фактар, які вызначае новы лад — жывая творчасць саміх працоўных мас; сацыялізм нельга стварыць па загадзе зверху, яго духу чужы, проціказаны казённа-бюракратычны аўтаматызм.

Натуральна, кожнай краіне ўласціва велізарная разнастайнасць нацыянальных асаблівасцей, канкрэтна-гістарычных умоў. Але яна ні ў якім разе не перакрэслівае значэння ўніверсальных асноў, на практыцы раскрытых у ходзе ўсіх пераможных сацыялістычных рэвалюцый, а толькі патрабуе правільнага іх відавочнення ў прыватнасцях, прыстасавання і прымянення да нацыянальных і нацыянальна-дзяржаўных адрозненняў. Разам з тым, гаворачы пра міжнароднае значэнне вопыту Кастрычніка, пачатага ім сацыялістычнага будаўніцтва, У. І. Ленін ніколі не ўяўляў яго беспамылковым, ідэальным, усёабдымным увасабленнем ісціны сацыялізму ў апошняй інстанцыі. Ён выразае бачыў дыялектычна супярэчлівы характар канкрэтна-гістарычнага вопыту любой краіны, які спалучае ў сабе як агульнае, так і асабістае, як інтэрнацыянальнае, так і нацыянальнае. Больш таго, ён падкрэсліваў, «што толькі шляхам рада спроб, — з якіх кожная, асобна ўзятая, будзе аднабаковай, будзе мець пэўную неадпаведнасць, — створыцца цэльны сацыялізм з рэвалюцыйнага супрацоўніцтва пралетарыяў усіх краін».

Асэнсоўваючы сёння пачатую Вялікім Кастрычнікам сацыялістычную гісторыю, вынікі і ўрокі барацьбы савецкага народа за новае грамадства, іх значэнне, мы адначасова ўдумваемся і «ў практычны вопыт нашай работы, узяты ў цэлым», сканцэнтруём увагу «на нявырашаных задачах яе». «Асабліва дарэчы і неабходна падобнае адсявяткаванне рэвалюцыі ў тых выпадках, — пісаў У. І. Ленін, — калі ёсць карэнныя задачы, яшчэ не вырашаныя рэвалюцыйнай, калі патрабуюцца засвоіць нешта новае (з пункту гледжання праробленага рэвалюцыйнага гэтага часу) для вырашэння гэтых задач».

Гэтыя словы напісаны ў лістападзе 1921 года, калі партыя бальшавікоў новай эканамічнай палітыкай і звязанай з ёю

перабудовай пачала круты паварот з тым, каб забяспечыць перамогу сацыялізму ў нашай краіне. Яны набываюць асаблівае гучанне сёння, на цяперашнім крутым павароце, калі перад партыяй і савецкім народам паўстала задача рэвалюцыйнай перабудовы, абнаўлення ўсіх сфер жыццядзейнасці грамадства, надання магутнага паскарэння справе, пачатай 70 гадоў назад. На гэтым адказным рубяжы ёсць «нешта новае», што трэба засвоіць, усваяючы, ажыццявіць, і «лепшы спосаб адсявяткаваць гадавіну вялікай рэвалюцыі» — сканцэнтраванне намаганняў на ператварэнні ў жыццё стратэгічнага курсу КПСС на планернае і ўсеабаковае ўдасканаленне сацыялізму, далейшы рух наперад да камунізму на аснове паскарэння сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны, барацьбы за мір і сацыяльны прагрэс.

Асэнсоўваючы практычны вопыт справы Вялікага Кастрычніка, «узяты ў цэлым», перш за ўсё ў рамках сусветна-гістарычных, на ўзроўні праблем, якія закраналі самыя асновы існавання цывілізацыі, У. І. Ленін у першую чаргу звярнуўся да такой з іх, паводле сучаснай тэрміналогіі, глабальнай, як праблема вайны і лёсу чалавецтва. Тады, у 1921 годзе, толькі-толькі закончылася першая сусветная вайна, якая ўзрушыла яе сучаснікаў небывалым да гэтага маштабамі пакут і разбурэнняў. 38 дзяржаў-удзельніц, 10 мільянаў загінуўшых, 28 мільянаў долараў страты ад разбурэння матэрыяльных каштоўнасцей — такія былі вынікі, над якімі не маглі не задумацца і лепшыя розумы чалавецтва, і мільёны простых людзей.

Побач з цвярозымі мысліцелямі, якія папярэджвалі народы аб пастаянна пагражаючай ім небяспецы, былі і такія, хто пісаў аб фатальнай логіцы развіцця самой навукі, што вядзе да адкрыццяў разбуральных асноў чалавечага быцця. Чутлівае галасы пра бескалупнае чалавецтва, якое, маўляў, не ведае, што робіць, падобна да малага дзіцяці, якое гуляе з запалкамі. Шырокае распаўсюджанне атрымалі таксама розныя містычныя погляды аб грэшнай прыродзе людзей, якая нібыта падтурхоўвае іх да самазнішчэння. У цэлым, аднак, ужо ў тых гадах ў стратэгіі геме розных, нярэдка выключайшых адно другое ўяўленняў і прароцтваў, усё больш выразна выступала ідэя «чалавечання» міжнародных і міждзяржаўных адносін. Але тут жа паўставала пытанне, як, якімі шляхамі і сродкамі ажыццявіць яе?

Адказваючы на яго, У. І. Ленін указаў на галоўнае — на прычыны вайны, якія ён бачыў у эксплуатацыйным ладзе, агрэсіўнай прыродзе імперыялізму. Закончыўшы падзел свету і надаўшы вайнам сусветнага маштабу, іменна імперыялізм паставіў дасягненні чалавечага розуму на службу стварэння зброі страшэннай разбуральнай сілы. Пытанне аб вайнах, далей, выступала для У. І. Леніна як краевугольны камень усёй палітыкі ўсіх краін жывога шара, як пытанне жыцця і смерці дзесяткаў мільянаў людзей. І перш за

Расціслаў ПЛАТОНАУ,
доктар гістарычных навук

НЯЗГАСНАЕ СВЯТЛО
КАСТРЫЧНІКА

ўсё з вырашэннем гэтага пытання, звязанага з лёсам чалавецтва, усёй планеты, з магчымасцю прадухілення вайны ён суданосіць ацэнку Кастрычніка, разглядаючы яго перамогу, якая вырвала з вайны «першую сотню мільянаў людзей на зямлі», як «першую перамогу справы знішчэння вайны».

Найважнейшым дзяржаўным актам улады рабочых і сялян, што ўсталявалася ў выніку знішчэння эксплуатацыйнага ладу, стаў Дэкрэт аб міры, які абвясціў ясна і дакладна праграму барацьбы за справядлівы дэмакратычны ўсеагульны мір. У краевугольным пытанні ўсёй сусветнай палітыкі Кастрычніцкая рэвалюцыя адкрыла, паводле ленынскай ацэнкі, новую эпоху сусветнай гісторыі. Гэта першая перамога ў справе знішчэння вайны разглядалася як яшчэ не канчатковая, атрыманая з небывалымі цяжкасцямі, з нечуванымі мукамі, з шэрагам велізарных няўдач і памылак. Але «мы, — пісаў У. І. Ленін, — гэту справу пачалі. Калі іменна, у які тэрмін, пралетарыі якой нацыі гэту справу давядуць да канца, — пытанне неістотнае. Істотна тое, што лёд зламаны, што шлях адкрыты, дарога паказана».

Чалавечтву не ўдалося прадухіліць другую сусветную вайну. Развязаная найбольш рацыянальнай ударнай сілай імперыялізму — германскім фашызмам, небывалая па сваіх маштабах і бязлітаснасці, яна ўцягнула ў сваю арбіту 72 дзяржавы, нанесена яе страта лічылася ўжо ў 316 мільярд долараў. Вайна забрала 55 мільянаў людскіх жыццяў.

Хоць другая сусветная вайна і не была спынена, аднак рашаючы ўклад у разгром фашыскай Германіі і яе сатэлітаў, у вырашэнне чалавечтва ад гітлераўскай чумы ўнеслі Савецкі Саюз і яго Узброеныя Сілы. І іменна наша краіна, працягваючы справу Вялікага Кастрычніка, з першых пасляваенных гадоў разгарнула паслядоўную і мэтанакіраваную барацьбу за такі сусветны парадок, які выключыў бы вайну як сродак вырашэння міжнародных канфліктаў.

З паяўленнем жа смяротнай пагрозы, якая навісіла над чалавечтвам у выніку стварэння ядзернай зброі, задача стала заключача ўжо не толькі ў тым, каб зберагчы свет, але і перабудаваць яго так, каб вайны наогул не вырасталі.

Сёння праблема вайны і міру Камуністычная партыя нашай краіны і Савецкая дзяржава разглядаюць як галоўную супярэчнасць сучаснасці. Такі вывад зроблены на аснове глыбокага, цвярозага аналізу сітуацыі, якая склалася ў свеце. Перш за ўсё ён вынікае з той акалічнасці, што стварэнне, а затым і нястрыманнае накіраванне ядзернай зброі зрабілі чалавечка тэхнічна здольным пакласці канец свайму ўласнаму існаванню. У нашы дні ў свеце ўжо накоплены ядзерных боепрыпасаў столькі, што іх хапіла б для шасціразовага знішчэння ўсяго жывога на Зямлі; як сведчыць навуковая інфармацыя, выкарыстанне менш за адну сотую сумарнай магутнасці накопленых ядзерных арсеналаў прывядзе да катастрофічных кліматычных і экалагічных (Заканчэнне на стр. 4, 13).

НЯЗГАСНАЕ СВЯТЛО КАСТРЫЧНІКА

(Працяг. Пачатак на стар. 3).

вынікаў для зямнога жыцця, да «ядзернай зімы».

Тэхнічная магчымасць поўнага знішчэння чалавецтва пры дапамозе расшчэплення атама ўзмацняецца, далей, палітычнай верагоднасцю сусветнай катастрофы з-за накоплення ў свеце выбуховага сацыяльнага матэрыялу, спроб дзяржаўных дзеячаў з застарэлым мысленнем вырашаць праблемы свету, які кардынальна змяніўся, сілай, прыёмам, атрыманымі ў спадчыну ад каменнага веку. Апрача таго, мілітарызацыя мыслення, спосабу жыцця аслабляе, а то і зусім знішчае маральныя тармазы на шляху да ядзернага самагубства. Становішча, якое складалася, ускладняецца і тым, што ідэолагі імперыялізму робяць усё, каб людзі звывіліся з існаваннем смяротна небяспечнай ядзернай зброі, злучыўшы бестурботна адносіліся да далейшага накоплення яе. Больш таго, ёсць і такія ідэолагі і палітыкі, якія спрабуюць, кіруючыся традыцыйнай мілітарысцкай логікай, угледзець у ім нейкае проп'ядзе вайне, развіваючы канцэпцыю «ядзернага стрымлівання» ўзброенага сутыкнення.

Апіраючыся на ідэюна-палітычны і маральны патэнцыял Кастрычніцкай рэвалюцыі, жыццёвую сілу яе традыцый, працягваючы і паглыбляючы іх, вышэй за ўсё ставячы задачу выратавання чалавецтва, Камуністычная партыя нашай краіны выклала на XXVII з'ездзе КПСС сваё бачанне сучаснага свету, падкрэсліўшы аб'ектыўна ўзрастаючую ў ім узаемазалежнасць лёсу дзяржаў і народаў. Партыя сфармулявала філасофскую канцэпцыю цяперашняга і будучага свету, асновы новага палітычнага мыслення ў падыходзе да вырашэння новых праблем, якія стаяць сёння перад чалавецтвам і пастаянна ўзнікаюць.

Сутнасць заключаецца ў тым, што сацыяльна-класавыя супярэчнасці паміж капіталізмам і сацыялізмам як сусветнымі сістэмамі, будучы аб'ектыўна абумоўленымі, існуюць, развіваюцца і будуць развівацца ў далейшым па сваіх спецыфічных законах. Праціглемым сусветным сістэмам дэкадзена спадарожнічае і далей за вызначэнне будучага цывілізацыі, форм грамадскага жыцця. У той жа час паміж імі ўзмацняецца і будзе расці ўзаемазалежнасць, абумоўленая развіццём прадукцыйных сіл, інтэрнацыяналізацыяй грамадскага жыцця, рознымі глабальнымі праблемамі, найбольш надзённай з якіх стала ліквідацыя ядзернай зброі як шляху рэалізацыі гуманістычнага ідэалу вечнага міру, дэмакратычнага і справядлівага для ўсіх народаў.

Важнейшым тэарэтычным палажэннем новага мыслення выступае вызначэнне міжнароднай бяспекі як палітычнай задачы, што вырашаецца, у процівагу ўласціваму імперыялізму мілітарысцка-тэхнічнаму падыходу, толькі палітычнымі сродкамі. Заснаваны на ім аналіз характару і маштабаў ядзернай пагрозы, усведмленне прыярытэту агульначалавечых каштоўнасцей, мэты вырашэння цывілізацыі над класавымі, дазволілі зрабіць вывад, які мае велізарнае тэарэтычнае і палітычнае значэнне, аб тым, што на міжнароднай арэне склаліся аб'ектыўныя ўмовы, у якіх проціборства паміж капіталізмам і са-

цыялізмам можа ісці толькі і выключна ў формах мірнага спаборніцтва, цывілізаваных міждзяржаўных адносін. Такая рэальная дыялектыка сучаснага сусветнага развіцця, якую XXVII з'езд КПСС ахарактарызаваў як спалучэнне спаборніцтва, гістарычнага проціборства дзвюх сістэм і нарастаючых тэндэнцый да ўзаемазалежнасці дзяржаў чалавечай супольнасці. Праз барацьбу процілегаласцей ва ўмовах мірнага спаборніцтва, мірнага саперніцтва, паступова, як бы вобмацкам, складваецца супярэчлівы, але ўзаемазвязаны, у многім цэласны свет.

Такое разуменне, тым больш такое становішча не прыходзіць само сабою, яго трэба будзе штодзённа заваўваць. Гісторыя сведчыць, што кожнаму буйному сацыяльнаму перавароту папярэднічае рэвалюцыя ў грамадскай свядомасці, у розумах людзей, якія адчуваюць яго аб'ектыўную неабходнасць. Гістарычнае значэнне XXVII з'езда КПСС і заключаецца ў тым, што ён ідэяна стымуляваў такую рэвалюцыю. Спалучыўшы барацьбу за мір і сацыяльны прагрэс, як працяг справы Кастрычніка, з'езд тым самым цесна ўвязаў класавыя інтарэсы сацыялізму, з дынамізмам якога цясей, чым калі б там ні было, звязаны цяпер лёс чалавецтва, з агульначалавечымі каштоўнасцямі захавання міру.

Дабіваючыся рэалізацыі намечанай палітыка-тэарэтычнай платформы, КПСС у поўнай адпаведнасці з духам лінінскіх традыцый Кастрычніка звяртаецца да міжнароднага рабочага класа, народаў планеты, сусветнай грамадскай думкі, кіраўнікоў дзяржаў «не з палымнымі заклікамі, з павучальнымі мітынгавымі прамовамі», а з «дакладнай канкрэтнай праграмай...». Ёю ў знешнепалітычнай сферы сталі прапанаваныя партыяй прынцыповыя асновы стварэння ўсёабдымнай сістэмы міжнароднай бяспекі, якія ахопліваюць усе галоўныя сферы чалавечага быцця: палітычную, эканамічную, гуманітарную і ваенную. У кожнай з іх прапанаваны абсалютна канкрэтныя рашэнні існуючых праблем, што дазваляе на практыцы ператварыць мірнае суіснаванне ва ўніверсальны прынцып міждзяржаўных адносін. На гэтай прынцыповай аснове партыя прапанавала канкрэтныя шляхі стварэння да канца цяперашняга стагоддзя бяз'ядзернага свету і ліквідацыі ўсіх без выключэння сродкаў масавага знішчэння. Выкладзены ў Заяве Генеральнага сакратара ЦК КПСС М. С. Гарбачова ад 15 студзеня 1986 года меры сталі цэнтральным напрамкам знешняй палітыкі Саветаў Саюза на будучыя гады, адкрылі новы этап у барацьбе за ліквідацыю пагрозы ядзернай катастрофы, за выжыванне чалавецтва. У ходзе барацьбы за іх рэалізацыю разгортваюцца ўсе важнейшыя іншыя тэмы і шырокамаштабныя акцыі нашай краіны на міжнароднай арэне.

Свет без вайны, без зброі — ідэал народжанага Кастрычнікам сацыялістычнага ладу. У ім знаходзяць канцэнтраванае выражэнне гуманізм камуністычнай ідэалогіі, яе высокія агульначалавечыя маральныя каштоўнасці. У гэтым ідэале — кіраванасць КПСС да разняволення Чалавека для мэт стварэння, выходным пунктам якога

стаў кастрычнік 1917 года.

Сусветна-гістарычнае значэнне Кастрычніцкай рэвалюцыі У. І. Ленін бачыў у тым, што, скінуўшы ярмо капіталу, паклаўшы пачатак вызваленню цывілізацыі ад вайны, яна адкрыла шлях да вырашэння такой спрадвечнай праблемы, як стварэнне ўмоў жыцця, вартых чалавека. Сапраўдны рух наперад па гэтым шляху рэвалюцыя забяспечыла, увянчаўшы сваю перамогу ўстанавленнем гістарычна беспрыкладных асноў сацыяльнага быцця людзей: улады працоўных — у палітыцы, грамадскай уласнасці — у эканоміцы, калектывізму і таварыскай узаемадапамогі — у чалавечых адносінах. Упершыню мэтай і прызначэннем дзяржаўнага ладу стаў поўны дабрабыт і свабоднае ўсебаковае развіццё ўсіх членаў грамадства. Здзейсненая ў імя чалавека, яго поўнага дабрабыту і ўсебаковага развіцця, Кастрычніцкая рэвалюцыя адбылася і як вялікая маральная рэвалюцыя пратэсту супраць абуральных несправядлівасцей старога свету, як гарачае імкненне зрабіць жыццё грамадскі лад вартым чалавека працы. «...Мы маем права ганарыцца і мы ганарымся тым, — пісаў У. І. Ленін, абагульняючы чатырохгадовы вопыт рэвалюцыі, — што на нашу долю выпала шчасце пачаць пабудову саветскай дзяржавы, пачаць гэтым новую эпоху сусветнай гісторыі».

Саветская сацыялістычная дзяржава, першаснай асновай якой з'яўляюцца Саветы, адразу заявіла аб сабе як аб сапраўды дэмакратычнай рэспубліцы рабочых і сялян, што забяспечвае самадзяржаўе народа, як новы тып дэмакратыі — пралетарская дэмакратыя, нязмерна больш высокая і шырокая, чым усе ранейшыя дэмакратыі. Даўшы свету максімум дэмакратызму для працоўных, саветскі лад у той жа час паказаў, што ён азначае разрыў з буржуазным дэмакратызмам.

Ужо ў прынятай 10 ліпеня 1918 года першай саветскай канстытуцыі яўна праявілася глыбінная сутнасць прынцыпаў сацыялістычнай дэмакратыі. Знішчыўшы выяўленыя яшчэ з часу Парыжскай камуны адмоўныя бакі буржуазнага парламентарызму, асабліва раздзяленне кананадаўчай і выканаўчай улады, яна зафіксавала палажэнне аб тым, што народнаўладдзе дасягаецца перш за ўсё непасрэдным удзелам працоўных у кіраванні ўсімі справамі грамадства і пастаянным кантролем іх за работай дзяржаўных органаў. Усе службовыя асобы становіліся не толькі выбарнымі, але і змяняльнымі ў любы час па патрабаванню большасці іх выбаршчыкаў. А галоўнае — кіраванне разглядалася і як прыняцце народам рашэнняў, і як адначасовае забеспячэнне іх выканання.

Галоўным і асноўным у дзейнасці народжанай Вялікім Кастрычнікам дзяржавы новага тыпу з прынцыпова іншым, у параўнанні з буржуазным дэмакратызмам, зместам стала арганізацыя сацыялістычнай эканомікі, толькі на пастаянна развіваючымся фундаменце якой могуць ажыццяўляцца рэвалюцыйныя пераўтварэнні і стварэнне праца ва ўсіх сферах жыцця грамадства. У. І. Ленін пастаянна ўказаў, што толькі жывая, арганічная, унутраная сувязь рэвалюцыйнага пераходу да больш высокага, сацыялістычнага спосабу вытворчасці з больш высокай і больш дасканалай палітычнай арганізацыяй грамадства вызваляе магутную крыніцу сіл, накопленых у народных масах, якія ўзяліся за будаўніцтва свайго ўласнага жыцця. Таму яго асабліва хвалявалі, пастаянна былі ў цэнтры яго ўвагі такія пытанні, як эфектыўнае выкананне маладой сацыялістычнай дзяржавы свайго прызначэння і функцыі, усё больш поўнае выяўленне ёю дэмакратычнай прыроды як га-

лоўнай асновы жыццядзейнасці, няўхільнае прыцягненне да кіравання мільёнаў рабочых і сялян, аж да пагалоўнага ўдзелу ўсіх працоўных, пастаянная рацыяналізацыя кіраўніцкага апарату, ачышчэнне яго ад язваў бюракратызму і г. д.

І невяпадкова, падводзячы вынікі першых гадоў рэвалюцыі, У. І. Ленін у цэлым радзе работ і выступленняў настойліва заклікае партыю, працоўныя масы да бескампраміснай барацьбы супраць усяго таго, што перашкаджае «творчасці дзесяткаў мільёнаў рабочых і сялян па практычнаму ажыццяўленню сацыялізму», прама і адкрыта лічыць такія перашкоды галоўнымі ворагамі Саветскай улады.

Першым ворагам, якому аб'яўлялася бязлітасная вайна, У. І. Ленін назваў камуністычную фанабэрыю. Іншымі словамі, прэтэнзіі людзей, якія знаходзяцца ў партыі, усе свае задачы вырашаць камуністычным дэкрэтаннем. «Нам вельмі многа прыходзіцца чуць, мне асабліва па службе, — гаварыў ён, — салодзенькай камуністычнай хлусні, «камхлусні», і нудняка ад гэтага бывае часам страшэнна». Каб навучыцца працаваць па-новаму, каб узяць прагу будаўніцтва і творчасці ў масах, трэба вызваліцца ад камуністычнай фанабэрыі.

Другі вораг — непісьменнасць. Пакуль яна існуе, ад палітычнай асветы як умове творчасці мас практычна гаварыць не прыходзіцца, бо непісьменны чалавек па-за палітыкай.

Трэці вораг — хабар. Калі такая з'ява ёсць, калі яна магчыма, то таксама не можа быць і гаворкі аб палітыцы, нават аб подступу да яе.

Аднак прастай пісьменнасці яшчэ недастаткова. Патрэбна тая і такая культура, якая вучыць змагацца з цяганінай і хабарамі. У. І. Ленін фармулюе задачу велізарнага павышэння культуры народа, важнейшым элементам якой называе палітычную культуру. Шлях да яе — палітычная адукацыя мас, якая вымяраецца толькі паляпшэннем гаспадаркі.

Недахоп агульнай і палітычнай культуры быў не апошнім фактарам, які прыводзіў да таго, што замест кіравання праз працоўных развівалася кіраванне для працоўных.

Створаны наспех, нярэдка на скорую руку, бо для абрунтавання дзеяння гісторыя часу не давала, дзяржаўны апарат усё больш і больш набываў старэчую задыхку былога чыноўніцтва. Неабходна было штодзённа вызваляцца, ачышчацца ад псіхалогіі бюракратызму, чынашанавання, форм і метадаў коснага справядства, сімуляўці дзейнасці і іншых нарастаў, успрынятых ад старога свету. З усёй большавіцкай адкрытасцю на XII з'ездзе партыі было сказана, што мы хочам мець дзяржаўны апарат як сродак абслугоўвання народных мас, а часткі гэтага апарату хочучы ператварыць яго ў артыкул для кармлення.

Бюракратызм быў амаль ці не самай каварнай перашкодай, якая не давала магчымасці прыцягнуць масы да кіравання дзяржавай. З яго ўзнікненнем дзяржаўны апарат становіўся мала ўспрымальным да змен, усё больш інертным, ператвараўся ў тормаз, які перашкаджаў правядзенню новай эканамічнай палітыкі, развіццю дэмакратыі. Заклікаючы да пераадолення яго, У. І. Ленін празорліва прадбачыў, што барацьбу з гэтым злом прыйдзецца весці доўгія гады, паколькі карані бюракратызму глыбока ідуць у гісторыю эксплуатацыйскага ладу. Апрача таго, ён валодае здольнасцю адраджацца, прыстасоўвацца да ўмоў і сацыялістычнага развіцця. Каб перамагчы ў гэтай барацьбе, патрэбны сотні мер, і ў першую чаргу — пагалоўная пісьменнасць, пагалоўная культурнасць, пагалоўны ўдзел у Ра-

(Заканчэнне на стар. 13).

Ч. АЙТМАТАЎ. Буранны паўстанак. І выкуе дзень даўжэй за век. Раман. Пераклад з рускай. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1987.

Адзін з самых значных твораў саветскай прозы апошніх гадоў раман Чынгіза Айтматава «Буранны паўстанак. І выкуе дзень даўжэй за век» пабачыў свет на беларускай мове дзякуючы перакладу Міхася Стральцова.

ДАЛЬВА — СЯСТРА ХАТЫНІ. На рускай мове. Мінск. «Беларусь», 1987.

Трэцім, дапоўненым і перапрацаваным выданнем выйшлі ўспаміны М. Грыловіча, які ў трынаццацігадовым узросце стаў сведкам трагедыі роднай вёскі Дальва, што падлягла летам 1944 года лёс Хатыні. Літаратурны запіс А. Кейзарава.

У. ЛІПСКІ. Крутыя версты. Дакументальная аповесць. На Украінскай мове. Для сярэдняшкольнага ўзросту. Кіеў, «Веселка», 1987.

Багдан Чалы пераклаў на Украінскую мову аповесць Уладзіміра Ліпскага «Крутыя версты», у якой расказаецца пра слаўны шлях Героя Саветскага Саюза Зінаіды Тусналобай-Маурчанка, чалавеча герайчнага, нарчагінскага лесу.

А. РУСАК. Дружбакі. Вершы. Для дашкольнага ўзросту. Мінск, «Юнацтва», 1987.

Адам Русак вядомы не толькі як паэт-песеннік, але і як аўтар твораў для дзяцей. Асобныя з іх былі прадстаўлены ў зборніку «У Буслaucы», які выйшаў у 1967 годзе. Кніжку «Дружбакі» склалі вершы, напісаныя аўтарам у апошнія гады.

Вось і завяршыў сваю работу такі доўгачаканы першы міжнародны семінар перакладчыкаў беларускай літаратуры. Развіталіся з восенскай Беларуссю, з маляўнічымі краінамі Ракаўшчыны, з гасцінай «Іслаччу», домам творчасці імя В. Дуніна-Марцінкевіча, балгары і палякі, немцы і венгры, югаславы, чэхі і славакі. Павезлі з сабою не толькі веды, эмоцыі, але і новы зарод творчай энергіі, натхнення, жаданне з яшчэ большай настойлівасцю і мэтанакіраванасцю ўзводзіць трывалы масты дружбы паміж народамі і краінамі.

Адкрываючы семінар, старшыня праўлення СП БССР Максім Танк так вызначыў яго асноўныя мэты: «Патрэба ў скліканні такога семінара — перакладчыкаў з беларускай мовы — даўно наспела, бо значна выраслі шэрагі новых шырых пасрэднакаў-тлумачоў і стала больш паслядоўнай практычна іх дзейнасць, павышэла і само майстэрства перакладаў. Але і з'явілася шмат праблем і проста пытанняў, якія неабходна абмеркаваць за нашым пісьменніцкім «круглым сталом», выслушаць пажаданыя сяброў-перакладчыкаў, абмяняцца ўзаемнымі меркаваннямі і прэтэнзіямі, сваімі радасцямі і трывогамі, планами на бліжэйшую будучыню. Можна, гэта наша сустрэча дасць адчувальны штуршок і крытыцы, якая ўсё яшчэ абмяне перакладчыцкую дзейнасць...».

Адразу скажу: семінар удаўся. Першы прыклад, як кажуць, не пайшоў за плот. І гэта не толькі мая асабістая думка. Я размаўляў з многімі ўдзельнікамі семінара: Найдземам Вылчавым (НРБ), Норбертам Рандавым (ГДР), Вацлавам Жыдліцкім (ЧССР), Шары Карыг (Венгрыя), Фларыянам Няўважным, Чэславам Сенохам (ПНР). Мамчылам Джэркавічам (СФРЮ)... І ўсе яны ў адзін голас казалі: семінар прайшоў на высокім узроўні, даў надзвычай шмат і для розуму, і для сэрца. А гэта ж думка людзей, якія бывалі — і неаднойчы! — на аналагічных семінарах у розных славянскіх і неславянскіх краінах. Гэта ў нас ён, семінар, першы. А ў Балгарыі, Югаславіі, Чэхаславакіі, Польшчы падобныя семінары (толькі са значна большым прадстаўніцтвам і большай працягласцю — да месяца) праходзіць штогод практычна з пасляваеннага часу. Некаторыя з нашых «семинарыстаў» да гэтага часу пачыталі на такіх перакладчыцкіх сустрэчах у Маскве, Кіеве, Вільнюсе...

Асноўная ўвага на семінары, зразумела, была ўдзелена вучобе, азнаямленню перакладчыкаў з гісторыяй беларускай літаратуры, яе сучасным станам, некаторымі асаблівасцямі беларускай літаратурнай мовы, культуры, з беларусістykай і Беларуссю ўвогуле. З вялікай цікавасцю былі ўспрыняты лекцыі прафесараў Д. Бугаёва, У. Конана, А. Лойкі, Л. Шакуна, дацэнтаў Н. Гілевіч, Л. Сямешка, Л. Тарасюк, І. Шкрабы, лектара ЦК КПБ Ю. Чухлея. А лектарам працаваць было не так проста, бо перад імі сядзелі слухачы з рознай беларусазнаўчай падрыхтоўкай: з аднаго боку, Рыта Браўн (ГДР), для якой толькі пачынае раскрывацца свет беларускамоўнай культуры, з другога — прафесар Карлава ўніверсітэта, глыбокі знаўца беларускай літаратуры Вацлаў Жыдліцкі. Тым не менш я не пачуў ніводнага папроку ў адрас лектараў. Наадварот, усе перакладчыкі падкрэслілі карысць, якую прынес ім такі сістэматызаваны курс беларускай мовы і літаратуры. Адзінае пажаданне на будучае: прадугледзець час і на абмеркаванне лекцыі, гутарку, а можа, і творчую дыскусію з лектарам. Штодзённа да абеду, з 10 гадзін да 14, заслухоўваліся дзве, а то і тры лекцыі. Не

то што на зацікаўленую гутарку з лектарамі (а ўсе яны — людзі творчыя, цікавыя), а нават на звычайнае «пераварванне» інфармацыі часу амаль не стала...

Вучоба праходзіла не толькі ў лекцыйнай зале. Нямаючы карыснага ўзялі для сябе перакладчыкі ў час гутарак з работнікамі Дзяржкамвыда БССР, выдавецтваў «Мастацкая літаратура» і «Юнацтва». Зазначу, дарэчы, што дырэктар бялградскага выдавецтва «Нове дэла» М. Джэркавіч тут жа, у кабін

ты паважаеш аўтара, якога перакладаеш, а не творыш за яго або на ўзору яго. Балгарскі перакладчык, на рахунак якога — дзесяткі сапраўды таленавіта ўзноўленых беларускіх паэтаў, дзяліўся сваім вопытам: «Я імкнуся захаваць асобнасць паэта, не парушыць яго паэтыку, яго метра-рытмічнага ладу. Калі перакладзеш добра, аўтар застане ў культуры тваёй краіны, калі блага перакладзеш, гэта надоўга перакрые шлях да твайго чытача».

гучала з вуснаў сакратара ЦК КПБ В. А. Пячэнікава пад час уручэння ім Ганаровых граматаў Вяроўнага Савета БССР М. Джэркавічу, Н. Рандаву, П. Кыневай (НРБ) і Ф. Няўважнаму за вялікі ўклад у прапаганду беларускай літаратуры сярод працоўных сацыялістычных краін і актыўную перакладчыцкую дзейнасць. У поспеху семінара — заслуга многіх арганізацый і канкрэтных асоб, ад партыйных і ўрадавых органаў рэспублікі і да Саюза пісьменні-

рым словам: ён і афіцыйна сустракаўся з перакладчыкамі, і суправаджаў іх у некаторых экскурсіях па Беларусі.

Несумненна, у гэтым — пэўная недапрацоўка арганізатараў семінара. Меў рацыю В. Адамчык, калі на «круглым сталом» ў СП БССР папракаў сакратарыят за недастатковую і спозненую інфармацыю пісьменніцкай грамадскай рэспублікі аб правядзенні семінара. Але ж і тады, калі гэта інфармацыя да пісьменнікаў дайшла, хіба яны праявілі належную актыўнасць у наладжванні кантактаў з перакладчыкамі, у прапагандзе калі не чужых, то хаця б сваіх твораў? Няўжо «Іслач» так далёка ад Мінска? Паранейшаму большасць з нас «ленныя і нелюбобныя»...

Я апытаў многіх перакладчыкаў: якою яны хацелі б бачыць праграму будучых такіх семінараў? Янка Дзімаў (НРБ) прапануе праводзіць «круглыя сталы» з найбольш цікавымі сучаснымі беларускімі паэтамі, празаікамі і крытыкамі. Але каб гэтыя «сталы» былі неафіцыйнымі, каб на іх можна было не толькі пачуць нешта цікавае, але і самому выказацца пра пачутае, а часам і паспрачацца з пісьменнікам. Мечыслаў Яцкевіч (ПНР) хацеў бы паслухаць лекцыі пра дасягненні беларускай літаратуры ў асобных жанрах. П. Кынева раіць удзяліць больш увагі літаратуры 20-х гг., асобныя лекцыі прысвяціць творчасці нейкага аднаго майстра беларускай прозы, паэзіі, драматургіі. Вельмі хацелася б пачуць лекцыі дасведчаных спецыялістаў па гісторыі Беларусі (В. Жыдліцкі). Пэўную карысць прынеслі б лекцыі па тэорыі перакладу, своеасаблівасці ўзаемаперакладу з роднасных славянскіх моў (Дарота Блшчык, ПНР). На такіх семінарах варта наладжваць адкрытыя выстаўкі беларускіх кніг у перакладах на замежныя мовы, каб перакладчыкі маглі ўбачыць, што перакладзена, як выдадзена, пераняць вопыт сваіх замежных калегаў (П. Кынева).

У гутарках з перакладчыкамі, у іх выступленнях за «круглым сталом» і нават на вялікім інтэрнацыянальным літаратурным вечары, які адбыўся ў Доме літаратуры, высветлілася, што яшчэ перашкодай адозвіць беларускай літаратуры да замежнага чытача. Як ні дзіўна, галоўнай перашкодай аказаліся не цяжкасці чыста творчага характару, нават не маладзікасць перакладчыцкіх кадараў. Такой перашкодай, адолець якую не могуць да канца і вопытныя перакладчыкі, з'яўляецца поўная або значная адсутнасць аб'ектыўнай аперацыйнай інфармацыі пра новыя беларускія выданні, немагчымасць свечасова атрымаць гэтыя выданні ні ў сябе на радзіме, ні праз пасрэдніцтва зацікаўленых арганізацый у Савецкім Саюзе. А такіх арганізацый і ўстаноў няма: «Міжнародная кніга», Усеагульнае агенцтва па аўтарскіх правах (УААП), Кніжная палата, Дзяржбібліятэка, Дзяржкамвыд, Бюро прапаганды мастацкай літаратуры...

Асабліва шмат нараканняў у перакладчыкаў на УААП. Дана Легутана (ЧССР) вольна ўжо пяць гадоў не можа атрымаць «На імперыялістычнай вайне» М. Гарэцкага. Гэты твор разам з пісьмамі сына пісьменніка ваяваў часу хачелі б выдаць славакі. М. Яцкевіч гаварыў, што даўно паслаў пісьмо ў Мінск, на адрас беларускага аддзялення УААП, але адказу да гэтага часу не атрымаў. Польскі перакладчык, які перакладае таксама і з літоўскай літаратуры, падкрэслівае: начальнік літоўскага аддзялення УААП асабіста ведае ўсіх замежных перакладчыкаў літоўскай літаратуры, рэгулярна пачылае ім кніжныя навінкі, розныя рэкламныя матэрыялы. Змен патрабуе і ганарарная сітуацыя, што не садзейнічае

(Заканчэнне на стар. 6)

Як наша слова адзавецца

Урокі семінара замежных перакладчыкаў беларускай літаратуры

неце дырэктара «Юнацтва» В. Лукшы, падпісаў дагавор аб сумесным выданні югаслаўскіх і беларускіх партызанскіх песень. Вось вам і першы канкрэтны вынік нашага семінара!

Асаблівую карысць не толькі гасцям, але і арганізатарам семінара, думаю, прынесла пасяджэнне прэзідыума праўлення СП БССР сумесна з секцыяй мастацкага перакладу і літаратурных ўзаемасувязей, на якое былі запрошаны «семинарысты». Пытанне абмяркоўвалася не проста: «Стан і задачы беларуска-замяжнага літаратурнага ўзаемадзеяння». Дакладчык кандыдат філалагічных навук У. Сакалоўскі паглядзеў на гэту праблему праз прызму сучасных беларуска-нямецкіх літаратурных сувязей. Даклад выклікаў ажыўленую гаворку, у якой прыняло ўдзел семнаццаць чалавек. Цяжка сказаць, што пераважала ў гэтай гаворцы: інфармацыя аб канкрэтных беларуска-іншанцыянальных сувязях, узаемаперакладах ці канкрэтных прапановаў аб шляхах далейшага мацавання гэтых сувязей, аб актывізацыі перакладчыцкай дзейнасці. Былі і цікавыя развагі агульнатэарэтычнага характару. Слушна, у прыватнасці, гаварыў В. Жыдліцкі пра лёс, горкі лёс літаратуры так званых малых народаў, або, дакладней, народаў, мова якіх мала вядома ў свеце. У пэўнай ступені іх долю падзяляе і беларуская літаратура. Да нядаўняга часу яна не мела сусветнага водгаласу, хаця здаўна многімі сваімі якасцямі стаяла, а тым больш зараз стаіць на сусветным узроўні. І вось тут на дапамогу літаратуры павінны прыйсці (і прыходзяць) перакладчыкі. Часам усе лаўры еўрапейскага і нават сусветнага прызнання беларускай славеснасці пажынаюць адны перакладчыкі, іх узносяць «амаль як святых». Аднак, падкрэсліў В. Жыдліцкі, «нашы перакладчыцкія заслугі абумоўлены вашай літаратурай. Калі б не яна зацікавіла свет, не было б і перакладчыкаў». За «круглым сталом» канферэнцыя-зале СП БССР, дзе праходзіла пасяджэнне, В. Жыдліцкі перадаў «вялікае дзякуй беларускай літаратуры, якая знаёміць свет з беларускім народам, са шматпакутным яго лёсам і гераізмам, а значыць, узбагачае ўяўленне свету пра сябе. Усяму свету яна нясе свой дар, як марыў калісь Максім Багдановіч».

Пра тое, як перакладаць, угодас разважаў Н. Вылчав. На яго думку, перакладаць трэба таленавіта. Што гэта значыць? Гэта значыць, што

М. Джэркавіч падкрэсліў неабходнасць падрыхтоўкі новых, маладых перакладчыцкіх кадараў, выказаў шкадаванне, што ў Югаславіі пакуль што не вывучаецца ва ўніверсітэтах беларуская мова, у той час як у Беларусі дзяржаўным універсітэце імя У. І. Леніна вывучэнне сербскахарвацкай мовы стаіць на высокім узроўні. Чэслаў Сенох (ПНР) прапанаваў наладзіць непасрэднае супрацоўніцтва паміж СП БССР і Саюзам польскіх перакладчыкаў, з 350 членаў якога больш за сто чалавек займаюцца перакладам з моў народаў СССР. Анна Сабеска (ПНР), перакладчыца апавесці Янкі Брыля «Золак, убачаны здалёк», з горыччу паведаміла пра тое, што ў Польшчы вельмі цяжка знайсці беларускую кніжку: «У нашай краіне шмат кнігарняў, дзе прадаецца замежная літаратура, там можна купіць рускую, часам украінскую і нават літоўскую кніжку, але кнігі беларускай не купіш».

Усё, што гаварылася перакладчыкамі за «круглым сталом» у Саюзе пісьменнікаў, так ці інакш тычылася беларуска-замяжных літаратурных ўзаемасувязей. Гаворка прайшла ажыўлена, канструктыўна.

Насычанай была і культурная праграма семінара. Нават для тых, хто не ўпершыню ў Беларусі, карыснымі былі паездкі ў Вязьніку і Мікалаеўшчыну, у Раўбічы і Заслаўе, агляд новабудоўляў і старажытных мясцін Мінска, наведанне калгаса «Светлы шлях» Маладзечанскага раёна і вытворчага аб'яднання «Белкерніка» ў Радашковічах. Хочаш лепш зразумець пісьменніка — наведай яго радзіму! Гэты завет вялікага Гётэ, відаць, прыгадаўся не аднаму перакладчыку беларускай літаратуры. Прыгадаўся і на шырокім праспекце адроджанага Мінска, і на журботным ходніку Хатынскага мемарыяла...

Культурная праграма ўключала і наведанне музеяў, майстэрняў скульптара А. Анікейчыка і мастака В. Шаранговіча, прагляд беларускіх фільмаў і спектакля «Мудрамер» у Беларускім дзяржаўным тэатры імя Я. Купалы... Канечне, не ўсё малярскі беларускай культуры адкрыўся перакладчыкам. Ды і ці магчыма гэта за дзесяць дзён? Аднак значная частка гэтага мацерыка стала для іх сваёй, абжытай...

Так, першы міжнародны семінар перакладчыкаў беларускай літаратуры ў цэлым удаўся. І гэта не толькі прыватнае меркаванне, думка арганізатараў і ўдзельнікаў семінара, але і афіцыйная ацэнка, што пра-

каў Беларусі, беларускага аддзялення Усеагульнага агенцтва па аўтарскіх правах.

І ўсё ж сёння, у час дэмакратызацыі і перабудовы дзяржаўнага і грамадскага жыцця, хочацца гаварыць не толькі пра поспехі. Вынікі, урокі семінара даюць падставу павесці гаворку шырэй, і не адно толькі ў апалагетычным плане. І не пра адзін толькі семінар, а ўвогуле пра стан беларуска-іншанцыянальных літаратурных ўзаемасувязей.

Вось некаторыя меркаванні і прапановы ўдзельнікаў семінара, да якіх, думаю, варта прыслухацца ўсім нам. Найперш — пра сам семінар, яго арганізацыю, праграму і г. д.

Літаральна ўсе ўдзельнікі семінара горача падтрымалі саму ідэю яго правядзення, прасілі праводзіць такі семінар рэгулярна, не радзей чым раз у два-тры гады; знайшлі адабраваны таксама працягласць і час перакладчыцкай вучобы (да двух тыдняў, у верасні). Не выклікала прынцыповых прэчанняў і праграма семінара (пра яе вялася гутарка вышэй). З заўваг прыватнага характару адначым наступнае:

Праграма семінара была цікавая, але завельмі насычаная рознымі мерапрыемствамі. Зусім не было вольнага часу. «Узяла ў бібліятэцы цікавыя для мяне кніжкі, але не знайшла часу пачытаць іх» (П. Кынева). «Хацелася б пачытаць, паглядзець тэлевізар, проста падыхаць свежым лясным паветрам, але не хацелася нічога прапусціць з таго, што прапанавалі нам» (Ч. Сенох). «З сябрамі — беларускімі пісьменнікамі даводзілася сустрэцца і «па-партызанску», інакш гэта і не назавеш. З «абдымкаў» праграмы вырвацца не проста» (В. Жыдліцкі).

Заўважу: ніхто не выказаўся супраць зместу праграмы, асобных яе пунктаў. Усё цікава, патрэбна. Але ж калі перавесці дух, калі пасядзець з кнігай, пазнаёміцца з творам, які тут жа, на семінары, падарыў табе аўтар, проста адпачыць? Выхадных не было. Вечары таксама былі заняты. А ўлічыць трэба і далёкую дарогу, і працэс акліматызацыі, і не малады ўзрост большасці перакладчыкаў...

Замала было сустрэч з беларускімі пісьменнікамі. Аб гэтым шкадавалі, бадай, усе перакладчыкі. Канечне, не выпусцілі з поля зроку семінар сакратары СП БССР, апекаваліся гасцямі асобныя члены бюро секцыі мастацкага перакладу, у «Іслач» наведваліся яшчэ два-тры пісьменнікі. А рэшта?.. Аднаго Янку Брыля хіба што можна згадаць доб-

Як наша слова адзавецца

(Заначэнне.
Пачатак на стар. 5).

імкненню пісьменніка выдацца за мяжой. «Я пераклаў вашага аўтара, — расказаў Н. Вылчаў. — атрымаў 2000 рублёў. Потым даведаўся, што сам аўтар атрымаў праз УААП 60 рублёў. Як гэта зразумець?»

«Международная книга» амаль не гандлюе беларускай кнігай, не зацікаўлена ў яе прапагандзе за мяжой: клопату з ёй шмат, а «навар» слабы. Што ж, у такім разе, можа, стварыць фірму «Беларуская кніга», забраўшы адпаведныя функцыі ў «Международной книги», далучыўшы сюды правы УААПа, рэкламныя магчымасці Дзяржкамвыда, выдавецтваў «Мастацкая літаратура» і «Юнацтва»? Цяпер жа асобным прадпрыемствам дазволена выходзіць на прамы кантакт з замежнымі партнёрамі. Такі статус патрэбны быў бы і «Беларускай кнізе»...

Несумненна, большую ролю ў прапагандзе твораў беларускіх пісьменнікаў за мяжой магло б адыграць і Бюро прапаганды мастацкай літаратуры пры СП БССР. Хіба не магло б яно частку сваіх не малых прыбыткаў патраціць на закупку і пасылку замежным перакладчыкам (прычым, рэгулярную закупку і пасылку!) розных мастацкіх выданняў, бібліяграфічных даведнікаў, што выпускаюцца Кніжнай палатай рэспублікі і цэнтральнымі бібліятэкамі БССР, на выданне ўласнай рэкламнай прадукцыі?

Пара падумаць ужо пра выданне ў рэспубліцы рэгулярнага штогодніка на рускай (а можа, і на англійскай) мове, у якім бы даваўся аналітычны агляд дасягненняў беларускай літаратуры літаральна ва ўсіх жанрах за папярэдні год. Такія агляды, дарэчы, ужо даўно рэгулярна выпускаюцца ў Літве. Іх атрымліваюць перакладчыкі, даследчыкі літаратуры, кнігагандлёвыя работнікі; яны служаць сваю добрую службу на міжнародных кніжных кірмашах у Маскве і ў іншых гарадах Еўропы і свету. Не дзіва, што літоўская літаратура значна больш, чым беларуская, перакладаецца на мовы народаў СССР і замежжы.

Існуюць і іншыя магчымасці ў прапагандзе роднай літаратуры. Нельга не згадзіцца з Максімам Танкам, што «у сувязях з замежнымі літаратурамі шмат маглі б дапамагчы нам нашы прадстаўнікі ў ЮНЕСКА, Арганізацыі Аб'яднаных Нацый». А хіба прыватныя кантакты паміж беларускімі і замежнымі літаратарамі менш важныя? Летаміс сувязей ведае нямала перакладаў таго, як у час дасланая прыватным шляхам кніга затым аперацыйна перакладалася, становячыся яскравым фактам міжлітаратурнага працэсу. Праўда, у апошнія гады паслядкі кнігу за мяжу па пошце стала ў нас і даволі дорага, і — галоўнае — клопатна: на міжнародную кніжную бандэроль трэба браць спецыяльны дазвол у гарвыканкоме. Супраць такога правіла, заведзенага яшчэ ў гады застою, выступалі пісьменнікі на сваім апошнім з'ездзе. Але воз ні з месца! Цяжка палічыць, колькі страт у ідэалагічнай барацьбе мы панеслі ў выніку ўскладнення пасылкі савецкіх кніг за мяжу, колькі новых перакладаў гэтых кніг, рэцэнзій на іх, даследаванняў пра іх не далічыліся.

Многія перакладчыкі наракалі на адсутнасць беларуска-іншамоўных слоўнікаў: бела-

руска-польскага, беларуска-чэшскага, беларуска-сербска-харвацкага, беларуска-славацкага... Праўда, В. Жыдліцкі заступіўся за беларусаў: маўляў, не іхні, а наш клопат — выдаць такія слоўнікі, клопат польскіх, чэхаславацкіх, югаслаўскіх лексікографіў. Мне ж хочацца падказаць кампраміснае вырашэнне праблемы: няхай бы адно з выдавецтваў рэспублікі, скажам, «БелСЭ» імя П. Броўкі, заключыла пагадненне на выданне такіх слоўнікаў з пэўнымі выдавецтвамі сацыялістычных краін. Прычым, можна было б у адным томе выдаць і беларуска-іншамоўны слоўнік, і іншамоўна-беларускі, выданне ж распаўсюджвалася б у дзвюх рэспубліках адначасова. Такія слоўнікі, апрача ўсяго іншага, аказалі б значную паслугу практыцы мастацкага перакладу.

Я ўжо згадаў, што чатыры ўдзельнікі семінара атрымалі вышэйшы ўзнагароды рэспублікі — Ганаровыя граматы Вярхоўнага Савета БССР. У гэтым выявілася стаўленне кіраўніцтва Савешкай Беларусі да дзейнасці замежных прапагандыстаў роднай літаратуры. Чым жа ўзнагародзіць сваіх паўнамоцных прадстаўнікоў Саюз пісьменнікаў Беларусі? Тым, чым змог: сваімі граматамі, кніжнымі падарункамі (у тым ліку пяцітомным «Тлумачальным слоўнікам беларускай мовы» і пяцітомнай энцыклапедыяй «Беларуская ССР»). Але ж, відаць, пара ўжо і нам, накітавалі шэрагу савецкіх рэспублік, мець сваю спецыяльную пісьменніцкую прэмію для заахвочвання прапагандыстаў беларускай літаратуры. Рускія літаратары рэгулярна прысуджаюць сваім замежным перакладчыкам прэмію імя Максіма Горкага, украінскія — прэмію імя Івана Франка... Як бы дарэчы было цяпер, напярэдадні 500-годдзя з дня нараджэння Францыска Скарыны, устанавіць аналагічную прэмію яго імя! І рэгулярна прысуджаць яе не толькі замежным перакладчыкам, але і актыўным прапагандыстам нашай літаратуры сярод народаў СССР. Скажам, па адной прэміі тым і другім раз у два гады...

І яшчэ пра адно. Сёлетні семінар, як сказана вышэй, трымаўся на плячах дзвюх арганізацый: СП БССР, які ўзваліў на сябе ўвесь цяжар па арганізацыі працы семінара і яго матэрыяльным забеспячэнні, і беларускага аддзялення УААП, якое афіцыйна запрасіла перакладчыкаў. Працу летніх школ мовы і культуры, якія праводзіцца ў сацыялістычных краінах, забяспечваюць разам некалькі высокіх устаноў і арганізацый: міністэрства асветы, вышэйшай адукацыі і культуры, таварыства сувязі з замежнымі краінамі, саюз пісьменнікаў, саюз перакладчыкаў (калі ён існуе), акадэмія навук, вядучы ўніверсітэт (на базе якога, як правіла, і праводзіцца такая школа)... У нас жа амаль усе названыя ўстановы да арганізацыі семінара дачынення не мелі. Давайце ж сумесна дбаць пра гэта.

Тут, зразумела, я расказаў далёка не пра ўсё, пра што думалася, гаварылася на працягу дзесяці семінарскіх дзён. Урокі семінара надзвычай карысныя, павучальныя. Для сённяшняга і будучага дня нашай літаратуры, культуры. Для далейшага мацавання інтэрнацыянальнай аднасці.

Вячаслаў РАГОЙША,
старшыня секцыі мастацкага перакладу і літаратурных узаасувязей
СП БССР.

У час гутаркі ў СП БССР. Я. ЯНІШЧЫЦ, Г. САБЕЦКА, Х. ПАПОЎ, Р. БРАЎН, Л. ФІЛМОНАВА, С. ПАНІЗНІК, П. КЫНЕВА.

Творчы дыялог. Н. ВІЛЧАЎ і С. ЗАКОННІКАЎ.

Радасць сяброўскай сустрэчы. У. МІХНА, В. КАЗЬКО, В. ЗУЕНАК.

Аўтограф на памяць. Ч. СЕНЮХ і Я. СЕМЯЖОН.

На Свіцязі.

ПАЧНУ з прадмовы вядомага савецкага драматурга А. Салынскага да зборніка п'ес А. Петрашкевіча (выдавецтва «Искусство», 1986): «Аляксандр Петрашкевіч увайшоў у драматургію, калі ў Беларусі па праву буйнога таленту ўзначальваў сцэну Андрэй Макаёнак, які засвоіў тое лепшае, што далі традыцыі Якуба Коласа, Янкі Купалы, Кандрата Крапівы: блізкасць да народнага жыцця, выкрывальніцкі пафас, гумар... Душэўная палкасць, якая заўсёды адчувалася ў камедыях Купалы, Крапівы, Макаёнка, вастрыня сітуацый, грамадзянскасць у пастаноўцы праблем — усё гэта стала і здабыткам Петрашкевіча. Вядома, ён піша па-свойму, арыгінальна засвойвае блізка яму тэмы».

Мне даводзілася ў размове з драматургам пацікавіцца: чым жа яго прываблівае тэатр? Адаказ быў прыкладна такі: тэатр можа многае сказаць пра тое, пра што ўсе маўчаць, прычым сказаць гучна, эмацыянальна, можа сказаць адначасова вялікай колькасці людзей, якія чакаюць шчырага, прынцыповага слова. Тэатр аперацыйны, дзейны, ад яго не адмахнешся — ён узнаўляе жыццё ў мастацка-абагульняючых вобразах, тэатр можа зрабіць вельмі многае. Такое крэда драматурга.

Петрашкевіч ніколі не быў

«СЛОЎНІК беларускай мовы» — даведнік, які даець чытачу неабходныя звесткі па арфаграфіі, арфаэпіі, акцэнтацыі і словазмяненні. Дзякуючы сістэме ўмоўных скарачэнняў можна лёгка «прачытаць» любы слоўніковы артыкул, атрымаць патрэбныя звесткі аб тым ці іншым слове. Слоўнік уключае словы сучаснай беларускай мовы, якія адносяцца да розных пластоў лексікі і выкарыстоўваюцца ў розных сферах ужывання мовы, з яго можна даведацца пра напісанне і вымаўленне, месца націску пераважнай большасці слоў, што бытуюць у беларускай літаратурнай мове ў наш час; акрамя таго сюды ўключаны формы, якія могуць выклікаць цяжкасці пры словазмяненні, а таксама важнейшыя геаграфічныя назвы. Так, у «Слоўніку беларускай мовы» паслядоўна прыведзены ўсе назоўнікі мужчынскага роду, якія ў залежнасці ад значэння могуць мець паралельныя канчаткі ў родным склоне адзіночнага ліку -а(-я) і -у(ю), напрыклад: абрэз (зброя, абрэзаны край) — а, (дзеянне) — у; і гэтак далей.

Ліквідаваны разнабой у напісанні канчаткаў меснага склона. Як вядома, тут розныя тыпы назоўнікаў могуць набыць канчаткі -е, -ы, -і, -у, -э. Выбар канчатка залежыць не толькі ад лексічнага значэння назоўнікаў, але і ад тыпу ас-

ДА павышэння культуры мовы журналістаў заклікае новы, трэці па ліку выпуск зборніка артыкулаў вучоных і выкладчыкаў факультэта журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна, выдадзены пад рэдакцыяй прафесараў М. Я. Цікоцкага і А. І. Наркевіча.

У зборніку дзесяць артыкулаў на канкрэтныя тэмы. Аналізуюцца журналісцкая творчасць як на беларускай, так і на рускай мовах.

Прафесар М. Цікоцкі ў артыкуле «Мова газеты ў лустры спрэчак» слухна ставіць праблему выхавання ў чытача добрага лінгвістычнага густу і сцвярджае, што гэта ў многім залежыць ад журналістаў. Насычанасць тэкстаў запазычаннямі (мэр замест старшыня гарсавета; аптымальны замест найлепшы; дыферэнцыраваны замест разнастайны і да т. п.) гучаць у тэкстах недарэчна. М. Цікоцкі, падагульняючы вы-

«НЯЗРУЧНЫ» ДРАМАТУРГ

(З а м е с т р э ц э н з і і)

модным драматургам. Ён і па форме пісьма быццам традыцыйны. Шэраг яго п'ес палюбіўся глядачу. Гэта перш за ўсё «Трывога», «Соль» і некаторыя іншыя.

Натуральна, што не ўсе п'есы аўтара раўназначныя і дасканалыя. Ёсць сярод іх і больш удалыя, і менш удалыя.

Рознае можна гаварыць і пісаць сёння пра драму «Трывога». Але ж імя яна, напісаная яшчэ ў 1970 годзе, перасцерагала аб згубнасці п'янства, аб небяспецы выраджэння, маральнай і фізічнай дэградацыі. І гэта ў той час, калі аптымісты сцвярджалі, што «ў нас няма сацыяльных прычын п'янства, а таму няма і самога п'янства».

П'еса «Трывога» даволі паспяхова прайшла на сцэне тэатра імя Горкага ў Мінску. Шкада толькі, што, параўноўваючы п'есу са спектаклямі, заўважаеш, што з яе зніклі многія вострыя моманты закрутанай праблемы.

У фантазмагорыі «Куды ноч, туды сон» драматург зноў звярнуўся да гэтай тэмы. (Праўда, п'еса пакуль яшчэ не пастаўлена).

Цікавая задумка твора, хоць і падаецца прастай. Нейкі дзівак запускае ў водаправодную сетку мільённага горада эліксір, які ў тых, хто адпіў вады з крана, выклікае агіду да спіртнога. І вось лёс гэтага адкрыцця павінны вырашыць цэлы шэраг адказных работнікаў буйнога маштабу. Аднак яны да гэтага ставяцца абьякава.

П'еса «Куды ноч, туды сон» закранае праблему абьякавасці, безадказнасці, пашахонства.

Драму «Соль» можна з поўным правам аднесці і да трагедыі. Трагедыя гэтая дакументальная. Яе героі — жыхары Салігоршчыны і суседніх раёнаў — Случчыны і Любаншчыны. Калійныя камбінаты, карыстаючыся дапамогай, проста-такі варварскім спосабам, здабываюць угнаенні і ў той

жа час знішчаюць важнейшую жытніцу краю. Гэты факт не стаў на сваёй сумнай папулярнасці ўпярэць з Байкалам, Ладагай ці тымі рэкамі, якія ханелі павярнуць. Але першы (гадоў дзесяць таму назад) даволі гучна аб гэтым сказаў А. Петрашкевіч. На жаль, спачатку гэта п'еса ўвогуле не дапускалася да пастаўкі. Потым была забаронена прэм'ера ў адным нашым абласным цэнтры, дзе экалагічная абстаноўка не спрыяла абмеркаванню гэтай праблемы ў тэатры. Потым у сталіцы рэспублікі было «скарочана» жыццё п'есы на сцэне Рускага тэатра БССР імя М. Горкага. Словам, п'еса не выклікала прыхільнасці, а аўтара, як ён сам расказаў на старонках газеты «Советская культура», схілялі з солі зрабіць халву.

Чытаю «Соль», апублікаваную ў зборніку, і параўноўваю яе са спектаклем. Гэта ж у многім іншая п'еса! Многае не гучала на сцэне. Нават фінал прапушчаны. А ў фінале чуецца голас героя, забітага раўнадушнасцю, паклёпам: «Земля открыта, шедра, бескорыстна. Она наша на веки вечные. Она каждым листочком, как своим детям, шепчет нам: радуйся, Человек! Бери меня, Человек! Все это твоё, Человек! Только будь человеком, Человек! А он рубит сплеча направо и налево, прет вперед бульдозером, а позади — кучи хлама. Из-за

хлама цяжело становится не только идти, но и дышать». Тэатральныя крытыкі нярэдка абвінавачвалі А. Петрашкевіча ў залішняй публіцыстычнасці, якая нібыта ва ўрон мастацкасці. Скажу, як думаю: дай нам бог пабольш такой публіцыстычнасці.

Сатырычная камедыя «Злыдзень». Аўтарскі прыём даволі цікавы і арыгінальны. Усе мы злыднёсці, кажа аўтар. І ў кожнага ўсярэдзіне свой персанальны «злыдзень». Калі ён вялікі, то штурхае нас на вялікія гніоснасці, а калі меншы, то і гніоснасці прасцейшыя. Дадзім мы волю свайму ўнутранаму «злыдню», і ён павядзе нас немаведама куды. Прышчнем крышку — і ён сціхне, прытоіцца да нашай першай слабасці. Толькі не трэба думаць, што «злыдзень» такі прасты і бяскрыўдны. Не, ён з нашага ведама і пры нашай асабістай згодзе можа вырасці да маштабаў небяспечных. Можа давесці нас да той рысы, за якой бездань.

А цяпер, паважаны чытач, разгарніце любую газету і прачытайце, што такое ў часы перабудовы перабудавацца асабіста, пераламаць сябе персанальна. А ці не выгнаць гэтага «злыдня» з уласнай душы? А ці не ўступіць у нялёгкую барацьбу з самім сабою?

У Петрашкевіча пра «злыдня» было напісана ў 1973 годзе. Смела напісана пра бюра-

кратызм і яго машыну, пра абьякавасць і яе ахвяры, пра глупства і яго вынікі.

У творах А. Петрашкевіча шмат пытанняў. І ставіць ён іх прама, без агаворак. Адчувае сваю грамадзянскую і партыйную правату. Словам, нязручны ён аўтар для некаторых.

У 1982 годзе А. Петрашкевіч напісаў п'есу «Мост упоперак ракі» — пра нашы адносіны да помнікаў, да гістарычнай памяці народа, да яго вытокаў, да яго культуры. Аўтара трывожыла разбурэнне святыняў, забіццё традыцый, нігілістычнае стаўленне да гісторыі.

Так, на глыбокі жаль, разбурылі больш, чым засталася. Яшчэ заўчора замахваліся на Верхні горад у сталіцы рэспублікі, а нядаўна разбурылі будынак старадаўняга тэатра, дзе выступала трупа В. Дуіна-Марцінкевіча.

Петрашкевіч у сваёй п'есе прыадчынае падаплёку разбуральнага сэрбу, і ў гэтым яе каштоўнасць і значэнне.

«Тут своечасова сказаць, — зноў працуюта Афанасія Салыскага, — што ва ўсіх сваіх п'есах драматург высювае на першы план героя, зольнага павесці за сабой у паход за абнаўленне жыцця».

Пераказ зместу п'ес справа непатрэбная і няўдзячная. Хацелася б многія п'есы А. Петрашкевіча зноў і зноў бачыць у нашых тэатрах.

Уладзімір НЯФЕД.

ВЫМАЎЛЕНАЕ І НАПІСАНАЕ

Слоўнік беларускай мовы. Арфаграфія. Арфаэпія. Акцэнтуацыя. Словазмяненні. Пад рэд. акадэміка АН БССР М. В. Бірылы. Мінск, выдавецтва «БелСЭ» імя П. Броўкі, 1987.

ноў. Найбольшую цяжкасць выклікае напісанне агульных асабовых назойнікаў. Між іншым, папярэднія даведнікі тут былі катэгарычныя, але не аднадушныя; няма двух з іх, дзе б рэкамендацыі былі паслядоўна аднолькавыя. Лексікаграфічныя крыніцы, напрыклад, давалі: **грабару, гусяру, рэктару, але гравёры, камбайнеры, муляры і г. д.** У слоўніку ж паслядоўна праводзіцца канчаток -у ва ўсіх агульных асабовых назойніках на зацвярдзелыя (шыпячыя, р, ц); (аб) **гледачу, рыкшу, урачу, гравёру, гусяру, юбіляру; і заднеязычныя (г, к, х): (аб) геалагу, драматургу, выбаршчыку, выпускніку, пастуху.** Канчаток -е маюць назойнікі на цвёрдыя зычныя: (аб) **апекуне, бандурысце, бардзе.** Канчаток -ю маюць назойнікі на мяккія зычныя: (аб)

вучню, дзядулю, цесцю. Дыферэнцыравана падаецца ўжыванне канчаткаў меснага склону ў залежнасці ад семантыкі слоў, напрыклад: **двор** — на двары і на дварэ (не ў памяшканні); **рог** (жывёлы) на розе, (вуліцы, стала і інш.) на рагу. Аўтары ўлічылі крытыку, якая ў свой час прагучала на старонках «ЛіМа», у адрас непраўднага напісання апострафа не перад ётавымі галоснымі. Зараз у «Слоўніку беларускай мовы» паслядоўна даюцца напісанні: **зарыентавацца, зараць, зыначыць, эканоміць і гэтак далей.** Слоўнік, захоўваючы катэгарычнасць нарматыўных рэкамендацый, падае больш шырока, чым раней, магчымыя варыянты слоў і асабовых форм. Да яшчэ пералік дзеясловаў, у якіх дапускаецца ўжыванне дублет-

ных форм ад дзвюх асноў (з чаргаваннем і без яго): **кляпаць** незак., кляплю, клеплеш, -ле, -лем, -леце, -люць і кляпаю, кляпаеш, -ае, -аюць. Падаюцца ўсе прыставачныя ўтварэнні ад падобных дзеясловаў, якія маюць раўнапраўныя формы з чаргаваннем і без яго: ад-, да-, за-, на-, па-, пад-, пера-, пра-, пры-, у- (**кляпаць**); ад-, да-, на-, пера- (**сукаць**). Аднак чамусці дзеяслоў **пасукаць** прыводзіцца толькі з формамі без чаргавання **пасукаю, пасукаеш, -ае, -аюць.** А непаслядоўнасць у падачы дублетных форм дзеяслова **стругаць** і прыставачных з корнем **-струг-** выклікае сумненне ў правільнасці той або іншай формы. Відавочна, што не ўсе рэкамендацыі слоўніка бяспрэчныя. Не заўсёды іх з'яўленне звязана з навуковай каншпэцыяй аўтараў. Часцей яны абумоўлены не толькі наяўнасцю дублетаў у літаратуры, але і граматычнай нераспрацаванасцю тых або іншых пытанняў словазмянення. Пажадана б была больш паслядоўная падачы форм загаднага ладу (бо пры дзеяслове **кляпаць** яе няма, а пры **шыпяць** ёсць, пры **грызці** загадны лад не прыводзіцца, а пры **прагрызці** даецца), асабовых форм і прошлага часу. Няма сумнення, што «Слоўнік беларускай мовы» будзе карысным дапаможнікам па арфаэпіі, паколькі ў ім паслядоўна праведзены арфаэпічныя нормы су-

часнай мовы. Калі ў напісанні слова ці яго формы адлюстроўваецца літаратурнае вымаўленне, арфаэпічная норма асобна не падаецца. У галіне арфаэпіі аўтары характарызуюць толькі тыя з'явы, якія не адлюстроўваюцца на пісьме. Напрыклад, паслядоўна падаецца змякчэнне зубных (з, с) перад губнымі: **святыяк (сьвя), спіс (спі), смех (сьме)** і іншыя. Паслядоўна праводзіцца таксама пам'якчэнне зычных: **дзюкесе (сьсе), суквецце (цьце); узнікненне падаўжэння афрыкат у выпадку спалучэнняў «выбухны + афрыката»: даследчык (чч), пракатчык (чч); прыпадабненне свісцячых і шыпячых зычных: пагрузчык (шч), пясчаны (шч); сцяжэнне зычных: гарадскі (цк), іракезскі (ск).** Паслядоўна праведзена пазіцыйнае змякчэнне папярэдніх зубных перад мяккімі зубнымі і азвачэнне зычных. На жаль, аўтары не заўсёды прытрымліваюцца адной і той жа транскрыпцыі, што можа выклікаць ва ўважлівага чытача пэўныя непаразуменні: **пацыменты (нтп), зельдцы (нтц), заездцы (цц).** Заўважаны ў слоўніку і незразумелыя пропускі асабовых лексічных адзінак. Магчыма, таму, што аўтары пайшлі за папярэднімі лексікаграфічнымі выданнямі, у якіх гэтыя словы не былі ўключаны. Ні ў адным слоўніку няма слова **звезда**. А як жа тады быць

з назвай цэнтральнай газеты «Звязда»? Адсутнічае дзеяслоў **ждаць** побач з **чакаць**. Чаму? Хоць «Слоўнік беларускай мовы» рабіўся на працягу доўгага часу (пачатак работы адносіцца да 60-х гадоў), аўтары разам з выдавецтвам не змаглі выявіць усе памылковыя напісанні слоў і форм, якія ўзніклі па розных прычынах. Значная іх колькасць прыведзена ў якасці памылак друку, якія змешчаны на асобным аркушы, пакладзеным у слоўнік. Аднак некаторыя з іх не трапілі і ў памылкі друку. Хацелася б звярнуць увагу на тое, што непаслядоўна пададзена напісанне карэнага я: (**кленяце, але закланяце, кіпеніце, але закіпяціце, ярышцеся, хоць карань «ерш- і г. д.**) Згодна з цяперашняй практыкай усе назойнікі на -ізм пачалі ўжывацца з канчаткам -у у родным склоне. Аднак слоўнік для слова камунізм дае канчаток -у, для сацыялізм — а і -у. Безумоўна, канчаток -а ў гэтым выпадку — яўны недуггляд аўтараў і рэдактараў. Гэта вельмі прыкра. Але ў працы, якую рабіў цэлы калектыў, не заўсёды можна пазбегнуць разнабою. Хочацца падкрэсліць, што даступнасць матэрыялу дае падставу рэкамендаваць слоўнік усім, хто цікавіцца пытаннямі нарматыўнасці беларускай мовы.

Валянціна РУСАК.

ЗА ПЕРАБУДОВУ Ў ЖУРНАЛІСТЫЦЫ

Культура мовы журналіста. Выпуск 3. Мінск, выдавецтва «Універсітэцкае», 1986.

нікі лінгвістычнай дыскусіі, узнятай «Літаратурнай газетой» у 1983 годзе, на бяспрэчных прыкладах паказвае, што штучная метафарызацыя, слоўныя выкрутасы, надакучлівыя штампы, няўключныя словаўтварэнні, псеўданавуковыя выразы, грувасткія сінтаксічныя канструкцыі, шматлікія аддзяслюльныя назойнікі і інш. — усё гэта псуе і збядняе жывую мову. У артыкуле ставіцца пытанне пра залішне частае ўжыван-

не т. зв. «расшчэпленнага выказніка» і прыводзіцца яркавы, неаспрэчны прыклад, а з ім і выснова: **Маці прыбірае ў хаце** будзе лепш, чым **Маці робіць уборку ў хаце.** Афійшына-дзелавы стыль у некаторых раённых газетах гэтаксама не лепшы спосаб падачы публіцыстычнага матэрыялу. У артыкуле не толькі прыведзена шмат прыкладаў заганный творчасці журналістаў, але і даецца многа слушных парад. На наш по-

гляд, усё парад і заўвагі аб'ектыўныя. Прафесар А. Наркевіч у артыкуле «Словазлучальныя новаўтварэнні ў мове прэсы» па пунктах у гістарычным развіцці праследжае новыя словы і словазлучэнні, якія прыйшлі ў беларускую мову за гады Саветскай улады і якія шырока ўжываюцца ў сучаснай беларускай літаратурнай мове. Пералік гэтых груп новых моўных адзінак і прыклады з перыёдыкі, якія дэманструюць канкрэтныя шляхі іх ужывання, могуць паслужыць журналістам добрую службу як узоры, як даведнік. Журналісты могуць карыстацца імі, каб не «вынаходзіць» новых лексем і словазлучэнняў. Карыснаю гутарку вядуць з журналістамі сааўтары зборніка В. Красней — «Тэрміны на старонках газет», М. Кусянкоў — «Нагатакі пра стыль інтэрв'ю» і М. Малышч «Пра шкоднасць «канцылярыта».

Успрыманне матэрыялу га-

зет чытачом аналізуе аўтар артыкула на рускай мове «Слова ў аэніцы носьбітаў мовы» М. Карповіч. На прыкладах тыпу: **тэхнолаг па вытворчасці мяса замест даглядчык і да т. п.** М. Карповіч сцвярджае, што такое словаўжыванне можа адштурхнуць чытачоў ад публіцыстыкі. У артыкуле «Жывое слова ў раённай газеце» М. Цікоцкі прааналізаваў шэраг матэрыялаў з некаторых раённых газет, што выдаюцца на рускай мове: ашмянскай «Красное знамя», брэсцкай «Заря над Бугом» і іншых. Прыводзіцца канкрэтныя прыклады яркага, эмацыянальнага апавядання і сухога канцылярыскага пераказу пэўнай інфармацыі. Не ўпершыню за чысціню і нарматыўнасць беларускай і рускай моў выступае ў друку дацэнт С. Грабчыкаў. Аўтар вядомага слоўнікаў для школьнікаў, настаўнікаў ды і для журналістаў у артыкуле «Фразеалагізмы на газетнай паласе»

аналізуе непажаданыя вынікі адвольнага змянення фразеалагізмаў, выкарыстання так званай кантамінацыі, перайначвання крылатых слоў і іншых вольнасцей газетчыкаў. Так, аўтар абгрунтавана даводзіць, што нельга нанесці візіт у кантору (як гэта было надрукавана ў «Мінскай праўдзе»), бо ў кантору можна зайсці, а візіт наносіць пэўнай асобе (прэзідэнту, прэм'ер-міністра, старшыні); крылатыя словы, сказаныя Далорэс Ібаруры «**Лепш памерці стоячы, чым жыць на каленях**», — нельга перайначыць на: «Лягчы...» (як гэта сустраглася ў газеце) і г. д. Карыснымі для журналістаў будуць і артыкулы «Інтэрв'ю: стылістыка пытанняў і адказаў» Л. Мароз і «Простая мова і дыялог у газетным рэпартажы» Т. Ждановіч, якія надрукаваны на рускай мове. А. ШЫДЛОУСКІ, дацэнт Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута замежных моў.

У наступным годзе ў краіне выходзіць шэраг новых часопісаў. Сярод іх і літаратурна-мастацкі і грамадска-палітычны часопіс «Крыніца» («Родник») — орган Цэнтральнага Камітэта ЛКСМБ і Саюза пісьменнікаў Беларусі. Цяпер, калі працягваецца падпіска, у рэдакцыю прыходзіць нямала лістоў, аўтары якіх просяць падрабязней расказаць пра новае выданне.

Пытанні іх наш карэспандэнт

— Часопіс у першую чаргу адрасаваны моладзі. Але ж у рэспубліцы ёсць «Малодосць», нядаўна ўсесаюзным часопісам, але з мінскай прапіскай, стала «Робочая смена»... І вось яшчэ адно выданне. Каб не паўтарыцца, адразу набыць свой твар...

— Да гэтага і будзем імкнуцца. «Крыніца» («Родник») — штомесячны часопіс для камсамолі, школьнай і студэнцкай, рабочай і сель-

скай моладзі рэспублікі. Падкрэсліваю: гэта маладзёжны часопіс, які пачынае сваё жыццё ў важны перыяд: ва ўмовах галаснасці, шырокай дэмакратыі. Маркую, што ён толькі тады выканае пастаўлены перад ім задачы, калі стане свайго роду...

— Трыбунай? — Хай сабе трыбунай, хоць гэтае слова з-за частага ўжывання проста «зацёрлі», ператварылі ў нешта такое, што да нічога не абавязвае. Мы ў рэдакцыі загадзя арыентуемся на матэрыялы дыскусійнага характару, на публікацыі, у якіх будучы сутыкацца розныя думкі, погляды. Карыстаючыся вы-

падкаем, хацелася б звярнуцца да будучых чытачоў — калі вы хочаце, каб некаторыя вашы лісты трапілі ў першы нумар, спытайцеся гэта зрабіць. Дасылайце свае допісы па адрасу: 220030, Мінск, вуліца Карла Маркса, 40, ЦК ЛКСМБ, рэдакцыя часопіса «Крыніца» («Родник»). Спачатку дыскусіі і будучыя высновы на старонках часопіса, а ў перспектыве мы бачым культурны маладзёжны цэнтр, які будзе створаны на базе часопіса. Магчыма, нават з'явіцца і свой тэатр-студыя...

— Задумы смелыя... Крыху падрабязней пра тэматычную накіраванасць будучых матэрыялаў «Крыніцы» («Родника»)...

— У наш час малады чалавек, які ўступае ў самастойнае жыццё, сутыкаецца з мноствам самых розных праблем. Гэта аксіёма, тут я нічога новага не адкрываю. Нельга звужаць гэтыя праблемы, але не трэба і «завужацца» на іх. Ва ўсім павінна быць добрае пачуццё меры. І хацелася б, каб часопіс стаў сапраўдным дарадцам для юнакоў і дзяўчат у тым, як жыць, саздзейнічаў выхаванню ў іх маральнай чысціні, выразнай грамадзянскай пазіцыі, высокай культуры, культуры ў самым шырокім значэнні гэтага слова. Для гэтага падыходзіць розныя матэрыялы, акрамя сумных, напісаных канцэлярскай, правільнай мовай, якія нічога не даюць ні душы, ні сэрцу. Плануем змяшчаць публіцыстычныя матэрыялы — артыкулы, нарысы — аб тым, чым жыве сучасная моладзь, што хваляе яе. Раскажам і пра жыццё юнакоў і дзяўчат у іншых саюзных рэспубліках, а таксама за мяжой. Ары-

ентуючыся на дзень сённяшні, не забудзем і аб мінулым. Матэрыялы па гісторыі таксама зоймуць на старонках часопіса належнае месца.

— Вядома ж, не будуць абыводзіць увагай і пытанні літаратуры, тэатра, кіно, культуры ўвогуле?

— Да гэтага нас нават абавязвае ўжо профіль выдання. Часопіс жа літаратурна-мастацкі і грамадска-па-

літычны... Будзем публікаваць праявілі і паэтычныя творы...

— Маладых аўтараў? — Не толькі, хоць — да гэтага і трэба імкнуцца — пастараемся не прапусціць ніводзін талент. А хіба не цікава чытачам прачытаць і творы знакамітых пісьменнікаў? Галоўнае, каб яны былі напісаны ў рэчышчы праблем, якія хваляюць моладзь. Не адмовімся і ад дэтэктыўнай прыгодніцкай і фантастычнай белетрыстыкі, не забываючы, безумоўна, аб ідэйна-мастацкіх якасцях гэтых твораў. Раскажам пра значныя фільмы і спектаклі, творчасць мастакоў і кампазітараў. На старонках «Крыніцы» («Родника») знойдзеце месца сацыялы і гумару. А які маладзёжны часопіс без спорту?

— Цяжкая давядзеца, памер жа не такі ўжо і вялікі...

— У гэтым не толькі свае цяжкасці, а і пэўны перавагі ёсць. На старонкі трапіць толькі самае значнае, так сказаць, зерне, а палова адсецца, асідзе ў рэдакцыйных архівах ці вернецца аўтарам.

— У «Малодосці», напрыклад, змяшчаюцца рэпрадукцыі твораў маладых мастакоў, з вераснёўскага нумара з'явілася каляровая ўклейка і ў «Нёмане»...

— У «Крыніцы» («Роднике») таксама будзе каляровая ўклейка. Магчыма, коміксы нават прыдумаем. Сёння цяжкая пра гэта сказаць, часопіс жа толькі нараджаецца...

— Вы задаволены тым, як праходзіць гэтае «нараджэнне»?

— Пра тое, што атрымалася, а што не, змогуць сказаць самі чытачы, калі выйдзе першы нумар.

— Ці не маглі б вы, Уладзімір Пракопавіч, крыху сказаць пра яго змест?

— А ці ёсць у гэтым патрэба? Можна, куды цікавей будзе для чытачоў, калі яны пра ўсё даведаюцца, атрымаўшы першы нумар — дарчы, падпіска праводзіцца без абмежаванняў, і каштуе часопіс надарага, адзін нумар 25 капеек, а на год — усяго тры рублі.

— Застаецца пажадаць калектыву творчых поспехаў, значных твораў, актыўных і неабыхавых чытачоў.

НАШ КАР.

Рыгор БАРАДУЛІН

ЯК Я БЫЎ АГІТАТАРАМ

НАВЕЛА

Нас, камсамольцаў, школьнікаў актыўных, Ахвотна слалі ў масы, на сяло, Хоць і мястэчка нашае было Не горадам, Не ў ліку перспектывных. Жылі і ў нас, і ў вёсках навакольных Не так, бы ў творах тых з праграмаў школьных.

І са сваёй сядомай малай мамай Змагаўся я на камсамольскім лад. А мамін прыбіральшчыцкі аклад Бянтэжыўся перад магутнай крамай. Кручкі што трэба здабывалі з базы, На дно ныраючы, як ведалазы.

Начальнікаў кручкі называлі, Яны — дый іх — лавілі на кручок, З авечкі ўлады воўны кузлачок Не толькі каб на ісподкі настрыгалі. Па-ўшацку ісподка — значыць, рукавіца.

Рука загадаў холаду баіцца. І мама, ранічкай прыйшоўшы з працы, Сваю малую жыўнасць хоць крычы: Усе дзюбы, лялкі, пыцкі ды лычы Хоць чым насыціць мусіла старацца.

І, дзелячы пароўну ўсё, пётрошку, Свой рот ашуквала на лыжку, крошку.

А радыё звідна і дацямна Адно трубіла, як гракі з пратэліна: С победой кончылася война. Сталіні! Сталіні! Сталіні!

А потым літмантаж, А словы ўсё адны, Аж сцены адыходзілі ад плесні: Дзе прайшлі салдаты, Сталіна сыны... Мы роднаму Сталіну ў песні Любоў і падзяку прынеслі...

Бо як ні шыфра карчавалі ляды, І мама заціскала гэта горла, Што не сталылася крычыць за ўсіх — З разеткі вілку выдзірала ўміг, І доўга нешта выскрабала з цёрла. Падумаўшы, вярталася таропка — І працавала зноў радыёкропка.

Карміла і паіла, грэла Слове — Адно на ўсіх у горадзе, ў сяле. Яму гадзілі як благай скуле, Караць умела ўладна і сурова. Сусед сказаў, што галава ў падсвінка, Як у Яго — І сустракай, Дудзінка!

Перш чым спатрэбіць там на што газету, Глядзі, ці ёсць партрэт, каб раптам вус Не адарваць, бо будзеш, як Ісус

Цярпець за ўсе грахі старога свету. Мы свой, мы новы свет будзем. Годзе! Бог знік, і з ім папоўскае адроддзе!

Я маме ў фарбах светлых і суровых Тлумачыў будучыню — ў школе так Вучылі нас. А на куце няўзнак Іконка цёмла ў кветках папярочных. Ніжэй наўзбоч — лікбез, будзільнік рупны, Вісеў і спаў, як мама, мала рупар.

Зіма нам слала цёплыя кілімы, Бо ў школу беглі хто ў нічым, хто ў чым, Нас сустракаў пашчотна не айчым, А бацька. «Ранне нашае радзімы» Займалася на ўсю сцяну шырока І нашы душы нашчыла штоўрока.

Ад элементаў шкодніцкіх, вядома, Пачутая і не самім, не дома Варожая, падступна, нечакана На вусны памыкалася загана: Ленін ў туфельках Хадзіў, Людзей па сухенькім Вадыў. А Сталін як абуў боты, Дык павёў людзей у балоты...

Я рыфмаваў декладна: тата — хата, А «ў туфельках — па сухенькім» Тады За рыфму не лічыў. Такой бяды — Балот у нас не гэтак каб багата. Дый хутка ўсю прыроду ператворым, І трэба бой даваць настроям хворым!

Хоць наш раён слыў партызанскай зонай, Ды ўсё ж пад акупацыяй былі, І гэта зазначалася, калі Анкета ставіла графой законнай Падказанае пільнае пытанне. Былі б адказы, а пытанні ў стане!

«З рабочых» — сацпаходжанне старанна Выводзіў, хоць не дужа разумей. За школу не плаціць палёкку меў, Як сын загінуўшага партызана. Сказалі, вырас з пенсіі за тату, І мы жылі на маміну зарплату.

І зноў вяртаючыся да пытання Пра акупацыю. Сусед Пятрок, Каб не прывеціць Котлас, даў зарок Начальства далучыць да палявання. Сырцу ставала, як вады ў азёрах, Бяссонне нерваў супкойваў порых.

Дырэктар банка і абавязкова Раёна таямнічы гаспадар Лясоў і рэчак бралі шчодры дар. І ўсім і ўсімі кіравала Слова. Шкада Баяна, бо ў сабачым лесе — І качак браць, і шрот насіць у носе.

І раптам — долу рухнулі нябёсы, Усю зямлю працяў суцэльны плач. Атосы лопнулі — лятаць наўскач З абрыву Лёсу светлага калёсы. Няма. Не стала. Што ж з Сусветам стане?! Сам бог, каб быў ён, адказаць не ў стане.

У марцы зябка грукнулі каляды. У дубе засвяцілася дупло. У самых злыднях мову адняло, Варожая, як пустазелле, сіла. Язык змяніў кпіна прыкусіла: Дзякуй мудраму грузіну, Што абуў нас у рызіну. Будзем Амерыку прасіць, Каб рызіну не насіць...

Цяпер у жменю соль ды торбы лапце, Рызінай буркі падшываць лапцёй. Глядзі, каб не вяртацца да лапцёй. А ўсе забыліся, як плесці лапці. Жалоба ў цэлым свеце, ў наваколлі. Ну і, вядома, груз адчаю ў школе.

І прэса ўся ўчарнелася ад жалю, І радыё перацінала дых. Яшчэ я не хадзіў ні ў маладых, Ні ў тых, каго з нагоды друкавалі.

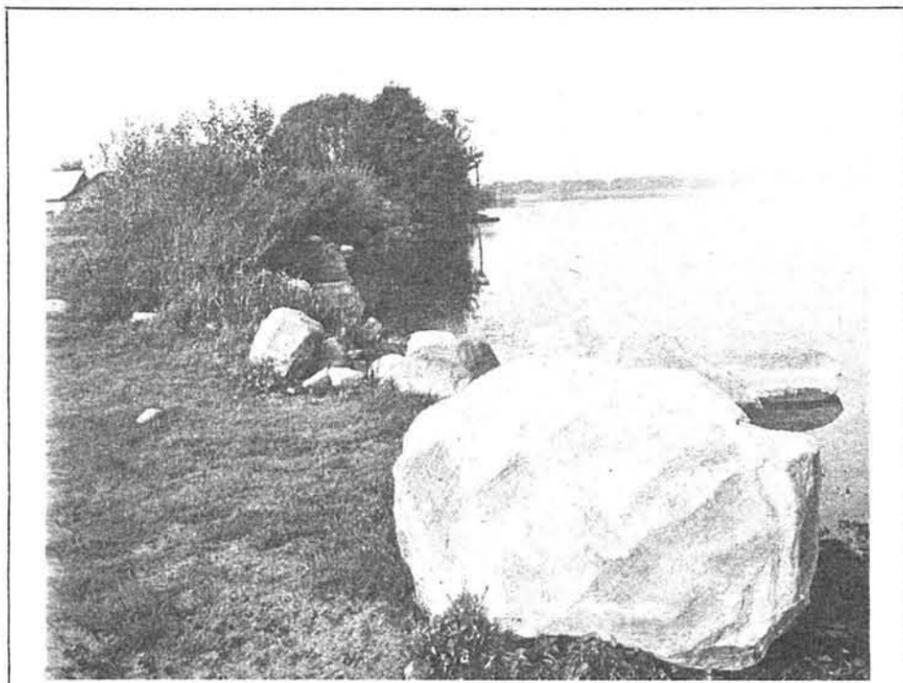
ВЕРНІСАЖ У КНІГАРНІ

З першых дзён існавання ў Мінску спецыялізаванай кнігарні «Мастацтва» тут рэгулярна праводзіцца выстаўні мастакоў розных узростаў і творчых напрамкаў. Аб нэстэх і вопыце гэтых экспазіцый наш карэспандэнт вядзе гаворку з дырэктарам кнігарні Галінай Фядотаўнай Пётлач.

— Скажыце, як нарадзілася задума, хто быў ініцыятарам правядзення вернісажаў?

— Прыгадваю, што было гэта ў час размовы з мастаком Арленам Кашкурэві-

чам яшчэ да адкрыцця новага памяшкання магазіна. Мы вырашылі, што вопыт звычайных кнігарняў, дзе наладжваюцца толькі кніжныя выстаўні на якую-небудзь тэму, нам не падыходзіць. Наш магазін спецыялізаваны і ён павінен прапагандаваць мастацтва не толькі з вочна. Трэба даць людзям магчымасць убачыць яго наочно, дапамагчы разабрацца ў перакрываючых сучасных плынях мастацтва, дзе так лёгка забытацца непадрыхтаванаму глядачу. Кандыдатуры прапаноўваў Арлон Міхайлавіч, ён жа сам дамаўляўся з мастакамі. Мы знайшлі для выставак вельмі зручнае месца — у аддзеле замежных краін, амаль насупраць уваходу. Калі адчыняеш дзверы — выстаўка адрозна кідаецца ў во-

Люблю цябе, мой бераг родны...

Фотаэцюд А. ЛАБАДЫ

З насценгазеты заявіў рашуча:
Бо Сталін жыццё, а жыццё — неўміруча!

Матэматычка, маці нашай Бэлы
(У Бэлы наша ўсё — герой і час)
Апавясціла афіцыйна клас,
І ўсім ураз заняла, забалела.
Ды класная ў агульным хоры плачу
Узвілася голасам на ўсю Ушачу.

І гэта ўжо нагадвала вісчанне
На ўбоінах — і ў парту галавой
Убіўся я, каб нават голас свой
Не чуць, а што як здурю смешна стане?
Я ўжо звычай баяцца ўласных думак.
Бо горбіўся заплецчу страху клумак.

Крутнуў локцём — і ўвесь густыш
і жыжу

З бутэлеккі-чарніліцы да дна
На шапку выліў — сіняя яна!
І зарыдаў наўзрыд, па-ўшацку —
ўзрыжжу.

Было мне гора ўсёй планеты мала,
Шкада вушанкі цэлай, новай стала.

Заплаканы прыйшоў маўкліва ў хату,
І гора, і разгубленасць прынёс,
Ды маміных не ўбачыў горкіх слёз,
І ўсепланетную тлумачыў страту.
Цяпер я разумю, болей маме
Бядзіла, як стачыць канцы з канцамі.

Ды сонейка ўзыходзіла. Тым часам
На лета бралася. Ішло цяло
Адразу і ў райцэнтр і на сяло.
Наш клас саборнічаў з суседнім
класам.

Гусцела ярына. Пладзіўся статак.
За яблыні адменьваўся падатак...

І браўся курс, каб лёгкай
прамысловасць

Зрабіць. І чулася з усіх бакоў
Прыслоўе: «Маляноў напек блінкоў».
Смялець адважвалася прамысловасць.
(Яшчэ і пры Хрушчове ўсе гуляні
Пілі з рубчатай «маляноўскай»
шклянкі).

Малыя дзеткі — і малыя бедкі
У мамы лозунг быў і курс адзін.
Пятнаццаць сотак — тут і магазін,
І рынак, — удавіныя палеткі.
Наёмнай конская бывала сіла,
Як узараць гарод за літр прасіла.

Я школьную рэдагаваў «Калючку»,
І ў гневе крытыкі кіпеў, як Аш
Два О, кляймоў, што рух трымала наш,
На помач клікаў дзедку, бабу, Жучку.
Ад правільнасці галава шумела.
А дысцыпліну ўсе зрывалі смела.

І нас, актыўных, мабілізавалі
Ісці ў сяло, да мас чытаць Даклад,
Дзе ўсё тлумачылася акурат,
Але мяне праблемы хвалявалі
Літаратуры, і невыпадкова,
Што нетыпова ў нас і што тыпова?

Я ў Строкты агітатарам падаўся,
У вёску нетыповую зусім,
«Кубанскіх казакоў» вясёлы ўздым
І прывідам тут нават не туляўся.
Ступаў па лужынах бадзёрым крокам.
Кулацкая частушка злосным вокам
Міргала мне, нахаба:

Падзвівіся,
Як калгасы разжыліся:
Пуця ракам, хата бокам,
І кабыла з адным вокам...

Успомні словы іншыя такі:
Міргай сабе, кулацкая нагога,

Сердце ноет от тоски,
Соловки, вы, Соловки,
Дальняя дорога,
На сердце тревога...

А ў рыфму самі просяцца радкі:
Каго ў Ляўкі, каго на Салаўкі...

Усё, дзе непаладкі, — нетыпова.
Есць лінія, і яе вяду.
Падымем — на вярхоўках — гавяду,
І мне, як і Ясеніну, карова
Аддасць за вершы плату сырадоём
(З бярозкай томік прачытаў запоем).

Сарочы строкат — Строкты. Зябка
ў хату

Заходжу. Хліпае газнічка ледзь.
Я мушу прачытаць Даклад паспець,
Ідэйную адбыць як трэба рату.
А голас там, за комінам, старэчы:
«На печы добрыя рэчы»...

І я чытаў, перакладаў адразу
Па-беларуску. Важкі быў Даклад.
Для разуменнасці на ўшацкі лад
Праціў занавакоўленую фразу.
Я верыў шчыра, а не па загаду
У гістарычнасць кожнага Дакладу.

Чытаў гучней, каб не здалося глуха.
І недзе ўжо на трэцяй паласе
Заснула, як капуста на лесе,
Мая слухачка, вечная капуха.
Галасавых не шкадаваў я звязак,
Ды недавыкананай свой абвясак.

Я ў ноч ступіў. Блішчэлі каляіны.
Скалелы і ў гразі дамоў прыйшоў,
Дабіўшы чаравікі да цвікоў
Адзіныя. Абцопкаў калашыны.
Я сніў трывожна полюс і экватар,
Як скампраметаваны агітатар...

Прачытаная колькі месяцаў назад
кніжка Сяргея Красікава «Полесские
мотивы» (яна ў канцы мінулага года
пабачыла свет у выдавецтве «Мастац-
кая літаратура») у гэтыя восеньскія
дні загучала для мяне па-новаму. Больш
зразумелымі сталі і паэтва радасць
і яго туга, а роздум лірычнага героя аб
днях пражытых крануў тая струна ду-
шы, што адгукаюцца толькі пад час

і яго дзень... Разам з Ю. Морыц пе-
раклаў ён «Вече славянских баллад»
Я. Сіпакова, з Ю. Дзянісавым — збор-
нікі Л. Дайнекі «Теплая земля»
і У. Скарыніна «Разрешите взлет»...

Важкія перакладчыцкія набыткі —
у калектыўных зборніках і анталогіях.
Плэнна працуе С. Красікаў і як арыгі-
нальны паэт. Акрамя «Полесских моти-
вов», у яго выйшлі кнігі «Уголок Рос-
сии», «Раздумья». «Отчее крыльцо»,

СТАЛА РОДНОЙ БЕЛАРУСЬ

асаблівага ўзрушэння. Момент такі як
раз і надарыўся — С. Красікава спаўня-
еца шэсцьдзесят...

Радкі, што запомніліся адразу. Запалі
ў душу той жыццёвай прастатой, якая
вызначае паэзію, зямную ў сваёй асно-
ве, не надуманую, а быццам выдыхну-
тую адразу, калі грудзі напашняюцца
паветрам зямлі, дарагой і блізкай табе:

Пар приречный плывет за возами,
Укрывает ворсинки гумна,
И деревня темнеет глазами,
И темнеет от тучи луна.
Отгорают занатная долька.
Осыпается вербная цветь.
Соловей размечтался настолько —
Захотел и не может запеть.

Не ведаю, дзе яны пісаліся С. Красіка-
вым. Магчыма, у роднай для яго Сібі-
ры, у Кармілаўскім раёне Омскай воб-
ласці, адкуль пачалася жыццёвая сця-
жынка. Можна, на беларускай зямлі,
што даўно стала для яго другой радзі-
май. Маглі яны з'явіцца і ў Маскве, дзе
закончыў Сяргей Паўлавіч у 1957 годзе
універсітэт — як успамінак аб тым, што
не забываецца. Падобных вершаў, быц-
цам настоеных на пахах зямлі, уваб-
раўшых у сябе водар яе красак, све-
жасць палеткаў, зялёнае дыханне лу-
гоў, нямала ў кніжцы «Полесские моти-
вы». Яна — прызнанне аўтара ў любові
да Беларусі, да людзей, якіх ведае па-
эт і з кім сябрае.

Да дарагога чалавека звяртаецца
С. Красікаў і ў гэтым вершы:

Принеси мне хорошие вести
И букет из июньских цветов,
Белорусскую тихую песню,
Ту, что петь я и слушать готов.

Ці не ўпершыню прагучала «ціхая
песня» для Сяргея Паўлавіча тады, калі
ён, рэдактар альманаха «Поэзия», заві-
таў на Віцебшчыну, а калі дакладней,
на Полаччыну, дзе якраз праходзіў семі-
нар творчай моладзі? Сталася так, што
сустрэча гэтая з Беларуссю многае змя-
ніла і ў яго асабістым жыцці. Пазней
з'явілася жаданне не толькі бліжэй па-
знаёміцца з творчасцю беларускіх ка-
лег, але і сёе-тое пераўвасобіць па-
руску. Так стаў ён адным з перакладчыкаў бе-
ларускай паэзіі.

Сёння, дзякуючы нястомнай працы
С. Красікава ўсесаюзны чытач можа
прачытаць кнігі П. Броўкі «Березинский
заповедник», А. Бачылы «Плечо друга»,
А. Лойкі «Немига», А. Грачанікава «По-
лесские легенды», У. Карызыны «Қыонг

«Дымные зори» і іншыя, а таксама ня-
мала напісана вершаў для дзяцей. Да
ўсяго С. Красікаў — паэт-песеннік.

Прыгадваецца сустрэча, што адбылася
чатыры гады назад у майстэрні Нэлы
Шчаснай. Шмат перагаварылася і пра
паэзію, і пра жываніс: Не было такой
тэмы, якая б не цікавіла Сяргея Паўла-
віча... А потым ён узяў грамплацінку
і паставіў на прайгравальнік. Крыху
сорамна стала, што, чуючы неаднараза-
ва гэтыя песні па радыё, не ведаў, што
вершы да іх напісаў С. Красікаў. «Ба-
бье лето», «Наташка», «Молодая виш-
ня»... Гэта не шлягеры, якія прыходзяць
і адыходзяць нечакана, як нечакана за-
ваёўваюць і папулярнасць, а песні —
для душы, спакутанай па простым
і зямным.

Праз два гады зноў была сустрэча.
Не чакаў убачыць Сяргея Паўлавіча на
Маскоўскай міжнароднай кніжнай вы-
стаўцы-кірмашы. Сустрэў жа не абы-дзе,
а каля стэндаў беларускай кнігі. Ціка-
віўся С. Красікаў навінкамі літаратуры,
з асаблівым хваляваннем знаёмячыся
з новымі паэтычнымі зборнікамі. Ахвот-
на згадзіўся даць невялічкае інтэрв'ю
для «ЛіМа», дзе каротка сказаў, што
для яго значыць беларуская літаратура.

...Перачытваю зборнік і быццам чую
голос самага Сяргея Паўлавіча: «День,
как чистая страница. Время исповедь
писать». Чую і ведаю: шмат якія ста-
ронкі споведзі гэтай у кнізе «Полесские
мотивы», якую ўспрымаеш як прыязнае
слова блізкага сябра... «Беларускія пу-
шчы», «У Белавежы», «22 чэрвеня 1941
года» — гэтыя і многія вершы, пабуда-
ваныя на беларускім матэрыяле, спо-
ведзь шчыра і адкрыта, даверліва,
якая заслугоўвае да сябе пільнай увагі.

У кнізе змешчаны партрэт С. Красіка-
ва, выкананы Н. Шчаснай. Ён пададзены
ў акаёме традыцыйнага пояса з бела-
рускім нацыянальным арнаментам. По-
руч — палявыя кветкі і вербная галінка.
Малюнак гэты добра перадае сувязь па-
эта з зямлёй, над якой «журавіны
клин мелодией восходит над Полесьем».
У мелодыі гэтай чуваць і водгалас паэ-
зіі С. Красікава.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

чы, і ніводны наведвальнік не пройдзе
міма яе. Кожная выстаўка затрымліваец-
ца ў магазіне на 1—1,5 месяца.

— Што для вас галоўнае пры адборы
твораў?

— Галоўнае, каб работы былі цікавыя,
няхай нават спрэчныя. Тады ніхто не
застаецца раўнадушны. Таму мы стара-
емся экспанавачы творы мастакоў роз-
ных пакаленняў. Нашы наведвальнікі зна-
ёмліліся і з работамі П. Масленікава —
сталага майстра з усталяванай манерай
пісьма, і зусім маладога мастака
Ф. Кашкурэвіча, які шмат эксперымен-
туе, спрабуе свае магчымасці ў розных
тэхніках.

— А як вы самі ставіцеся да «нетра-
дыцыйнага» мастацтва?

— Кожны напрамак мастацтва мае
права на існаванне. Людзі самі разбя-
руцца, дзе сапраўднае, а дзе падробка.

— Ці не ўзнікае ў вас праблем з той
прычыны, што спецыялізаваная кнігар-
ня знаходзіцца далёка ад цэнтра гора-
да?

— Вядома, месца для кнігарні не
вельмі ўдалае, але і сюды завітаюць
прафесіяналы і аматары мастацтва. Ін-
фармацыі аб яе адкрыцці амаль не бы-
ло, і многія толькі зараз даведваюцца,
што яна наогул існуе ў Мінску. Есць
праблемы і з рэкламай выставак. Вісяць

аб'явы ў БДТМі, мастацкім вучылішчы,
Інстытуце культуры, але ж гэтага не-
дастаткова. Дапамагаюць нам кнігалю-
бы, а таксама Алег Рыгоравіч Астроўскі
— выкладчык музычнага вучылішча імя
Глінкі. Кнігалюбы ды яшчэ навукова-дас-
ледчы Інстытут ЭВМ і з'яўляюцца асноў-
най аўдыторыяй на абмеркаваннях вы-
ставак, якія мы праводзім адразу пасля
адкрыцця чарговага вернісажу. Сярод
інжынераў ЭВМ мы знайшлі верных сяб-
роў, людзей, якім сапраўды цікава ўсё,
што звязана з мастацтвам. Людзей збі-
раецца многа, у магазіне робіцца цесна.
Есць дадатковае сховішча «Саюздруку» і
калі б нам перадалі яго, мы зрабілі б
там канферэнц-залу, куды можна было б

запрашаць усіх жадаючых. Неабходна
нам і сапраўдная рэклама, каб да нас
ехалі людзі.

— І традыцыйнае пытанне: з кім вы
плануеце пазнаёміць вашых пакупнікоў
у бліжэйшы час?

— Наперадзе ў нас выстаўкі экслібры-
сістаў Літвінава, Судліноўва. Мы паспра-
буем звесці нашых наведвальнікаў з роз-
нымі галінамі мастацтва, асабліва з ты-
мі, якія малазнаёмыя глядачу. Мы ма-
рым зрабіць такія вернісажы традыцый-
нымі, зрабіць іх арганічнымі дапаўнен-
нем нашай асноўнай працы.

Гутарку вяла Н. ШАРАНГОВІЧ.

«ОЙ, ДЫ ЗАРАДЗІЛІСЯ Я ГА ДЫ»

Да 90-годдзя з дня нараджэння Ірмы Яўнзем

27 верасня 1897 года ў адной з мінскіх латышскіх сем'яў нарадзілася Ірма Пятроўна Яўнзем, якую мы ведаем як выдатную спявачку (мецца-сапрапа), таленавітага педагога, апантанана прапагандыста беларускага меласу.

У 1915—17 гадах Ірма Пятроўна вучылася ў Петраградскай кансерваторыі. Яна — удзельніца грамадзянскай вайны. Пасля вяртання на радзіму займалася канцэртнай дзейнасцю. Менавіта ёй у 1923 годзе за збор і папулярызацыю беларускіх песень адной з першых нададзена годнасць заслужанай артысткі Беларускай ССР.

У 1923—25 гадах выкладала спевы і беларускую народную музыку ў Беларускай драматычнай студыі ў Маскве. У 1927 годзе ўласныя запісы беларускіх песень выконвала на Міжнароднай музычнай выстаўцы ў Франкфурце-на-Майне. З 1950 года І. Яўнзем выкладала ў Маскоўскай музычнай школе імя М. М. Іпалітава-Іванава. За педагогічную дзейнасць атрымала званне народнай артысткі РСФСР.

У рэпертуары Ірмы Яўнзем было больш як 5000 узораў песеннай творчасці шасцідзясяці трох народаў свету. І кожную песню яна бездакорна выконвала на мове арыгіналу. Шэдэ-

ры беларускага фальклору, як прызнавалася сама Ірма Пятроўна, карысталіся асаблівым поспехам.

Яшчэ ў 1931 годзе Ірма Яўнзем выдала зборнік «Рэволюцыйныя песні народаў». А ў 1968 годзе выйшла з друку напісаная ёю кніга «Человек идет за песней». Яе апантанасць, няўрымслівасць былі адзначаны ўзнагародай — ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

У вопытнага педагога Ірмы Яўнзем былі дзесяткі вучняў ва ўсіх рэспубліках Савецкага Саюза. Сваёй настаўніцай лічыць Ірму Пятроўну і заслужаная артыстка БССР Вольга Шутава:

— У нас дома была пласцінка з песнямі Ірмы Яўнзем. Самая любімая. Памятаю, калі ў школе прапанавалі напісаць сачыненне на вольную тэму, я напісала пра аўтарку пласцінкі: так захацелася мне прызнацца ў любові да гэтай чудоўнай спявачкі. Запалі ў душу народныя песні ў яе выкананні. І мне хацелася быць падобнай да яе!

Лёс шчасліва звёў мяне з Ірмай Яўнзем. Адбылося гэта ў 1972 годзе, калі мяне накіравалі вучыцца ва Усерасійскую творчую майстэрню эстраднага мастацтва. Як толькі Ірма Пятроўна даведалася, што я з Беларусі, яна з асаблівым задавальненнем згадзілася быць маёй апякункай. Мала такіх людзей, як Ірма Пятроўна, — вось што я магу кратак сказаць пра майго педагога. Усю сваю душу, вопыт яна пералівала ў сэрцы

тых, наго вучыла прафесійнаму майстэрству. У свае 75 гадоў яна жыла нашымі клопатамі. Для нас, яе гадаванцаў, была як маці. Сваёю рукою нават ноты нам перапісвала. Некалькі такіх аўтографу Ірмы Пятроўны я зберагаю.

«Да гэтае пары цікаўлюся беларускім мастацтвам», — гаварыла яна мне ў Маскве. Ірма Пятроўна помніла паіменна ўсіх нашых спявакоў. А як пачынала яна спяваць, гэта было нешта незвычайнае: перадавала ўсе асаблівасці народнай інтанацыі. Беларускае слова было для яе сапраўды роднай. У яе кватэры было мноства сувеніраў з Беларусі: гэта ўсё ёй нагадвала радзіму...

І калі ў Маскве праходзіў творчы вечар Ірмы Пятроўны, яна запрасіла прыняць у ім удзел і Вольгу Шутава. А перад тым папрасіла, каб тая выканалася самая дарагія для яе, Ірмы Яўнзем, беларускія песні. Сярод іх была і «Перапелачка». Вольга Шутава старалася, каб у «Перапелачцы» ўзнявіць менавіта тую мелодыйную адметнасць песні, якую Ірма Яўнзем падслухала ў юнацкія гады ў адной з вёсак Міншчыны. Пасля «Перапелачкі» выканалася і яшчэ адна — «Я выйду за акаліцу»...

«Усё гэта мне напамінала Беларусь!» — гаварыла пасля канцэрта ўдзячная Ірма Пятроўна.

...Апуская іголку электрафона на плітку-кружэлку. Гучыць далёкі голас Ірмы Яўнзем. Адна за адной змяняюцца песні: «Ой, ды зарадзіліся ягады», «Шчабятала чачотачка», «А ў лесе, лесе», «Пальничок», «Ой, прачнуся я», «Кацілася чорна галка». На грам пласцінцы пазначана, што гэта запісы 1935—1952 гадоў. З малюсенькіх гукавых барознаў узнаўляецца ўвасобленае ў песню характа-

Сяргей ПАНІЗНІК.

НАТХНЯЮЦЬ ВІТОКІ

Кажуць у народзе: хто многа п'яе, той доўга жыве. Ва ўсіх кім разе, жыццё сяцёр Пелагеі Яфімаўны і Вольгі Іванаўны Пырх гэтай народнай мудрасці адпавядае. Пелагеі Яфімаўне 87 гадоў, Вользе Іванаўне — крыху менш, і песень у іх на памяці багата. Па назвах — не пералічыць: тут і календарныя, і абрадавыя, і працоўныя. Есць і рускія народныя, і ўкраінскія...

Некаторыя з гэтых песень выконвае ансамбль «Крынічка», удзельніцы якога прыехалі ў Рэчыцу да Вольгі Іванаўны і Пелагеі Яфімаўны, каб паслухаць іхнія песні, а сёе-тое паспяваць і разам. Адначасова ў Рэчыцу выправілася і здымачная група Беларускага тэлебачання: маладая «Крынічка» звяртаецца да сваіх песенных вытокаў — гэты факт зацікавіў мяне як рэжысёра.

Адкуль жа яна, «Крынічка»? Гэты ансамбль існуе з восені мінулага года, у ім чатыры ўдзельніцы — навучэнкі Мінскага музычнага вучылішча імя М. Глінкі, кіруе ансамблем выкладчык вучылішча Альберт Кашпур. «Крынічка» чудоўна спраўляецца з усімі тонкасцямі выканання песень «Ох ты, туман, туманочак», «Кукарэку,

петушок», «Ой, жана мужа распачешыла», «Асенняя ночка» «Ой, рана на Івана».

Маладыя спявачкі прыехалі да старэйшых выканальніц народных песень з магнітафонамі і нотнымі сшыткамі. А найперш цікавіла іх магчымасць «з вуснаў у вусны» навучыцца адметнай манеры выканання той або іншай песні, належнай інтанацыі, мастацтва вядзення ўторы, манеры дыхання ў час спявання і да т. п. Пры сустрэчы спявалі багата, багата было і пытанняў. Дзяўчаты цікавіліся, якія былі Пелагея Яфімаўна і Вольга Іванаўна ў маладосці, ува што апрапаналіся, якія ў іх былі прычоскі, упрыгожванні калі спявалі; чаму песні пераважна журботныя і мала вясёлых...

Як я ўжо сказаў, рэпертуар «Крынічкі» складаюць тыя песні, што пяюць Пелагея Яфімаўна і Вольга Іванаўна. Так што з задавальненнем паспявалі яны ўсе разам. І атрымалася ўдала. «Хораша спяваеце, дзяўчаткі. Малайцы. Лепш за нас, старых», — пахваліла Вольга Іванаўна, калі прагучала жартоўная «Ой, жана мужа

ТАВАРЫСТВА ВЫЗНАЧАЕ ПЕРСПЕКТЫВЫ

Больш як 150 дэлегатаў — прадстаўнікоў музычных школ і вучылішчаў, кіраўнікоў харавых і харэаграфічных аматарскіх калектываў, культурна-асветніцкіх работнікаў Міншчыны ўдзельнічалі ва ўстаноўчай канферэнцыі Мінскага абласнога аддзялення Музычнага таварыства Беларускай ССР.

ЧАС БУРНЫХ РЭВАЛЮЦЫЙНЫХ ПЕРАМЕН дэкліруе новыя задачы і для вялікага атраду творчай інтэлігенцыі краіны, заклікаючы развіваць савецкае інтэрнацыянальнае мастацтва, садзейнічаць росквіту народнага талентаў. Як вядома, летась у Маскве, а затым у саюзных рэспубліках праведзена работа па стварэнні Усерасійскага і рэспубліканскіх музычных таварыстваў (пра ўстаноўчую канферэнцыю МТ БССР «ЛіМ» пісаў у нумары за 19 чэрвеня 1987 г. — Рэд.). Стварэнне Мінскага абласнога аддзялення МТ прадаўжае, а раённых, гарадскіх, пярвічных аддзяленняў закончыць ланцужок гэтай вялікай арганізацыйнай работы.

Адкрыў устаноўчую канферэнцыю начальнік упраўлення культуры мінскага аблвыканкома В. Гедройц. Ён адзначыў, што шматлікія пажаданні і праблемы працоўных, ветэранаў, інтэлігенцыі прывялі да стварэння грамадскіх арганізацый, закліканых істотна ўзбагаціць і разнастайнасць наша духоўнае жыццё, далучыць да актыўнай грамадскай дзейнасці розныя пласты насельніцтва.

Арганізатарамі Мінскага абласнога аддзялення МТ з'яўляюцца ўпраўленне культуры аблвыканкома, абласны савет прафсаюзаў, абком камсамола і прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі вобласці. З яго ўтварэннем звязаны спадзяванні на прыкметнае паляпшэнне эстэтычнага выхавання насельніцтва, асабліва падрастаючага па-

калення, павышэнне ролі музычнага і харэаграфічнага мастацтва ў духоўным жыцці.

У нас нямала складаных і важных задач у справе эстэтычнага выхавання і музычнай адукацыі насельніцтва, адзначыў В. Гедройц. І да вырашэння іх далучаны Маладзечанскае музычнае вучылішча, 76 дзяржаўных і калгасных дзіцячых музычных школ, дзе навучаецца больш за 10 тысяч чалавек; больш за тысячу клубных устаноў, каля 1500 аркестравых, харавых і харэаграфічных калектываў. Прыкладна 50 тысяч чалавек працуюць у гэтай сферы ці аддаюць свой вольны час музыцы.

Два гады назад упраўленне культуры сумесна з саветам калгасаў распрацавала палажэнне аб калгаснай дзіцячай музычнай школе, і сёння ўжо 18 гаспадарак маюць такія навучальныя ўстановы. У іх займаюцца 600 вясковых дзяцей.

Цэнтрамі музычнай культуры вобласці становіцца Маладзечанскае вучылішча, многія гарадскія і пасялковыя школы. Яны праводзяць цыклы прапагандысцкіх, выхавальных мерапрыемстваў: ад канцэртных выступленняў, музычных вечараў да традыцыйнага свята «Тызень музыка для дзяцей і юнацтва», арганізацыі дзіцячых філармоній на грамадскіх асновах, музычных гурткоў, калектываў і аматарскіх аб'яднанняў, розных аглядаў і конкурсаў.

Добрыя магчымасці ў эстэтычным выхаванні насельніцтва

маюць клубныя ўстановы перш за ўсё за кошт развітай сеткі, даступнасці форм і метадаў работы з людзьмі. У клубах, палацах і дамах культуры працуюць гурткі і калектывы, аматарскія аб'яднанні, 23 працэнт якіх складаюць музычныя і харэаграфічныя. Сярод 65 калектываў, удастоеных ганаровых званняў «народныя» і «ўзорныя», — фальклорна-інструментальны ансамбль «Крупіцкія музыкі», ансамбль танца «Крупіца» Мінскага раёна, хор «Світанак» Вілейскага ГДК, Ланскі мужчынскі народны хор Нясвіжскага раёна, аркестр рускіх народных інструментаў і ансамбль песні і танца «Спадчына» Маладзечанскага ГДК, аркестры народных інструментаў Стаўбцоўскага і Дзяржынскага дамоў культуры, ансамбль танца «Плісцянка» са Смалявіцкага раёна, Слушкі духавы аркестр і многія іншыя. Іх канцэртныя праграмы, рэпертуар, самабытнае, яркае мастацтва вабяць слухача, прыносяць эстэтычнае асалоду, а значыць выходзяць густы, духоўна ўзбагачаюць чалавека.

Музычная мастацкая самадзейнасць Міншчыны атрымала дадатковы творчы імпульс у ходзе другога Усерасійскага фестывалю народнай творчасці, прысвечанага 70-годдзю Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Яго характарызуе насычаная і разнастайная палітра аглядаў і конкурсаў, масавых мерапрыемстваў, тэатралізаваных святаў і народных гулянняў.

Адметна прайшоў у Салігорску вось ужо п'ятнаццаты па ліку традыцыйны фестываль эстраднай музыкі і песні «Юнацтва Палесся», пра які можна гаварыць як пра творчую лабараторыю аднаго з масавых і самых папулярных відаў маладзёжнага музычнага мастацтва, а цяпер і як пра асродак інтэрнацыянальных сувязей самадзейных выканаўцаў, бо сёлета ў ім удзельнічалі калектывы з ГДР і Польшчы. Дарэчы, за апошнія гады самадзейныя артысты Міншчыны паспяхова гастралювалі ў Польшчы, ГДР, Югаславіі, Венгрыі, Чэхаславакіі, удзельнічалі ў міжнародных фестывалях.

КАНЕЧНЕ, УСЕ ПОСПЕХІ ў развіцці музычна-харавога і харэаграфічнага жанраў мы звязваем з ініцыятыўнымі, творчымі і адданымі сваёй справе людзьмі, адзначыў В. Гедройц, сярод якіх заслужаныя работнікі культуры БССР Іосіф Сушко, Арэст Даўжонак, Уладзімір Гром, а таксама Рыгор Сарока, Іван Налівайка, Анатоль Шагаў, Леанід Равушкі, Георгій Чорны, іншыя кіраўнікі вядучых калектываў мастацкай самадзейнасці вобласці. Адначасна ў прамоўца і розныя формы прапаганды музычнага мастацтва: народныя універсітэты культуры, тэматычныя вечары, лекторыі, 170 музычных аматарскіх аб'яднанняў, сустрэчы з майстрамі сцэны, музыкантамі, кампазітарамі, канцэртная дзейнасць аматарскіх і прафесійных калектываў. Сталічныя тэатры і філарманійныя калектывы правялі летась у дзяржаўных клубных установах 840 канцэртаў і спектакляў. Але толькі 14 працэнтаў ад іх агульнай колькасці прыпадала на сельскую мясцовасць. Апошнім часам становіцца пачынае мяняцца. У Белдзяржфілармоніі ўмацавалася гастрольна-канцэртнае аддзяленне, якое абслугоўвае Мінскую вобласць, створаны 21 тэатральна-канцэртны цэнтр, у асноўным у сельскай мясцовасці — вынік ажыццяўлення пастановы ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР па пытаннях паляпшэння канцэртнай дзейнасці ў краіне.

І ўсё ж ёсць куткі, дзе жыццё нават раённых цэнтраў пачынаюць паступова забываць, як выглядае прафесійны артыст: у 1987 годзе ў Уздзенскім раёне адбылося 19 канцэртаў, у Старадарожскім — 18, у Вілейскім — 15, у Чэрвеньскім — 11, у Капыльскім — толькі 5. Важна, каб радасць сустрэчы глядачоў з сапраўдным мастацтвам не абмяжоўвалася толькі рэдкімі святамі, не замыкалася ў арбіту традыцыйнага фестывалю мастацтваў «Беларуская музычная восень», «Майстры мастацтваў — працаўнікам сяла», «Тызень музыка для дзяцей і юнацтва». На жаль, магчымасці нашай сталічнай вобласці ў плане супрацоўніцтва прафесійнага і самадзейнага мастацтва выкарыстоўваюцца надзвычай шмат. Музычнае таварыства дазваляе карэнным чынам змяніць сітуацыю, зможам аб'яднаць і скаардынаваць намаганні дзеячаў мастацтва і аматараў музыкі, умацаваць рознабаковую сувязь прафесійных музыкантаў і харэаграфу з удзельнікамі мастацкай самадзейнасці.

ПІЛЬНАГА КЛОПАТУ ВЫМАГАЕ і нацыянальная музычная спадчына, адраджэнне і развіццё музычных і танцавальных традыцый, масавых харавых і сямейных спеваў, хатняга музіцыравання, ашчаднае стаўленне да збірання, запісу, выдання, выканання і прапаганды фальклору. А майстры, якія займаюцца вырабам, рэстаўрацыяй нацыянальных музычных інструментаў? Іх жа унікальнае мастацтва — наш нацыянальны здабытак. Яны таксама чакаюць і спадзяюцца атрымаць у сваёй рабоце дапамогу і сапраўдную дзелавую падтрымку МТ. Гаворачы пра негатыўныя працэсы ў развіцці самадзейнай творчасці, В. Гедройц канстатаваў, што летась дзяржаўныя клубныя ўстановы страцілі 5 аркестравых, 9 харавых і 71 харэаграфічны калектыв. Жанр харэаграфіі заслугувае асаблівай увагі і арганізацыі культуры, і новага таварыства. Справа не толькі ў трыможных лічбах. Мала, катаст-

распацшыла». А вось зноў на-строіліся на танальнасць — і загучала суладна ў ансамблі з сямі чалавек купальская левашоўская песня. Чаму левашоўская? Дык гэтая ж купальская песня спявалася ў даўнія часы ў Левашах, роднай вёсцы Пелагеі Яфімаўны і Вольгі Іванаўны. Там нават такіх радкі ёсць:

А ў Левашове дзеўкі гладкі —
Глядзець гадка,
А на пасёлку дзеўкі худы —
Глядзець любя.

Кранальнаю атрымалася су-стрэча ансамбля «Крынічка» Мінскага музычнага вучылішча са старэйшымі выканальніцамі беларускіх народных песень. І можна сказаць, што пашанда-вала не толькі дзяўчатам, якія атрымалі магчымасць пачуць многія песні «з першых вуснаў», але і Пелагеі Яфімаўне з Вольгай Іванаўнай: іхнія песні запісаны на магнітафонную стужку, некаторыя пакладзены на ноты, некаторыя гучаць ў выкананні «Крынічкі» і народнага хору Мінскага музычнага вучылішча «Медуніца». А ёсць жа, несумненна ёсць на Беларусі таленты, да якіх яшчэ не дабраліся энтузіясты з магнітафоннымі стужкамі, з нотнымі шпіткамі. Я ўжо не кажу пра такі, самы надзейны і творчы спосаб прадоўжыць жыццё песні, як перайманне «з вуснаў у вусны». Менавіта гэты спосаб абралі для сябе маладыя ўдзельніцы ансамбля «Крынічка».

Арнольд ДЫБЧА,
рэжысёр Беларускага
тэлебачання.

рафічна мала адметных спе-цыялістаў рыхтуюць нашы на-вучальныя ўстановы, спецыялі-стаў, здатных стварыць і ўзна-чаліць танцавальны калектывы. Упраўленне культуры, прынам-сі, плануе ўжо з наступнага го-да пачаць стварэнне платных харэаграфічных студый, школ мастацтваў, у якіх было б ар-ганізавана навучанне харэаграфіі. Сумесна з МТ неабходна больш аператыўна вырашаць маладзёжныя праблемы ў сама-дзейным музычным мастацтве. З'явіліся, напрыклад, новыя плыні ў музыцы, танцы, а мы не гатовыя разабрацца, узнач-ліць і правільна накіраваць гэ-тыя захопленыя моладзі.

Дакладчык адзначыў, што самым масавым асяродкам культуры застаецца клуб. Клу-бу, як сацыяльнаму інстытуту неабходна перабудова. Сацыя-лагі пацвярджаюць, што ён як установа культуры і адпачынку не мае сёння пэўнага аўта-рытэту ў насельніцтва, асаблі-ва ў моладзі. Музычнаму таварыству накіравана ўмацоў-ваць сувязі з органамі народ-най асветы, прафтахдукацыі, з камсамолам. МТ павінна стаць саюзам людзей рознага ўзросту.

ВЫСТУПЛЕННІ У СПРЭЧ-КАХ закраналі розныя аспек-ты дзейнасці музычных наву-чальных устаноў, інструмен-тальных, харавых і харэаграфічных калектываў і, вядома ж, рабочых перспектывы МТ.

Выбраны кіруючыя органы Мінскага абласнога аддзялення МТ. Яго старшынёй стаў кампазітар, лаўрэат прэміі Ле-нінскага камсамола Беларусі Валеры Іваноў.

У. МАМОНЬКА,
намеснік дырэктара
Мінскага абласнога наву-кова-метадычнага цэнтра
народнай творчасці
і культурна-асветнай работы.

У ДНІ, калі ідзе перабудо-ва школьнай справы, кожная карціна аб пела-гогах, мастацкая ці дакумен-тальная, сустрэкаецца гляда-чамі з асаблівай цікавасцю. Пра школу, яе будні і святы, пра

школе паэты?) на пракатную («Твар у твар»), рэжысёр А. Чакмянёў, аператар С. Ка-навалаў і іншыя члены здымач-най групы як бы адышлі ад канкрэтнага пытання і зрабілі фільм «наогул» аб школе, хаця

Мы са Слоніма

рэформу, яе ўкараненне ў практыку створана ўжо няма-ла фільмаў. Але не ўсе яны раўнацэнныя па сваіх мастац-кіх якасцях. Адны пакутуюць ад шматслоўя, другія — ад прымітыўнага рашэння важнай тэмы, што ў выніку прыводзіць да павярхоўнага паказу школы і яе праблем. Аднак, як бы там ні было, стужкі аб школе сё-ня — самая пракатная прадук-цыя мастацкай, дакументальнай і навукова-папулярнай кінема-таграфіі. Не залежаецца на па-ліцах кінаэкрана і новая кар-откаметражная хронікальна-дакументальная карціна «Твар у твар», створаная ў аб'яднан-ні «Летапіс» студыі «Беларусь-фільм». Яна апавядае аб тым, як увасабляецца ў жыццё школьная рэформа ў дзесяці-годдзі № 2 горада Слоніма, ад-ной з лепшых на Гродзеншчы-не.

Аўтар сцэнарыя журналіст Аляксандр Сачанка добра ве-дае сённяшнюю школу. Яго на-зіранні і роздум аб выхаванні і навучанні падрастаючага пака-лення і пакладзены ў аснову сцэнарыя, які ў першым вары-янце называўся «Ці патрэбны школе паэты?». Але, як часта бывае ў кінавытворчасці, асця-рожнае рэдактарскае пера зня-ло пытанне аб паэзах, а разам і аб галоўнай гераіні сцэнарыя, настаўніцы беларускай мовы А. В. Руцкай. Да таго ж напа-лавіну быў скароцаны метраж будучага фільма.

Замяніўшы назву фільма з праблемнай («Ці патрэбны

і на канкрэтным матэрыяле. Але нават у такім ракурсе карціна застаецца цікавай і актуальнай. У сцэнарыі А. Сачанкі карці-на пачыналася з размовы ды-рэктара школы А. В. Бяляніна з настаўніцай, якая нетактоўна паводзіла сябе на ўроку. Вось гэтая непрыемная для абодвух размова:

— Колькі гадоў працуеце ў школе? — пытаецца Анатоль Васільевіч. І сам адказвае: — дзесяць гадоў... Чаму ж крыча-лі на вучня?..

— Пад гарачую руку... Не магла стрымацца.

— Лічыце, што вы дзесяць гадоў у школе не працавалі, — сурова гаворыць дырэктар. — Вы разумееце, што страцілі да-вер вучняў?.. Разумеете, што вам трэба пачынаць з самага пачатку?..

Размова была запісана і зня-та на плёнку, але ў фільм увай-шла толькі часткова. А гэта быў запев да ўсёй карціны. Так, на думку стваральнікаў стужкі, пачыналася сур'ёзная размова пра давер вучня да настаўніка і настаўніка да вучня.

Аўтары фільма гавораць, што для калектыву настаўнікаў школы № 2 Слоніма гэты вы-падак адзінаквы. Таму такі жорсткі ў сваіх разважаннях дырэктар. І глядач яго разу-мее. Потым жа мы бачым на экране Анатоля Васільевіча, як гаворыцца, «у дзесяці». Ён строі і неспрымрымы да ўся-кай грубасці, верхаглядства і адначасова тактоўны, інтэлі-гентны і спагадлівы. Да школь-

най рэформы ён адносіцца як да ломкі старога, аджыўшага. Галоўны сэнс рэформы А. Бя-лянін бачыць у пазаве да ча-лавечай асобы. Ніколі нельга забываць, што ты настаўнік, лі-дэр, прыклад выхаванасці, узор ветлівасці. Дрэнна, калі ву-чань баіцца настаўніка, але яшчэ горш, калі ён не паважае яго, не бачыць у ім сябра. Ня-правільная, гаворыцца ў карці-не, фармулёўка: «Вучань — аб'ект, настаўнік — суб'ект». Гэта сцяна, якую трэба разбу-рыць. Трэба настаўніку і вуч-ню павярнуцца адзін да аднаго твар у твар.

Далей ідуць кадры, якія дэ-манструюць, як разбураецца гэта сцяна ў слонімскай школе. Тут аўтары пераходзяць да па-казу сваёй галоўнай гераіні — выкладчыцы беларускай мовы і літаратуры, заслужанай настаў-ніцы БССР, члена Саюза пісь-меннікаў СССР, паэтэсы Алены Віталевы Руцкай.

Кінакамера ўважліва пра-сочвае, як вядзе яна ўрок бе-ларускай мовы ў 4-м класе. Урок у многім незвычайны. Дзе-ці выдумляюць казку... аб гор-дым Дзейніку і яго таварышах Дзеяслове і Прыметніку. Ча-цвёртакласнікі захоплены лінгві-стычнай гісторыяй.

Аналізуючы ўрок А. Руцкай, намеснік дырэктара па наву-чальнай рабоце Тамара Міка-лаеўна Савіч гаворыць, што даўно надыйшла патрэба разбу-рыць старыя, традыцыйныя рамкі метадыкі выкладання. У школе цяпер уводзяцца ўрокі-гульні, урокі-казкі, урокі-рэпа-ртажы, урокі-загадкі, урокі-вік-тарыны, урокі-эстафеты і мно-гае іншае. Сталі больш актыў-нымі і разнастайнымі формы навучання. Яшчэ зусім нядаўна старыя метадычныя ўказанні прадугледжвалі рэпетыцыі ўся-го школьнага працэса, пачына-ючы з урачыстых лінеек, пія-нерскіх збораў і заканчваючы ўрокам у класе. Усё рабілася аднолькава, на адну калодку, стандартна, затое дакладна і прыгожа. Гэтая паказуха паз-баўляла дзіцяці самастойнасці, адводзіла ролю статыстаў у

добра зрэжысаваным спектаклі. Цяпер іншы час. І экран зноў вяртае глядачоў на ўрок Алены Віталевы, але ўжо ў 6-м класе. Ідзе ўрок-гульня. Гуляюць «у кіно», гэта значыць, разы-грываецца сцена пра тое, як бы школьнікі знялі фільм па толькі што пройдзеным матэ-рыяле. Гэтая імправізаваная «экранізацыя» праходзіць ве-села, ажыўлена, захоплены.

Метраж не дазволіў паста-ноўшчыкам поўнаасю паказаць урокі А. Руцкай, хаця яны заў-сёды арыгінальныя і вынаход-лівыя. Не знайшлося, на жаль, у карціне месца і для паказу «Літаратурнай гасцінай» сло-німскай школы. Тут праводзя-ца не толькі розныя факультат-ыўныя і пазакласныя заняткі, але працуе агульнашкольны лі-таратурны гурток, праводзяцца вечары паэзіі.

Сама ж А. Руцкая ў фільме паказана сціпла і дзелавіта. Мы прысутнічаем на не ўроках, ба-чымы вядзеныя заняткі літара-турнага клуба ў Навагрудскім музеі Адама Міцкевіча, удзель-нічаем у абмеркаванні вершаў школьнікаў... «Знайсці паэзію ў сабе, — гаворыць настаўніца сваім вучням, — да гэтага па-вінен імкнуцца кожны з нас». Алена Віталевына дзеліцца з глядачамі сваімі думкамі аб школе і школьнай рэформе, гаворыць аб калехах-педагогах.

Несумненны поспех гэтай кар-откай кінастужкі, напэўна, быў забяспечаны дакладным выбарам гераюў. Асоба настаў-ніка сама па сабе настолькі прыцягальная, што імкненне кінемаграфістаў аддаць на-лежнае нялёгкае яго працы ў многім забіспечвае ўвагу гле-дачоў. Але каб зняць такую карціну, як «Твар у твар», ад-наго прафесіяналізму мала. Па-трэбны глыбокі аналіз перамен, якія адбываюцца ў школе, грамадзянскае суперажыван-не да тых, хто па-падзвіжніцку працуе на прыэднім краі ба-рацьбы за паспяховае ажыццяў-ленне школьнай рэформы. І гэ-тыя рысы вывілі аўтары філь-ма — кінапубліцысты.

Яўген КРУПЕНЯ.

НА ХВАЛЯХ ЭФІРУ

Што запомнілася пасля цяр-плага двухтыднёвага (з 14 па 27 верасня) прагляду перадач рэспубліканскага тэлебачання? Не так і мала... Спробай нама-цаць актуальную тэму, выйсці на новы ўзровень кантакту з глядачом вылучалася многае з прапанаванага хатнім экранам — і чарговы выпуск тэлечасопі-са «Здароўе», які «змясціў» трывожны сюжэт з Талачын-скай райбальніцы і цікава паве-

бо там... нічога цікавага не ад-бываецца. Чамусьці тэлебачан-не, якое мае ў адрозненне ад радыё і друку магчымасць па-казу ўсіх сітуацый, пра якія ідзе гаворка, — надзвычай бед-на выкарыстоўвае відэакамен-тарый, відэаназіранне. І ці не перастае яно, у такім разе, быць самім сабой? Нічога не маю супраць «застольных» сту-дыйных размоў, калі ёсць што паказаць, калі актыўная каме-ра перадае атмасферу, раскры-вае характары, выяўляе нейкія ўнутраныя канфлікты і пад-тэксты... Ды ці мала чаго можна камерал..

місны варыянт. І гэта на нашым тэлебачанні здараецца не ўпершыню. Ці не варта час ад часу задумвацца над прабле-май неадпаведнасці творчых задум і магчымасцей іх рэалі-зацы?

Чым прывабіла перадача «Купалаўцы ў Маскве» (з цык-ла «Тэатр і час»? Перш за ўсё — тэмай. Было цікава пачуць разважанні маскоўскіх крыты-каў аб работах купалаўскага тэатра, аб сустрэчы беларускіх артыстаў з маскоўскімі гледа-чамі. Тэма гэта плённая, але — зноў не хапіла відэаматэры-яла, які перадаваў бы жывую атмасферу гастроляў (былі ж, напэўна, дыскусіі, сустрэчы з глядачамі, было поўнае сваіх клопатаў і радасцей гастроль-нае жыццё тэатральнай трупы). Хацелася б паказаць перада-чам цыкла «Тэатр і час» да-кладнасці і кампактнасці — ад гэтага яны толькі выйграюць, стануць больш яркімі і насыча-нымі. На гэты раз, напрыклад, зусім лішнім падалося мне за-ключнае слова вядучага В. Ра-кіцкага, бо і ў сэнсавым, і ў кампазіцыйным плане кропка была пастаўлена апошнім ін-тэрв'ю.

І яшчэ. Гастрольныя рэпа-ртажы, якія зрадчас сустрака-юцца ў праграмах нашага тэле-бачання; павінны стаць тра-дыцыйнай. Мне здаецца, белару-скаму тэлегледачу заўсёды ці-кава даведацца, які водгук мае наша мастацтва ў іншых рэс-публіках, а таксама за мяжой.

Да 80-годдзя з дня нара-джэння паэта С. Дзяргая была паказана перадача «Сапраўд-нае». Нягледзячы на статыч-насць, на небагаты арсенал сродкаў выразнасці, яна пакіну-ла добрае ўражанне. З талена-вітых вершаў С. Дзяргая, з

эмацыянальнага і шчырага рас-казу В. Тараса паўставала га-лоўнае — творчы і чалавечы лёс Паэты.

У праграмах музычнай рэ-дакцыі Беларускага тэлебачан-ня заўсёды ёсць перадачы, якія расказваюць аб народнай твор-часці, аб цікавых фальклорных калектывах і выканаўцах. Апошнія не заўсёды падабаю-цца, і вось чаму. Я не раз лаві-ла сябе на думцы аб тым, як не-натуральна выглядаюць фальк-лорныя таленты ў штурчана створаным для здымкаў ас-роўдзі, нават калі гэтае ас-роўдзе — асёлца іх роднага ся-ла. Усялякі ўмоўныя рэжысёр-скія мізансцэны і большасці сваёй выглядаюць няўдалымі. І справа тут у сутнасці фальк-лору, у аснове якога ляжыць неспарэднасць... На гэты роз-дум і навяла мяне перадача «Шануйце песні свае», якая прыемна здзівіла сваёй ар-ганічнасцю, вобразна і паэтычна расказаўшы аб непарыўнасці, адзінстве народнай песні і лё-се беларускай сялянкі, спявач-кі Насты Пашкевіч. Я ўжо не гавару аб саміх песнях, якія для большасці тэлегледачоў, на-пэўна, з'явіліся адрыўцамі.

Самых добрых слоў заслу-гоўваюць такія перадачы, як «ТЭМП», «Гасцінны двор», «Ве-цер вандраванняў», створаныя маладзёжнай рэдакцыяй (яна, на мой погляд, у пошуку новых форм з'яўляецца лідэрам на Беларускам тэлебачанні); пры-емнае ўражанне пакінула «Му-зычна-інфармацыйная прагра-ма»... Увогуле, варта адзначыць актыўнасцю творчага працэсу на БТ, і найперш — у пошуках актуальных тэм і праблем. І яшчэ, мне здаецца, больш ак-тыўным і амаль своечасовым стаў паказ важнейшых падзей нашай рэспублікі.

Я сказала «амаль», бо яшчэ шмат трэба зрабіць дзеля та-го, каб наш тэлефір быў на-поўнены неспарэднасцю і праў-дай сённяшняй плыні жыцця.

Ірына КУДЗЕЛІНА.

Два тыдні ў верасні

БТ: разам ля экрана

даміў пра лячэнне алкагалізму гіпнозам; і прысвечаная праб-лемам часовага працаўладка-вання падлеткаў перадача «Ка-лі выключэнне стане правілам»; і кідкі, з выдумкай зроблены «Маладзёжны тэлевізійны цэнтр»... Але спыніцца хоча-ца толькі на тых, якія най-больш выразна сведчаць аб працэсах, уласцівых сённяшня-му дню БТ.

У перадачы «Вам адказва-юць» адбылася сустрэча з прадстаўнікамі міністэрстваў аўтатранспарту, будаўніцтва і эксплуатацыі аўтадарог, упраў-лення грамадзянскай авіяцыі і пасажырскай службы чыгуны. Мярнуў, што многія з цікава-сцю паслухалі змястоўную га-ворку аб праблемах транспарту, якія хвалююць усіх нас. Пры-емна было ўсвядоміць, што тэле-бачанне не проста інфармуе, ставіць праблему, а і актыўна ўмешваецца ў жыццё, памагае больш хуткаму вырашэнню канфліктаў. Але перадача была працяглай, замаруджанай, і ў нейкі момант я завлаіла сябе на тым, што даўно ўжо проста слухаю, не заважаючы на экран,

Цікавым сюжэтам вылуча-ся і перадача «Тры дні жыцця мастака (І. Шышкін у Белару-сі)». Я родам з Брэста, але, да майго сораму, не ведала, што Шышкін быў у Белавеж-скай пушчы. З цікавасцю накі-равала свой позірк на тэлеэк-ран — і была расчаравана. І не толькі таму, што сцэнарый перадачы, эклектычны і неда-працаваны, патрабаваў рукі прафесійнага драматурга; і не толькі таму, што рэжысура, наўрад ці натхнёная літаратур-ным паўфабрыкатам, выглядала бездапаможнай, хоць яўна вызначыліся цікавыя акцёрскія работы... На мой погляд, га-лоўная прычына няўдачы ў тым, што такі сюжэт — у тым варыянце, у якім яго хацелі ажыццявіць аўтары перадачы, — цяжка зняць на базе літара-турна-драматычнай рэдакцыі. Ён хутчэй для «Тэлефільма». Аўтары загадзя ішлі на кампра-

ЧАМУ Ж НЕ ГАНАРЫМСЯ...

Здавалася, адышлі гастрольныя турботы, улягліся хваляванні, акрэсліліся ўсталяваліся ацэнкі. Падсумавалі вынікі, і ўзяліся чанаць, што скажучы тэатры ў новым сезоне. А Беларусь тэлебачанне паназвае перадачу «Купалаўцы ў Маскве» і вяртае нас у дні чэрвеня, калі Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы выступіў на маскоўскай сцэне. Быццам бы не ў час, з вялікім спазненнем, калі гаварыць аб апэратыўнасці інфармацыі, але развагі вядомых тэатразнаўцаў І. Вішнеўскай, У. Фралоўа і А. Смялянскага, з

якімі пазнаёміла перадача, мне асабіста падаліся вельмі своечасовымі, многае нагадалі і прымуслілі шмат над чым задумацца. Напрыклад, доктар мастацтвазнаўства У. Фралоў, разглядаючы спектаклі купалаўцаў, выказаў шмат заўваг амаль па кожнай з шасці гастрольных пастановак, і заўваг прынцыповага характару. Разам з тым, зноў-тані амаль у кожнай, адзначыў тое станоўчае, што тэатра падтрымлівае і развівае,

што дапаможа тэатру рухацца наперад. Аказваецца, нам нават ёсць чым ганарыцца!

Чаму ж мы не ганарымся? Пытанне гэтае для мяне ўспыхнула, быццам бліскавіца.

Чаму, сапраўды, мы не ганарымся тым, што на беларускай сцэне ідзе складанейшы шэспіраўскі твор, да пастаноўкі якога так рэдка звяртаюцца тэатры? Чаму не ганарымся, што вобраз маладога старшыні калгаса, створаны Г. Давыдзькам у спектаклі «Апошні журавель» А. Дударова і А. Жуна, — адзіны ў сёняшняй саюзнай драматургіі? Можна, таму, што, гаворачы пра вялікія недахопы, значныя пралікі, не паспяваем заўважыць сціплыя здабыткі і топчым пастрыкі будучых поспехаў? З вядоў выплюхваем і дзіця. Напэўна, так..

Мы можам з замілаваннем слухаць, што дзесьці там ставяць кожную сваю драматургічную дробязь. Можам усхвалявана гаварыць пра найвялік-

шую неабходнасць развіцця беларускай драматургіі і пра яе ролю ў творчым жыцці нацыянальнага тэатра. Калі ж пастаноўкі новых беларускіх п'ес нарэшце з'яўляюцца, то як мы іх сустракаем?..

Па адказ далёка хадзіць не трэба. У маі на гастрольях у Мінску Акадэмічны тэатр імя Януба Коласа паказаў спектакль «Цень гары» У. Халіпа. Створанае тэатрам і драматургам выклікала амаль аднадушную негатыўную рэакцыю. Зацягнутая, сумная, бягучая, вобразна не развіваюцца, канфлікт не вырашаецца — і гэтак далей... У такім шырокім крытычным патону адчулі было ўзяцця развагам пра навізну тэмы, пра яе надзвычай актуальнае значэнне? Не знайшлося слоў, каб адзначыць цікавую работу Я. Шыпілы, які ў гэтым спектаклі, на маю думку, разбурыў стэрэатып уяўлення пра сваё амплуа. Дык ці можна спадзявацца, што аўтар і тэатр стануць удакладняць знойдзенае, будучы сумесна шукаць новае?.. Тады ж, у маі, адбылася апош-

няя прэм'ера сезона ў купалаўцаў — «Мудрамер» М. Матукоўскага. Дома сёння мы толькі і маем, што твор гэты — «на ўзроўні звычайнага жыццёвага лялкання», што ён не выкрывае, а высмейвае. (Дзіўнае якое супастаўленне!) А іншыя довады, што, пры ўсёй сваёй фельетоннай скіраванасці, «Мудрамер» — першая ластаўна ў нашай сучаснай сатырычнай літаратуры, і ў пастанове налегі Міністэрства культуры СССР і сакратарыята праўлення Саюза тэатральных дзеячаў СССР «Аб ходзе падрыхтоўкі тэатраў Украіны да 70-годдзя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі» купалаўскі спектакль названы сярод чатырох лепшых у краіне.

Ці разумеем усё гэта? Калі разумеем, чаму не пішам, не гаворым? А калі не разумеем?.. Пытанні мноства, і кожнае вымагае адказу.

І адназначці.
А. САВІЦКАЯ,
аспірантка ІМЭФ АН
БССР.
г. Мінск.

ПРАВЛЕНЫ МЕРКАВАННІ

З фасада дома № 15 на вуліцы Талстога ў Віцебску невядомы асобны знялі ажурныя рашоткі балконаў...

Пабудаваны ў канцы мінулага стагоддзя, гэты дом, дзе зліваецца Заходняя Дзвіна і Віцьба, яшчэ нядаўна захоўваў цяпло чалавечага ачага. Рамонт яму рабілі не часта, і ў звычайных сваіх клопатах мы не заўважалі, што ён упрыгожвае вуліцу, якая, між іншым, лічыцца прыкладам горадабудаўніцтва Беларусі другой паловы XIX стагоддзя. І балкончыкі, адмыслова выкаваны прыгожыя балкончыкі, вялі ў гэтай архітэктурнай сімфоніі не апошняю скрыпку.

Два гады назад жыхароў з таго дома выселілі. Была прапанова аддаць будынак творчай моладзі — артыстам, мастакам і архітэктарам маглі б самі давесці яго да ладу. Рэстаўратары прасілі прыставаць дом пад праектны майстэрні. Але аблвыканком вырашыў перадаць яго гасцінічнаму аб'яднанню пад атэль «Інтурыст». Дом паставілі на баланс жылёва-камунальнай службы Кастрычніцкага райвыканкома, але яна не паклапацілася нават забіць дзверы і вокны, і будынак стаў фактычна грамадскай прыбыральной. На другі і трэці паверхі можна прабрацца без усялякіх перашкод, што і зрабілі злодзеі.

Заўважым, што гэта — не першы выпадак, калі пакінутыя дамы разбураюцца. Такіх будынкаў у Віцебску шмат, асабліва ў раёне Задзвіння.

Летась работнікі абласнога краязнаўчага музея падлічылі свае фонды і высветлілі, што пасля рамонтнага ўз'яцця размесціцца максімум 12 тысяч адзінак захоўвання, а ўсяго іх 121 тысяч. Дырэктар музея Н. Сулецкая прапанавала гарвыканкому адкрыць у будынках па вуліцы Талстога дзсяткі музеяў — народнага мастацтва, гісторыі горадабудаўніцтва, нумізматыкі, археалагічнай керамікі і іншыя. Кіраўніцтва гарвыканкома абышло прапанову маўчаннем. А што будынкі? Добрая палова пакінутых дамоў разбураецца, другая свавольна перабудоўваецца.

Калі дэкаратыўныя вырабы вясковых умельцаў зрабіліся прадметам даследавання, то самабытнае гарадское ўбранне наогул не вывучаецца. Віцебскае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры толькі-толькі распачало яго ўлік. І, на жаль, шмат чаго мы ўжо не далічымся.

...Здымаў нека ў цэнтры Віцебска мастацкі фільм. Кіношнікі пажадалі займаць што-небудзь на памяць — і ў адной

з арака дамоў па вуліцы Суворова знікла каваная чыгунная брама. Цяпер с асаблівай увагай гляджу карціны «Беларусь-фільма» — раптам у якой служыцы мільгне віцебскі чуд, з якім мы так лёгка і пакорліва развіталіся.

Нядаўна прайшла рэканструкцыя вуліцы Суворова і прылягаючых да яе завулкаў. Ары-

га знялі дзверы, якія лічыліся класічным прыкладам ампірнага стылю. Прыгадваецца, як вясной 1984 года тагачасны галоўны архітэктар горада В. Андаралаў, апантана даказваючы неабходнасць зруйнавання дамоў па вул. Фрунзе, адмахнуўся ад пытання пра далейшы лёс балконных рашотак на гэтых прыгожых будынках — маўляў, не да дробя-

робяцца некаторыя асабнякі на прыгарадных участках — менавіта тут можна ўбачыць старыя рашоткі балконаў, розныя дзверы. І ўладальнік падобнага «маёнтка» ў адказ на захапленне гэтай карункі раскошных чыгунных вяснімак з годнасцю запраўскага гіда заўважыць: «Упрыгожвалі былую Губернатарскую вуліцу. Пачатак стагоддзя, між іншым. Не нашага — дзевятнацатага».

Цунамі мяшчанскага прэстыжу захліснула не толькі садовыя участкі, але і... могілкі. Пампезныя помнікі, прастора вакол якіх выкладзена кафляй, прызначанай для санвузлаў — гэта, у рэшце рэшт справа густу. Але калі агароджай апошняга прыстанка служыць рашотка балкона, месца якой у музейнай экспазіцыі, — не ведаю, як у вас, а ў мяне ўзнікаюць сумненні ў шчырасці любові родзічаў да памёршага.

Ну, а балкончыкі з дома, што па вуліцы Талстога? Не ведаю, ранішай тое было, а можа, і падвечар (дарэчы, і ў міліцыі пра гэта не ведаюць), калі рашоткі спакойна выбілі з гнездаў і вынеслі ажурнае лішчэ па напалову разбуранай лесвіцы альбо, не выключана, проста скінулі на асфальт. Месца тут не шматлюднае, хаця і ў самым цэнтры горада, але наўрад ці за гадзіну-паўтары ніхто не прайшоў па суседнім Пушкінскім мосце. Пэўна, былі тут людзі, бачылі, як унікальныя рашоткі грэзілі ў машыну. Бачылі, але не пацікавіліся. І не перашкодзілі.

А ведаеце, нічога дзіўнага ў гэтым няма. На працягу некалькіх дзесяцігоддзяў помнікі архітэктурны ў Віцебску руйнавалі адзін за адным — а вось прыкладаў рэстаўрацыі віябчанае не надта прыгадваюць. Тры гады назад А. Ганчароў у артыкуле «Выбух» («ЛіМ» за 13 красавіка 1984 г.) расказаў аб знішчэнні дамоў на плошчы Свабоды, якія былі кампазіцыйным ядром забудовы цэнтра. На тую лімаўскую публікацыю гарадскія ўлады адрагавалі тым, што знеслі ўвесь левы бок вуліцы Янкі Купалы, а потым будынкі на вул. Савецкай. Аўтадафе над спадчынай на гэтым не скончылася; зусім нядаўна разбураны помнікі архітэктурны пачатку XX стагоддзя — дом № 21 па вуліцы Чэхава і дом № 4 па вуліцы Даватара. Вось ужо шосты год па прычыне рамонтна, які зацягнуўся, не працуе краязнаўчы музей, а яго філіял, былыя камеры СД, дзе закатаваны савецкія патрыёты, залівае вада, і развіталыя словы вязняў на сценах камер раз'еза вільгаць. Аб гэтым, таксама ў «ЛіМе» за 20 сакавіка гэтага года, пісаў М. Замскі, але нічога не змянілася. Разбураюцца пагражае і раскопу XIV стагоддзя. Прозвішчы віноўнікаў руйна-

ванняў і неахайных адносін да культурнага здабытку народа неаднаразова называліся ў рэспубліканскім друку, але ніхто з іх не панёс ніякай адказнасці перад законам. І калі кіраўнікі горада беспакарана зносіць цэлыя кварталы, што ж такога, калі радывы віябчанаі сцягне прыгожую рашотачку альбо даўбанае ломікам па старадаўнім камяне?..

Ці такія ўжо «безгаспадарныя» пакінутыя будынкі? Так. Кастрычніцкаму райвыканкому мала справы да аварыйнага дома № 3 па той жа вуліцы Талстога, а Чыгуначны райвыканком упарта не заўважае, як разбураецца дом № 13 па вуліцы Кастрычніцкай. Але няўжо, як у той казцы пра чароўную дудачку, пакінулі горад усе трыста пяцьдзесят тысяч яго жыхароў? Ці не абавязак гэта гараджан — клапаціцца аб уласнай мінуўшчыне?

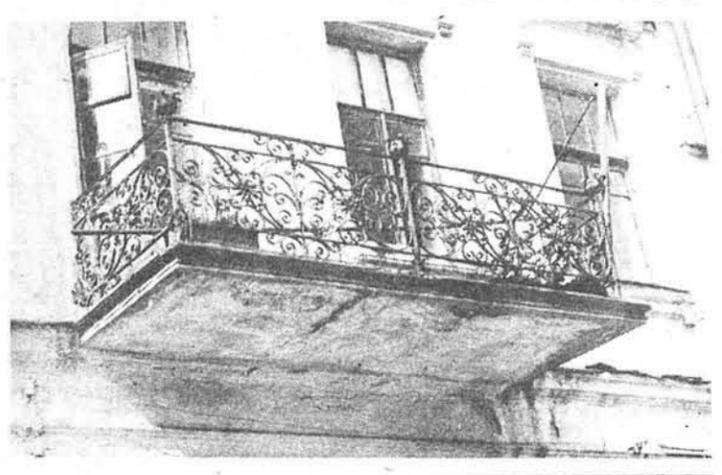
Наша ўласная абьякавасць ды яшчэ недасведчанасць аб сапраўднай вартасці культурнай спадчыны і з'яўляецца прычынай таго, што Віцебск губляе непаўторнасць.

І усё ж армія актыўных абаронцаў даўніны расце — толькі на расчысты ад смецця помнікі архітэктурны XVIII—XIX стст. Пакроўскай царквы добраахвотна працавалі дзве з паловай сотні гараджан. Крыўдна, што іх энтузіязм вельмі часта сутыкаецца з чыноўным раўнадушшам. Адзін з кіраўнікоў горада — сакратар гаркома партыі Ларыса Міхайлаўна Чупахіна запытала: а ці не інспіраваныя эксцэсы з балкончыкамі самімі змагарамі за даўніну, каб потым узяць больш шуму? Арыгнальны ход думкі. Відаль, таварыш лічыць, што мараль прыстасаванцаў — кажы адно, рабі супрацьлеглае — з'яўляецца нормай паводзін для ўсіх. Вымушаны заспакоіць: эксцэсы не інспіраваны (фота балкона таксама зроблена не злодзеямі, а работнікамі краязнаўчага музея). Падобныя абвінавачванні гісторыі і культуры — не ў навіну. Прыводзіць у роспач думка пра тое, што па зберажэнні спадчыны ў Віцебску робіцца да крыўднага мала, але каб не намаганні гэтых самаадданных людзей, дык, хто ведае, ці не замацавалася б канчаткова абьякавасць у нашых душах?

...Прыгадалася леташняя гутарка з Аляксеем Дударавым. Ён сказаў тады, што з чалавека на вахача якога разбураюцца помнікі дойдліва, не атрымаецца сапраўднага грамадзяніна: ён таксама будзе руйнаваць.

Балкончыкі знялі на вахах у віябчана.
Сяргей НАВУМЧЫК,
г. Віцебск.

ЛОМАМ... ПА КАРУНКАХ

гінальны балкон на рагу дома № 12/1 заменены пасрэдным вырабам з арматурнага дроту, а з балконаў на дамах № 8—10/2 зніклі галоўны льюў, выкананы ў тэхніцы мастацкага ліцця. Каміны ў дамах былі ўпрыгожаны кафляй. Як вядома, традыцыя вырабу віцебскай кафлі ідуць каранямі з сярэднявечча — за некалькі стагоддзяў мясцовыя майстры дасягнулі ў сваёй справе зайздроснай дасканаласці. Ва ўсякім разе, спецыялісты сцвярджаюць, што наша кафля не ўступае, а часам і пераўзыходзіць заходнеўрапейскія ўзоры. Ей можна было б прысвяціць фотаальбом і, сапраўды, стварыць невялікі музей. Але ў час «рэканструкцыі» старажытныя камяні разбуралі ламамі — відаць, рамонтнікі не паспявалі да канца квартала. Гэтак жа бяздумна збілі ляпніну на адным з дамоў па вуліцы Крылова.

Не адсталі ад рамонтнікаў і кіраўнікі віцебскага ўчастка спецтрэста «Беллускаладка»: у доме № 39 па вул. Суворова, дзе месціцца гэтая арганізацыя, зрэзалі рашотчаты казырок над уваходам. Пры рэканструкцыі ратушы трэст № 9 не паждаў узнавіць арнаменты балконаў на фасадзе помніка дойдліва XVIII стагоддзя. А гаспадары дома № 6 па вуліцы Чайкоўска-

зей... Ці варта пасля гэтага здзіўляцца, што сучасныя будынкі гэтка самотныя і безаблічныя? Іх фасады пазабулены якога-небудзь дэкору і мастацкага ўбраўня, калі не браць у разлік лічбы года будаўніцтва, якія выкладаюцца цэглай пад дахамі на самых прыкметных месцах. Праўда, на вуліцы Е. Зяньковай узнялі дом па арыгнальным праекце. Побач — стары будынак са своеасаблівымі ажурнымі балкончыкамі. Чаму б аўтарам праекта не выкарыстаць элементы стылізацыі старадаўніх узораў у афармленні сучасных лоджый? Але пераклічка эпох не прагучала — балконы новага дома зрабілі з нейкіх шэрых шчытоў.

Вельмі добра, што Віцебск увайшоў у зону межанага турызму: хай прыязджаюць да нас чэхі і французы, балгары і японцы — мы з радасцю пакажам ім усё лепшае з таго, што маем. Толькі вось ці шмат захавалася ў Віцебску таго, чым можна шыра зацікавіцца? Мы і самі не заўважаем, як зрывае калісьці прыгожага горада яго вытанчанае ўбранне і апранаем шэрую сярмагу. Затое ўсё больш шыкоўнымі

НЯЗГАСНАЕ СВЯТЛО КАСТРЫЧНІКА

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 3).

боча-сялянскай інспекцыі. Сярод практычных крокаў па выкарэнню бюракратызму асаблівае значэнне мае спрашчэнне дзяржаўнага апарату, паліпшэнне яго пад рабоча-сялянскім кантролем, перавод часткі чыноўнікаў на прадукцыйную працу, шырокі ўдзел у кіраванні саміх працоўных.

І ўсё ж мы павінны помніць, што, кляючы бюракратызм, У. І. Ленін гаварыў і іншае: «Няхай наш дзяржаўны апарат вельмі дрэнны, але ўсё-такі ён створаны, найвялікшае гістарычнае вынаходства зроблена...»

Цяжка пераацаніць важнасць і актуальнасць гэтых вывадаў ва ўмовах цяперашняй перабудовы, калі партыя, адшукваючы шляхі стварэння на сацыялістычнай аснове больш магутных, чым пры капіталізме, стимулаў эканамічнага, навукова-тэхнічнага і сацыяльнага прагрэсу, развіваючы інтарэсы працоўных як гаспадароў краіны, зноў звярнулася да ленынскай пастаноўкі пытання аб максімуме дэмакратызму сацыялістычнага ладу, які забяспечвае чалавеку працы становішча сапраўднага гаспадара і на сваім рабочым месцы, і ў калектыве, і ў грамадстве ў цэлым. Мы вымушаны канстатаваць, што пасля смерці У. І. Леніна не ўдалася ў поўнай меры, як гэта задумвалася, развіць далей дэмакратычныя традыцыі Кастрычніка, ленынскія парадкі належным чынам не ўлічылі.

У выніку цэлага рада прычын, сярод якіх на першае месца трэба паставіць агульную эканамічную адсталасць краіны, націск дробнабуржуазнай стыхіі, адзінокасць сацыялістычнай дзяржавы ў варожым капіталістычным акружэнні, якое пастаянна пагражала ўзброенай інтэрвенцыяй і, нарэшце, развязаў яе, былі дапушчаны рэзкі разрывы дзяржаўнага апарату да крытычнай мяжы, адрыў яго ад выбарных органаў улады, ігнараванне патрабаванняў падсправаздачнасці, выбарнасці і змяняльнасці ўсіх службовых асоб, фармалізацыя дэмакратычных норм дзяржаўнага і партыйнага жыцця, звужэнне публічнасці і г. д. Трэба мець таксама на ўвазе, што культ асобы, які нанёс велізарную шкоду сацыялізму, не толькі насаджаўся зверху, але і шмат у чым успрымаўся знізу, адлюстроўваючы феномен пэўнага ўзроўню палітычнай культуры, асабліва савецкай палітычнай свядомасці таго часу, а таксама недастатковасці да 1917 года дэмакратычных традыцый у масах насельніцтва.

Гаспадарчы разлік як ядро эканамічнай рэформы і дэмакратызацыя — вось, бадай, двухадзіная лінія перабудовы, тое асноўнае звяно, узяўшыся за якое партыя актывізуе чалавечы фактар, узімае масы на рэвалюцыйнае стварэнне новай якасці савецкага сацыялістычнага грамадства. Да гэтага трэба дадаць развіццё кааперацыі ў яе дакладным, ленынскім, свабодным ад аднабоковасці і скажэнняў, разуменні. У палітычным лексіконе пачатку 20-х гадоў, калі на базе новай эканамічнай палітыкі адбывалася, гаворачы словамі У. І. Леніна, «карэнная змена ўсяго пункту гледжання нашага на сацыялізм», кааперацыя, у якой «сапраўды ўдзельнічаюць сапраўдныя масы насельніцтва», разглядалася як неабходная ўмова пабудовы поўнага сацыялістычнага грамадства. Сам са-

цыялізм, заснаваны на грамадскай уласнасці на сродкі вытворчасці, палітычнай уладзе рабочага класа, які ўстанавіў трывалы саюз з кіруемым ім сялянствам, трактаваўся як лад цывілізаваных кааператараў.

Пасля красавіцкага (1985 г.) Пленума ЦК КПСС, асабліва пасля XXVII з'езда партыі, у ходзе ажыццяўляемых пераўтварэнняў закладзеныя Кастрычнікам, У. І. Леніным асновы і прыпыцы Савецкай улады як бы набываюць сваю першапачатковую сутнасць, рашуча ачышчаюцца ад бюракратычных, суб'ектывіска-валонтарэсцкіх насланняў і нарастаў, ад дэфармацыі іх сацыялістычнай прыроды, становяцца нязменнай нормай жыцця ўсюды і ва ўсім. Рэарганізацыя дзейнасці ўсіх без выключэння дэмакратычных інстытутаў савецкага грамадства, асабліва працоўных калектываў, з тым, каб яны пастаянна і мэтанакіравана рабілі ўплыў на становішча спраў, датычыцца гэта планавання вытворчасці ці арганізацыі працы, размеркавання матэрыяльных і іншых даброт, выхавання, перавод у плоскасць практыкі ленынскай ідэі аб тым, што масы павінны мець права выбіраць сабе адказных кіраўнікоў, змяняць іх, ведаць і правяраць іх дзейнасць, удасканаленне выбарчай сістэмы, якая, як і ўсе палітычныя, эканамічныя, сацыяльныя інстытуты грамадства, не можа знаходзіцца ў застылым стане, быць убаку ад працэсаў абнаўлення, што паглыбляюцца, ператварэнне ў безумоўны закон сацыялістычнага ладу жыцця галаснасці, крытыкі і самакрытыкі, адзінства свабоды і дысцыпліны, самастойнасці, правы і абавязкаў, свабоднае сааборніцтва розумаў і талентаў — усё гэта выступае гарантыяй паспяховага вырашэння задач рэвалюцыйнага абнаўлення нашага грамадства. Больш дэмакратыі, — значыць, больш сацыялізму — гэта фармулёўка Звароту партыі, якая ўзначаліла перабудову, да савецкага народа ў сувязі з 70-годдзем Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі дакладна выражае сутнасць намечанага і паслядоўна праводзімага курсу.

Па сваёй глыбіннай рэвалюцыйнай сутнасці, маштабнасці планаў, гуманістычнай накіраванасці праводзімай у савецкім грамадстве перабудова з'яўляецца прамым працягам вялікіх здзяйсненняў, пачатых бальшавіцкай партыяй у кастрычніку 1917 года. Паколькі ажыццяўляемая пераўтварэнні адбываюцца ў рамках сацыялістычнай фазы, унутры сацыялізму, на яго ўласнай аснове, яна выступае як рэвалюцыя асобага роду. Гаворка ідзе аб паглыбленні сацыялістычнага народаўладдзя, аб наданні сацыялізму самых сучасных форм грамадскай арганізацыі, аб найбольш поўным, у адпаведнасці з сутнасцю і духам Кастрычніка, раскрыцці яго гуманістычнага характару.

Накоплены Камуністычнай партыяй, савецкім народам велізарны вопыт карэннай перабудовы грамадства ўвайшоў у гісторыю як заваёва сусветнага сацыялізму. І, як гаварыў у свой час У. І. Ленін, ніякая сіла ў свеце, колькі б зла, бедстваў і пакут яна ні магла прынесці яшчэ мільёнам і сотням мільёнаў людзей, асноўных заваёў нашай рэвалюцыі не возьме назад, бо гэта ўжо цяпер не «нашы», а сусветна-гістарычныя заваёвы».

ВЫСТАЎКІ

ВЫСТАЎКА — радасць, выстаўка — святая... Рэдка яны былі ў апошнія гады. Глядач адвук ад іх, прыгнечаны грандыёзным размахам іншых выстаўкоў, якія, здавалася, імкнуліся абысці Казьму Пруткава і ўсё-такі абняць у адной экспазіцыі неабдымнае. На выстаўках было, мабыць, усё: дзесяткі імёнаў, сотні твораў, тэмы, сугучныя

непадобных мастакоў, — пацупце сучаснасці, дацненне да ўсяго, што адбываецца на вокал. Выяўляецца яно, вядома, па-рознаму — ад вострых, часта гратэскных вобразаў С. Волкава да камерных, глыбока лірычных твораў Я. Жыліна і Л. Марчанкі.

Нельга не заўважыць: многія з прадстаўленых на выстаўцы работ узніклі ў выніку твор-

сці «Тэрэза». Гэтыя і іншыя творы М. Рыжыкава — афорты, акварэлі, літаграфіі, малюнкі алоўкам — выкананы шырока і тэмпераментна.

Цікавая асаблівасць выстаўкі: паказаўшы творчасць кожнага з удзельнікаў падрабязна, яна не толькі пацвердзіла нашу ўяўленне пра іх (а кожны з мастакоў, пагадзіцеся, ужо заняў пэўнае месца ў сучасным

АДНАДУМЦЫ

тагачасным газетным перадавіцам, але, на жаль... — далёка не заўсёды была шчырасць. Так — было, і нам давядзецца нямаля зрабіць, каб вярнуць гледачоў у пустыя выстаўачныя залы, каб абвергнуць

чых камандзіровак, паездкаў і падарожжаў. І не так ужо важна, аказваецца, дзе менавіта пабываў мастак — у казачка Маўрытаніі, далёкім Алжыры, за суровым Палярным кругам, на БАМе ці зусім не-

мастацкім працэсе), але і адкрыла для вас нейкія новыя грані іх таленту.

Здавалася б, за Леанідам Марчанкам трывала замацавалася слава мастака-лірыка. Яго някідка, пазаўленыя знешніх эфектаў, жывапісныя па сутнасці сваёй лісты заўсёды патрабавалі ўдумлівай, засяроджанай увагі. І якія б тэмы ні займалі мастака — «Жанчыны Палесея», «Лета ў Залацінцы», «Мой край азёрны», «Горад Мінск», — ён захоўваў ціхую, давяральную інтанацыю ў размове з гледачом. Тым больш цікава было побач з такімі работамі ўбачыць серыю гравюр, аб'яднаных пад назвай «СССР — наша Радзіма» (1982—1983). Суровая паўночная прырода, нялёгкае працоўнае жыццё палярных маракоў натхнілі мастака на стварэнне лістоў драматычнага гучання. Лаканічныя, падкрэслена графічныя, гэтыя работы прываблілі сваім прафесіяналізмам, дакладна знойдзенымі суадносінамі агульнага і прыватнага, удаля абыгранымі дэталімі. Яны, здаецца, адкрываюць перад Л. Марчанкам новыя творчыя далягяды.

Досыць разнапланавым майстрам прадстаў на выстаўцы і Сяргей Волкаў. Актыўная жыццёвая пазіцыя мастака, яго яркі публіцыстычны талент знайшлі ўважэнне і ў серыі «Аблічча свабоднага свету» (1985), і ў сатырычных плакатах, і ў станковых лістах, прысвечаных жыццю Савецкай Арміі. Амаль усе прадстаўленыя работы маюць ярка выяўленую фэбулу. Валодаючы вострым вокам, С. Волкаў бліскава рэалізуе свае здольнасці апаўдальніка. Добра глядзіцца ў экспазіцыі і серыя сяброўскіх шаржаў на беларускіх пісьменнікаў, і зусім інакшая па настроі серыя «Воіны-інтэрнацыяналісты», дзе кожны ліст падобны на маленькую, псіхалагічна цэласную навілу.

Не былі расчараваны і прыхільнікі таленту Уладзіміра Пашчасцева. Глыбінёй задумы, стараннасцю выканання прываблівае гледачоў афорты майстра «За Добрыцай-рэчкай», «Граніт. Мікашэвічы», «Рынак». Псіхалагічна дакладна запамніліся малюнкі «Партрэт машы», «Партрэт бацькі», «Лізавета», вынаходлівымі і вясёлымі падаліся ілюстрацыі да дзіцячых кніжак.

Яўген Жылін, вядомы галоўным чынам як мастак дзіцячай кнігі, на гэты раз прадставіў толькі свае пейзажы. Сабраныя разам, яны ўтварылі трапяткі, пранікнёна знаёмы свет роднай прыроды. Мастак любіць пераходныя імгненні ў жыцці лесу, зямлі і неба. Ён дэманструе багатыя магчымасці акварэлі — то празрыстай, пшчотнай, то наадварот, насычанай па колеру, актыўнай, эмацыянальнай.

Так, яны сапраўды розныя, гэтыя мастакі, што сабраліся на сваю выстаўку пад адным дахам. Усе яны ўступілі ў пару сталасці і мастацкай, і чалавечай, але ва ўсіх іх яшчэ доўгія гады творчасці. Ісці наперад яны будуць, як і ішлі, па-рознаму, кожны — сваім шляхам.

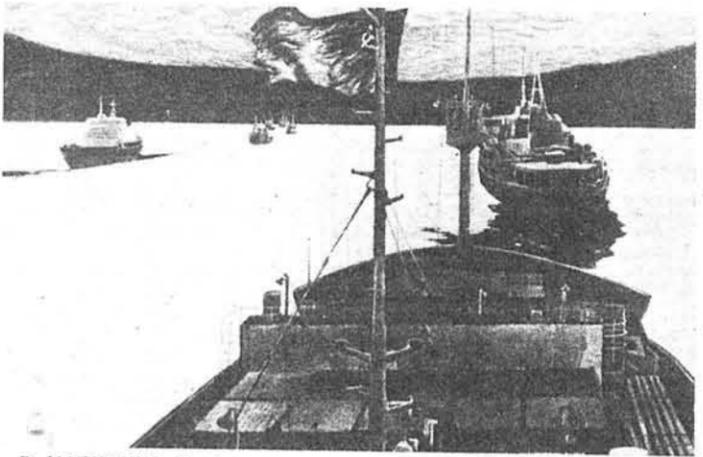
Алена ПІКУЛІК.

С. ВОЛКАЎ. Агрэсія.

Я. ЖЫЛІН. Зіма. Сухарукія.

Л. МАРЧАНКА. Палярны круг.

У. ПАШЧАСЦЕЎ. Партрэт бацькі.

М. РЫЖЫКАЎ. Тэрэза.

горкае сцвярдзенне сацыялагаў: выяўленчае мастацтва займае зараз апошняе месца ў шэрагу духоўных запатрабаванняў савецкіх людзей.

Перамены, хочацца спадзявацца, усё-такі наступяць. Ва ўсякім разе, групавая выстаўка, што праходзіла ў верасні ў мінскім Палацы мастацтваў, стала прыкметнай падзеяй нашага мастацкага жыцця. Сваё мастацтва паказалі Сяргей Волкаў, Яўген Жылін, Леанід Марчанка, Уладзімір Пашчасцеў і Мікалай Рыжыкаў — мастакі, якіх сёння называюць сярэднім пакаленнем беларускіх графікаў. Старанна падбраная, «нефармальна» экспазіцыя пераконвала: кожны з прадстаўленых майстроў — асоба глыбока індывідуальная, па-творчы стала. А разам яны — аднадумцы, аб'яднаныя не толькі падабенствам лёсаў, але і агульным, сур'ёзным стаўленнем да жыцця, да творчасці.

Галоўнае, што збліжае гэтых

далёка — на Палессі або ў Раўбічах. Важна другое — што ён вынес з гэтых паездкаў, наколькі ўзбагацілі яны яго бачанне свету.

Пра тое, як успрымае вока мастака новае, лепш за ўсё, відаць, сведчаць работы Мікалая Рыжыкава. Вельмі многія з прадстаўленых на выстаўцы яго графічных лістоў абавязаны сваім нараджэннем менавіта дарожным уражаннем. Радзе, што шматлікія работы серыі «Па Чэхаславакіі» (1978—1979, 1982—1985 гг.); «Маўрытанія» (1981); «Арменія» (1983); «Байкал» (1984) у большасці выпадкаў пазаўлены павярхоўнай рэпартажнасці. Ніякія, часам самыя экзатычныя рэаліі краіны не могуць па сваім значэнні параўнацца ў работах графіка з гарачай цікавасцю да яе людзей. Таму, пэўна, такія па-чалавечы блізкія нам яго «Туарг у чалме», «Маўрытанец», «Вінароб», такая прываблівая ў сваёй дзівочай прыгажо-

Па сутнасці, гэта ўжо сталая майстры, хоць, па звычцы, іх і дагэтуль называюць «маладымі мастакамі». Прадстаўнікі пакалення, якое прыйшло ў мастацтва ў сярэдзіне 70-х гадоў, ужо маюць за плячыма значны творчы вопыт. Іх яднаюць агульныя прафесійныя праблемы, успаміны аб вучобе ў Беларускай тэатральна-мастацкай інстытуце. А многіх — яшчэ і гады дзяцінства, праведзеныя пад дахам Рэспубліканскай школы-інтэрната. Гэты час амаль заўсёды прыгадваецца з цеплынёю: «А памятаеш, як у школе?»

АДЗІНАЯ Ў РЭСПУБЛІЦЫ

Рэспубліканская школа-інтэрнат па музыцы і выяўленчым мастацтве імя І. Ахрэмчыка — у Беларусі адзіная. Яна знаходзіцца ў Мінску на ціхай зялёнай вуліцы імя Андрэя Манабна. Ініцыятарам яе стварэння ў 1962 годзе быў Рыгор Раманавіч Шырма. Сёлета школа адзначае свой 25-гадовы юбілей. Порука з агульнаадукацыйнай праграмай сярэдняй школы навучэнцы штодзённа спазнаюць законы музыкі і выяўленчага мастацтва. Есць у іх свае святы — канцэрты, прагляды, конкурсы, экскурсіі. Большасць выпускнікоў школы потым звязваюць сваё жыццё з прафесійным мастацтвам, часам дасягаюць выдатных поспехаў.

Так, першым сярод выпускнікоў мастацкага аддзялення школы ўступіў у Саюз мастакоў БССР вядомы сёння графік У. Савіц.

Таленавітым мастаком кнігі была і аднакласніца У. Савіца па школе, а потым аднакурсніца па тэатральна-мастацкай інстытуце Л. Палыкова, жыццё якой (1952—1981 гг.), на вялікі жаль, абарвалася на самым узлёце. Сярод шэрагу па-майстэрску аформленых ёю кніг для дзяцей асаблівае прызнанне атрымалі ілюстрацыі кніжкі англійскіх загадак. Тыраж кнігі быў амаль цалкам закуплены Англіяй. За гэту работу мастацтва прысуджана на Усеаўрапейскім конкурсе «Мастацтва кнігі-82» быў прысуджаны Дыплом III ступені.

Паспяхова працуюць над дзіцячай ілюстрацыяй і выпускнікі школы наступных гадоў — графікі Я. Зельская, В. Мікіта, К. Шаранговіч.

Прагай да авалодання жывапісным майстэрствам вызначаліся выпускнікі школы 1972 г. В. Альшэўскі, А. Ксандоў, Ф. Янушкевіч, якія пасля паспяховага заканчэння тэатральна-мастацкага інстытута былі ў ліку першага выпуску Акадэмічнай майстэрні пры Саюзе мастакоў БССР у 1984 г. (кіраўнік М. Савіцкі). Іх «эстафету» працягвае зараз М. Гаўрыленка, што займаецца ў другім наборе майстэрні.

За кошт выхаванняў школы шырыцца атрад беларускіх мастакоў-манументалістаў. Напрыклад, У. Крываблоцін на працягу некалькіх гадоў працаваў над буйнамаштабным шматфігурным роспісам «У імя жыцця на зямлі» ў інтэр'еры Ушацкага музея народнай славы. За гэту працу ён быў узнагароджаны прэміяй ЛКСМБ.

Тэхніку разьбы на ляўнае, характэрную для старажытнабеларускага жывапісу, першым сярод маладых мастакоў засвоіў і па-майстэрску выкарыстоўвае ў сваіх манументальных і станковых кампазіцыях В. Ціханюк. Яго самы значны манументальны твор (у сааўтарстве з аднакурснікам В. Барабанцавым) — фрэска «Горад юнацтва» ў акавай зале 61-й сярэдняй школы Мінска.

Заўсёды з вялікай павагай прыгадваюць у школе скульптара С. Гарбунову, лаўрэата прэміі ЛКСМБ 1984 г., аўтара выдатнага помніка беларускаму гуманісту XVI ст. Сымону Буднаму. Скульптар падарыла помнік Нясвіжы. Яе прыклад натхняе іншых выхаванцаў школы, якія імкнуцца ўжо дыпломнай інстытуцыйнай работай унесці ўклад у прапаганду гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі.

Напрыклад, К. Маліноўскі выканаў помнік Пятру Мсціслаўцу, які неўзабаве будзе ўстаноўлены ў Мсціславе, родным горадзе асветніка. Дыпломная работа Г. Лойкі, выпускніцы тэатральна-мастацкага інстытута 1986 г., — мемарыяльны знак Францыска Снарны для фасада інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР. В. Янушкевіч працуе над помнікам А. Міцкевічу для Навагрудка.

Ужо з першых год існавання мастацкага аддзялення школы (пачаткі 60-х гг.) «творчы тонус» яго рабоце надалі першыя настаўнікі — С. Каткоў, А. Казан, М. Назарчук. Дзякуючы ініцыятыве Б. Лазарэвіча на аддзяленні пачалося навучанне юных скульптараў. Сваю творчую маладосць звязалі са школай і

мастакі П. Свентахоўскі, М. Макаранка, Р. Дубар, Л. Ізмайлава, Л. Шчамялёў. Іх метады работы з выхаванцамі вызначаліся жывым, творчым падыходам. Вучні разам з настаўнікамі не стамляліся працаваць, авалодваць ведамі, хоць матэрыяльны ўмовы ў першыя гады існавання школы не заўжды былі спрыяльнымі.

Вельмі ўдалымі былі камандзіроўкі «ў пошуку талентаў», калі мастакі з рукзакімі за плячамі дабіраліся да самых аддаленых вёсак у розных кутках Беларусі і там, на месцы, у любы час навучальнага года правадзілі «адборачныя экзамены», і такім чынам многія здольныя дзеці становіліся вучнямі школы.

У школе праводзіліся выхавальныя мерапрыемствы, штомесячныя экскурсіі і выезды на эцюды, быў створаны драматычны гурток, а пад час летніх практык адбываўся нават спецаблівы вясёлы рытуал — «пасвячэнне ў юныя мастакі». Запомніліся вучням вечары, прысвечаныя юбілеям М. Багдановіча, М. Чурленіна, да якіх рыхтавалася ўся школа. Вучні мелі магчымасць сустрэцца з дзецьмі культуры, убачыць на школьнай сцэне выступленне «Харошак». У гэтым заключалася высокае разуменне задач выхавання творчай моладзі — не толькі навучыць рамяству, даць навыкі прафесіяналізму, але адначасова прывіваць высокую грамадзянскую і чалавечыя якасці.

У пачатку сямідзесятых гадоў да школы быў дабудаваны новы мастацкі корпус са светлымі і прасторнымі майстэрнямі, якім могуць пазаздросціць і студэнты інстытута. Прышло новае пакаленне настаўнікаў. Разам з «ветэранамі» сталі працаваць В. Свентахоўская, Л. Давідзенка, Р. Баталёнак, С. Фядоранка, М. Валчок, У. Сулкоўскі, П. Шарыпа, В. Свістунюк, У. Сіабодчына, К. Цюрына, А. Панцок, а таксама скульптары А. Фінскі і А. Барзельнікаў, графік Р. Сіціца — былыя выхаванцы школы.

Праца настаўнікаў прыносіць вялікі плён. Напрыклад, былі вучань В. Свентахоўскай В. Мікіта ўжо сам выкладае ў тэатральна-мастацкай інстытуце. С. Мануцэвіч і Т. Бембель, выхаванцы П. Шарыпы, вучацца ў Ленінградскім інстытуце жывапісу, скульптуры і архітэктуры імя І. Рэпіна пры Акадэміі мастацтваў СССР, другі ягонь вучань — А. Пушкін, пасля выканання свайго інтэрнацыянальнага воінскага абавязку ў Афганістане працягвае сваю вучобу ў тэатральна-мастацкай інстытуце. І такія падставы для гонару ёсць у кожнага настаўніка творчай моладзі.

Але нельга не сказаць і пра іншае. Школа-інтэрнат была створана дзеля таго, каб даць магчымасць атрымаць пачатковую мастацкую адукацыю вясковым дзецям. Але сёння асноўны кантынгент навучэнцаў складаюць гараджане (дакладней, мінчане). Часта «ў глыбінцы» нават не ведаюць пра гэтую школу. Так з прычыны дрэнна пастаўленай інфармацыі ствараецца штучная заслона паміж вёскай і вышэйшай мастацкай адукацыяй. Бо, не маючы адпаведнай падрыхтоўкі, вясновец загадзя выключаны з барацьбы за месца ў інстытуце. Мабыць, варта вярнуцца да пачатковай задумкі, зрабіць школу такой, якой яна бачылася яе стваральніку Р. Шырма — школа павінна апраўдваць сваю назву — «рэспубліканская».

Відаць, школа павінна выхоўваць не толькі будучых прафесійных мастакоў, але і спецыялістаў па народнай творчасці, якія пасля заканчэння школы маглі б вяртацца ў родныя мясціны і актыўна падмацаць культуру на вёсцы, вёсці гурткі, студыі выяўленчага або дэкаратыўнага мастацтва. У гэтай сувязі неабходна ўвесці больш шырокую творчую арыентацыю ў праграму навучання, паглыбляць веды па культуры беларускага народа. Дзеля гэтага неабходна перавесці школу на беларускую мову навучання (па прыкладзе аналагічных школ у братах рэспубліках). Па многіх пытаннях арганізацыі вучэбнага працэсу і ролі ў ім мастака-выкладчыка трэба арыентавацца на багаты і наватарскі вопыт такіх вядомых у краіне школ, як Ленінградская сярэдняя мастацкая школа імя Б. Іягансона, Маскоўская сярэдняя мастацкая школа. Усё лепшае, станючае, падказанае практыкай, павінна быць у вучэбнай праграме школы. Бо ўжо зараз яна працуе на будучыню.

Яўген ШУНЕЙКА,
выхавацель мастацкага аддзялення школы.

ГІСТОРЫЯ сяцёр Русіноўскіх, сёння цалкам забытая, поўніла жахам сэрцы нашых далёкіх продкаў. Але было б дзіўна, калі б яна ўтрымалася жывым паданнем — амаль пяцьсот гадоў мінула з тае пары, як звекі валі свой век сёстры. За гэтыя немалыя часы адбылося на белым свеце і, зразумела, у нас на Беларусі, мноства трагічных падзей, некалькі з іх былі падобныя на канец свету. У крывавым іхнім

Кастусь МАТУСЕВІЧ

святле выблеклі і зніклі з памяці колішня мясцова драмы... Дык што нам, можа спытацца чытач, да забытых ценяў трох жанок, калі і пра трагічную даўніну і пра вялікія постаці ўласнай мінуўшчыны нашыя веды найчасцей абмежаваны дробнымі звесткамі, якія падае школьны падручнік. Якая нам карысць ведаць пра тых сяцёр?

Так, ніякай карысці, зусім аніякай, нічога выдатнага, ці, хоць бы, значнага для гісторыі сёстры Русіноўскія не зрабілі. Тым не менш, маецца падстава для цікавасці — нарадзіла наша зямля выдатных асветніц, ваяўніц, лекарак, былі ў кожным пакаленні і гераніі, і пакутніцы, і раптам — постаць супрацьлеглай паларнасці — разбойніца, істота, можна сказаць, з пэўным інфернальным адбіткам на душы. Але агульнае палатно народнага жыцця ствараецца не толькі святымі і героямі, ёсць на ім заўжды і чорны колер. Ну і яшчэ адна заўвага: горы архіваў былі знішчаны пад час шведскай, французскай, германскай навалы, не злічыць рукапісаў і кніг, што кінулі ў агонь, выпальваючы непрамысловую думку, разнамасныя іншаверцы і іншадумцы, а судовыя нататкі пра Русіноўскіх ацалелі. Бясспрэчна, няма ў гэтай ацалеласці сэнсу, проста пэўнай кіпе папер пашанцавала, выпадак, не больш за тое — куды часцей вяртае згарае, нявартае ўнікае ад агню! І ўсё ж гэта — дакументальная вестачка з небыцця: было, жылі сёстры, хадзіла пра іх шырокая пагалоска сярод точасовых людзей. Чаму ж на гэты выцвілы запіс з пачатку шаснацатага стагоддзя не зірнуць?

Пра бацьку, пана Русіноўскага, занатавана няшмат, пра маці наогул няма ніякай даведкі. Дакладна вядома наступнае: двор Русіноўскіх стаяў вёрст за дваццаць ад Ашмян, калі кіраваўца на Вільню, але не прама пры бальшаку, а праваруч, у гадзіне хады па прасёлку. Старэйшую дачку Русіноўскіх звалі Марта; шаснаццаці год пабралася яна па бацькоўскай волі з нейкім Матушам,

суседам. Муж Марты сльў за чалавека добрага, наколькі дазваляла дабыню пярэдадне шаснацатага стагоддзя, услаўленае болей чым добрымі справамі, выбухам злачыннасці. Так густа наплалася тады рабаўнікоў, што ехаць па гасцінцы ў прыцемках адважваўся толькі той, каму абрыдла жыццё на гэтым свеце. Няма лагічна галоў праламіў шаптаерам пан Матуш, а калі прыдарожны злодзеі трапляў да яго жыўцом, дык не марудзчы, без сумніваў Матушавы

жаў цень затоенай тугі. Наступным летам — а быў гэта год 1497 — адбыўся вялікі наезд крымчакаў, некалькі іхніх загонаў кіраваліся аж на Ліду. Усю шляхту прызвалі на каня. Рушыла ў паход і ашмянская харугва, у яе шэрагах быў пан Русіноўскі. Пад Дзятлавам татар спынілі, але немалым коштам; у брацкую магілу над Моўчадзю паклалі сярод тысячы палеглых і Русіноўскага. Сябры прывялі да хаты ягонага каня з прытарочанымі да сядла мячом і

ШОРНЫ ШЛЯХ

ГІСТАРЫЧНАЯ НАВЕЛА

парабі прывязвалі грэшніка за ногі да дзвюх бяроз. Але жонку Матуш ніколі і пальцак не крануў, хіба толькі ў добрым падпітку. За чатыры гады Марта аддзячыла мужу тройцай сыноў, рассыцела, узяла пад руплівае вока аруды і каморы, і дваравы дзеўкі хораша навучыліся спяваць, седзячы за кудзеляю, як прыбітыя да лаўкі цвікамі, доўгія зімовыя вечары. Гэтыя простыя радасці ды святочныя выезды на Імшу цалкам Марту задавальнялі.

У хуткім часе Русіноўскі прыгледзеў і сярэдняй дачцы Марылі прстойнага чалавека. Жаніх прыслаў сваё, потым прыехаў з бацькамі, добра былі запітыя заручыны, ужо маці пачала збіраць у кфуар пасаг, ужо прызначылі дзень вяселля, як напярэдадні яго Марыля знікла. Дарэмна гукалі яе па лесе, дарэмна шукалі на балоце — ніякага следу. Самыя змрочныя думкі катавалі бацькам сэрца; маці ледзь не страціла розум, бацька ссівеў. Нарэшце праз месяц сабраліся ў касцёл на памінанне — і вось у гэты час прыйшла вестка, якая ўразіла сям'ю больш, чым таямнічае знікненне: дачка жыва, сядзіць паслушнай у віленскім кляштары дамініканак. Сабраўшы асоб, бацькі памчалі ў сталіцу, убіліся ў кляштар, знайшлі Марылю, крычалі на яе, бацька і рукою прыклаўся, потым, стоячы перад дачкой на калянах, малілі вярнуцца — марна. Марыля адказвала, што вышэй за яе сілы цярапец катаванне сямейным жыццём і што шчасце яна адшукала ў прысвячэнні свайго сэрца Ісусу Хрысту — адзінаму высакароднаму жаніху на свеце.

Разам з бацькамі поўзала па падлозе і малодшая дачка Ядвіга, якая таксама маліла сястру і чалавала ёй ногі, просячы літасці да маці. Але Марыля глядзела на бацькоў і сястру з тым бездапаможным спачуваннем, з якім глядзяць на невідучых.

Разбітыя вар'яцтвам дачкі, Русіноўскія вярнуліся на свой двор. Пра Марылю не гаварылі, нібы выраслі яе з жыцця, але на ўсіх бацькоўскіх размовах, снах, нават позірках на дзверы, ля-

шлемам. Хутка і Русіноўская, не сцяраўшы журбы, адбыла на той свет да мужа.

Гаспадыня двара, прызначанага пад апеку Матушу, засталася Ядвіга. Сіраце ішоў васемнаццаты год. Залатая валасы, блакітныя вочы, вабная постаць далёка ўславілі Ядвігу. На мужчынскае вока ўяўлялася яна жывым анёлам, дасланым на Ашмяншчыну праз боскі клопат. Склаўся нават пагалосак, што ва ўсім Панямонні няма больш прыгожай дзяўчынкі. З гэтай падставы, як толькі мінуў год жалобы па маці, да варот Русіноўскай пацягнуліся чарадой сваты. Ядвіга ўсім адмаўляла. «Што за двор без рыцара? — злаваў на сваячку Матуш. — Хто табе дзіцё зробіць? Хто абароніць, калі злодзеі?» — «Сама абаранюся!» — упэўнена адказвала Ядвіга. Але пан Матуш узмацняў ціск і ў рэшце рэшт перамог. Ядвіга, якой абрыдлі апякун і залежнасць, пабралася з бяздзетным удаюм Хадзевічам. Той любіў выпіць, а, добра выпіўшы, любіў пабіцца. Пабыла яна за ім два гады, як у пекле. Нечаканы выпадак стаў для яе паратункай: аднойчы, калі Хадзевіч дужа п'яны вяртаўся ад суседа, нехта забіў яго ўдарам чакана ў скронь. Пахаваўшы мужа, Ядвіга зноў пасялілася ў родных Русіноўскаў.

Але няма на гэтым свеце пакоя. У хуткім часе з'явілася ў Ашмянскім павеце новая шайка. Хапала тут злодзеяў і да яе, і прыблудных, і мясцовых, бо кожны трэці гаспадар лічыў за абавязак падрапаць на бальшаку праезджакі ці прахожак чалавека, хоць сярмягу з яго зняць, калі не меў грошай. Але новая згрыя рознілася ад ранейшых рабаўнікоў звычайнай жорсткасцю. Лічаны месяц абыходзіўся цяпер без крывавага злачынства. Пра літасць збоі не ведалі, аднолькава вешалі на дуб шапоўнага пана і згаладалага лірніка, старую і дзіцё. Процьма крукоў пасялілася ўздоўж гасцінца на Вільню, заўжды маючы пачастунак. Праз два гады стары шлях набыў новую назву — Разбойнічы ці

ЦЯПЛО СЯБРОЎСКИХ
КАНТАКТАЎ

Добрасуседскія, сяброўскія сувязі складліся паміж пісьменнікамі Брэстчыны і Валыні. Падвядзеннем вынікаў творчага супрацоўніцтва сталі штогадовыя сустрэчы прадстаўнікоў дзвюх пісьменніцкіх арганізацый з працоўнымі прыгранічных раёнаў. Маршруты гэтых сустрэч ужо прайшлі мясцінамі, звязанымі з жыццём і творчасцю Міколы Засіма і Аляксандра Гаўрылюка, партызанскімі сцэнкамі Іванаўскага і Любшэўскага раёнаў; пісьменнікі наведалі беларускія і украінскія «вогненныя» вёскі, знаёмліліся з жыццём працоўных Ратнаўскага раёна і творчасцю народных майстроў Століншчыны.

Сёлётною сустрэчу літаратары-суседзі правялі ў Кобрынскім і Ковельскім раёнах, працоўныя якіх сябруюць і спарывічаюць. Пачалася яна знаёмствам з Кобрынскім вучылішчам народных мастацкіх промыслаў. Аб беражлівым стаўленні да культуры свайго народа, літаратуры, фальклору гаварылі Мікола Пракаповіч і Пятро Мах, Васіль Жуковіч і Міхаіл Пранько, Васіль Сахарчук і Вера Амелянчук, іншыя ўдзельнікі.

Кожная з сустрэч працягвае традыцыю папярэдніх, адначасова прыносіць нешта сваё. Так, сёлета ў складзе дэлегацыі валынскіх і калодзежскіх мастакоў імя Лесі Украіны І. Баратынец, заўзяты аматар кнігі, і, мабыць, гэта невыпадкова, бо зямля, на якой знаходзіцца гаспадарка, асвечана геніем Лесі Украіны. Старшыня Украінскага калгаса даўно хацеў бліжэй пазнаёміцца з вопытам беларускіх землепрацоў, і сёлётна літаратурная сустрэча стала добрай нагодай. Штодра дзяліцца з гаспадарамі па інтэнсіфікацыі гаспадарання старшыня калгаса «Перамога» Кобрынскага раёна А. Момлік.

Ужо як да добрых знаёмых прыехалі на наступны дзень пісьменнікі ў калгас імя Лесі Украіны, Сяло Калодзежнае, гэты куточак Валынскага Палесся, шырока вядомы ў свеце. Тут Лесья Украіна пачынала сваю літаратурную дзейнасць, тут нарадзіліся і ажыццяўляліся задумы яе твораў.

Не ўпершыню гучала тут побач з украінскай і беларускай мова. Літаратурным вечарам у Калодзежным, якому папярэднічала сустрэча з ковальскімі школьнікамі, і завяршылася сёлётная літаратурная свята, арганізаванае Брэсцкай і Валынскай пісьменніцкімі арганізацыямі сумесна з Бюро прапаганды мастацкай літаратуры.

Творчыя стасункі пісьменнікаў-суседзяў працягваюцца. У наступным годзе ў альманаху «Братэрства» выйдзе падборка твораў валынскіх і перанікладых пісьменнікаў Брэстчыны. Валынскія пісьменнікі мяркуюць пазнаёміцца з творчасцю сяброў чытачоў часопіса «Жовтэнь». Такіх прыкладаў творчага супрацоўніцтва, напэўна, будзе яшчэ шмат.

М. БАРЦЕНЕУ.

УТВОРАНА КАМІСІЯ
«ВЯРТАННЕ»

У Беларускім фондзе культуры ўтворана камісія «Вяртанне», мэтай якой — збор культурных каштоўнасцей, што належыць беларускаму народу. Вырасана стварыць картатэку, у якой будзе зарэгістравана ўсё, што было ў нашых музеях, карцінных галерэях, у прыватнасці ў знікла ў час вайны ці па іншых прычынах.

На ўстаноўчай нарадзе выступілі старшыня праўлення Беларускага фонду культуры І. Чыгрынаў, кіраўнік дзяржаўных музеяў і карцінных галерэй, мастацтвазнаўца. Старшынёй камісіі «Вяртанне» выбраны пісьменнік, член праўлення Беларускага фонду культуры А. Мальдзіс.

Ц. ВАЛЯНЦІНАУ.

Камісіі па літаратурнай
спадчыне

Санктарыят Саюза пісьменнікаў БССР утварыў камісіі па літаратурнай спадчыне: К. Губарэвіча (А. Петрашкевіч — старшыня, У. Няфёд, А. Дзялендзік, М. Губарэвіч — сакратар), М. Стральцова (В. Карамзаў — старшыня, Я. Брыль, Р. Барадулін, Л. Дранько — Майсюк, А. Стральцова — сакратар), В. Праскурава (М. Дубянецкі — старшыня, В. Гардзеў, Л. Праскурава — сакратар).

Чорны, апошню — з-за тых хмар, у якія збіралася варанне. Шляхта зачынілася па дварах, лютыя псы ўзяліся коштам да вартасці каровы. Але і сядзіба з тузінам злых, як чэрці, сабак не давала надзейнага ратунку. Калі збоі рабавалі абраны двор, усе яго прыбывальнікі пазбаўляліся жыцця, быццам смяротныя пакуты людзей прыносілі злыдням асалоду. Не было ніводнага чалавека, якому пашчасціла б вырвацца ад злачынцаў. Зімой жыццё трохі спакайнала, але як сыхдохі снег, рунала атава, гайня зноў абвешчала пра сябе змрочнымі забойствамі.

Неадступны, наскрозь працінаючы душу жах — вось галоўнае пачуццё, з якім ашмянскае насельніцтва пражыло з 1500 па 1507 год. У Вільню да яго міласці вялікага князя слязлівым ручаём цяклі скаргі і просьбы абараніцца. Таямнічасць шайкі нарадзіла прымхлівыя чуткі пра зданяў, вісельнікаў, ваўкалакаў; пачуцця нанач, гэтыя ашмянскія паданні пазбаўлялі сну і мужана чалавека. Князь Аляксандр вызначыў узнагароду за вынішчэнне збоюў, паступова яна ўзнялася да казачнага памеру — тысяча залатых. Няма ахвотнікаў адхапіць паўпуда золата, пагойсаўшы па дарогах павета, стала ахвярамі шайкі, якая ўтаймвала іх пнянковай пяцелькай. Пайшло да нахабнага выкліка: злодзеі не збаяліся забіць старога ксяндза з ашмянскай плябані, які на дрогіх колах цягнуўся ў Вільню з нейкай справай да біскупа. Раз'юшаны біскуп у надзеельным казанні абвінаваціў уладу ў ляноце. Князь Аляксандр, страціўшы царлівасць, загадаў знайсці і знішчыць шайку мінскаму судзі Ваньковічу.

Вестка аб прызначэнні Ваньковіча велікакняжакім камісарам абудзіла сярод жыхарства светлыя надзеі. Ваньковіч сляў за непадкупнага ўрадыка, што само па сабе прымушала да павягі, але, больш важнае, — не ведалі злачынства, якое б засталася непакараным, калі выкрыць яго браўся пан Ваньковіч. Хутка ён з'явіўся на ашмянскіх прасёлках з аршакам дужых малайцоў, распачаў аб'язджаць двары, збіраючы звесткі пра шайку. Не абмінуў Ваньковіч і двара Русіноўскага. На пачатку іхня адносіны не пераходзілі мяккіх ветлівасці, бо Ваньковіч меў сям'ю. Але калі ягоная жонка памерла, а здарылася гэта на другі ці на трэці год камісарства, судзія зірнуў на Ядвігу вокамвольнага птаха і закахаўся. Як і першаму мужу Ядвігі, Ваньковічу перайшло за сорак, так што захапіўшы яго пачуцці мелі на мэце шлюб. Быў ён радавіты, багаты, славетны, удачлівы — багата падстаў, каб разлічваць на шчасце з маладой прыгожай кабетай.

Што тычыцца шайкі, дык тут справа ў лепшы бок не рухалася. Паказанню пацярпеўшых не было, бо мёртвыя не гавораць, і лепшы следчы, не маючы хоць якой пэўнай зачэпкі, хоць малага следу, блукаў быццам сляпы паміж трох соснаў. Насіўся Ваньковіч са сваёй паўсотняй па павеце — шайка затойвалася, адбываў — ранкам жа чыйнебудзь двор стаў з расчыненай брамай у той палюхайдай немаце, калі ад гаспадары да сабакі ўсе ляжакі з расколатымі галоўамі. Нязменная слава судзі пахіснулася, пачалі гаварыць, што сам ён хутка-няхутка пападзеца злодзеям і завісне на дубовых арэлях.

Праўда, трэба сказаць, што займаўся Ваньковіч вышукам не ўвесь час. Тры гады запар хадзіў ён у летнія ме-

сяцы з мінскай харугвай супраць татар, а ўвосен 1506 года біўся з імі пад Клецкам, дзе выратавалі саранатысячны палон, а дваццаць тысяч крымчакаў спластавалі на пагорках і прасёлках ад клецакага замка да вытокаў Лані. Але якраз у жніўні і верасні, калі войска пад камандаваннем князя Глінскага секла татар і засталіся ашмянскія двары без гаспадароў, калі памёр князь Аляксандр і панавала роспач, шайка выразала дзве сям'і. Толькі магілы сваіх жонак і дзеткаў убачылі прышоўшыя з вайны пераможцы. Адзін з іх, сталага веку, узяў маладу дзеўку і аднавіў жыццё, другі, маладзейшы, не вытрымаў страты і ўдавіўся. Вось разам з тым, што ўдавіўся, лік ахвяр гайні перайшоў за тры з паловай сотні. Так што Ваньковіч заўжды адчуваў неспакой, і ягонае жаданне расплюшчыць шайку ўзмацнялася жахам за Ядвігу. Хоць яе двор быў абнесены высокім частаколам, хоць уздоўж яго і ўначы, і днём выгульвалася зграя ваўкаразаў, хоць падоіла Ядвіга колькасць сваіх парабкаў — ды ўсё магло здарыцца, нішто не загавораны ад вар'яцкай прагі крыві. Ваньковіч часта прыязджаў да Ядвігі; калі яна запалілася наведзець сястру, ён ахоўваў яе на небяспечным віленскім бальшаку. Разам зайшлі яны і ў кляштар, дзе Марыя абрала сабе клопат шпіталёвай сядзелкі. «Хіба і я прыйду да цябе ў кляштар», — сказала Ядвіга сястры. Тая, зірнуўшы на Ваньковіча, стала даводзіць, што і ў людскім жыцці можна споўніць хрысціянскі абавязак. «Можна, — сумна пагадзілася Ядвіга, — але ў нас так зараз склалася, што ўвечары не ведаеш, ці прачнешся жывы». Там жа ў Вільні Ваньковіч прасіў Ядвігу пайсці за яго, і яна дала згоду, абумовіўшы выселле на дзень святога Марціна, інакш кажучы, на другі тыдзень лістапада.

Але не меўся судзія вельмі парадавацца. Стала вядома, што яго папикаў князь Сігізмунд і што на князевыя дакоры ён адказаў ганарлівым аб'яцаннем: «Ці я сплюшчу шайку, ці вось гэтай шабляй перарэжу сабе жылы!» «Справядліва! — жорстка адзначыў князь і не ўтрымаўся ўдакладніць: — Калі?» «Не пазней дня анёла-захавальніка!» — адказаў судзія. Па календары прыпадае гэтая дата на другі дзень кастрычніка. А размова, у якой прагучала слова гонару, адбылася ў пачатку ліпеня. А святы Марцін, як мы казалі, святкуецца праз месяц пасля дня анёла-захавальніка. Так што, каб увесці ў свой дом каханую, судзія Ваньковічу было неабходна застацца жывым, апошняе ж выключна залежала ад следчага поспеху. Між тым час няўмольна ляцеў да конавай адзнакі — ужо лета падбіралася к канцу, толькі верасень заставаўся Ваньковічу для ратавання гонару, жыцця, шчасця. Але як зрабіць за месяц тое, што не далася зрабіць за некалькі год?..

І ствараючы свайму ворагу найлепшы ўмовы для самагубства, шайка сцішылася. Засталося збоём перачакаць некалькі тыдняў, а ўжо пасля дня анёла-захавальніка, калі правядзе Ваньковіч па горле вастрыём шаблі, узяць сваё з лішкам. Пан Ваньковіч змірыўся, як тады казалі, з паражкай і ад'ехаў у Вільню. Перад тым, аднак, ён наведваў Ядвігу і аслабаніў яе ад шлюбнай змовы. Ядвіга ўмалая яго выракчыся сваёй легкадумнай клятвы вялікаму князю. «Немагчыма, — сказаў Ваньковіч. — Жыццё, каханне, сям'я — вялікі падарунак ад пана бога, але без гонару нічога яны не каштуюць». І пайшоў са двара.

«Стоі! — крыкнула ў адца жанчына. — Застанься хоць на ноч!» І судзія не знайшоў сілы адмовіцца. Ранкам ён адбыў у сталіцу, дзе, як хутка данеслі чуткі, зачыніўся ў сваёй камінатцы і стаў піць дзень і ноч напаследак жыцця...

І раптам, як гром з яснага неба, — збоі схоплены, аздоблена імі купа асіні!

Упершыню за сем гадоў мясцовае жыхарства ўздыхнула з палёгкай. Тыдзень удзячліва гудзелі званы на ашмянскіх святарнях, тыдзень усе гулялі, як на святы божага нараджэння, усе ўслаўлялі Ваньковіча, які перамог пачвар, стрымаў слова, адстойў жыццё і ў дадатак набыў тысячу залатых.

Узяў Ваньковіч злодзеяў пад канец верасня. Здарылася гэта так. За сем вёрст ад Русіноўскага на занябаным двары дажываў свой век стары Сабейка. Жылі пры ім дзве бабкі за прыслугу ды колькі парабкаў. І на гэты бедны двор запрасілі на пастой з дзесятак аршанскіх хлопцаў. Па вёсках і дварах панёсся пагалос, што шляхціці маюць добрае горла, а падпішы выхваляюцца перад гаспадаром, што развесяць шайку ўздоўж люблага ёй Чорнага шляху, завадатыя ж павязуць да вялікага князя ў засмоленай кадцы. За самахвалаў памаліліся, ведаючы з сумнага вопыту, што тыя п'юць на ўласных хаўтурах. Бо хоць аршанскія шукальнікі золата, можа, і ведалі, дзе чорт начуе, але не з іх спрытам было выканаць тое, на што і судзі Ваньковічу розуму не хапіла.

Неяк апоўначы ў вароты аціхлага ўжо двара Сабейкі загрузалі і пачуўся жаночы крык:

— Сабейка! Гэта я — Русіноўская! На нас напалі! Ратуі!

Вароты расчыніліся, але замест перапалоханай суседкі ўварваліся на двор з паўтара дзесятка злодзеяў, а ўслед — конны ў латах, у шлем з забралам, пакрыты апанчой.

— На калені! — крыкнулі збоі і двух чалавек, якія схпіліся за сякеры, адразу забілі.

Пан Сабейка і парабкі бухнуліся на калені.

— Сячыце прыблуд! — загадаў конны.

Палова збояў кінулася ў хату па аршанцаў, праз момант адтуль пачуўся глухі шум бойкі.

Водца саскочыў з каны і таксама пакрочыў у хату. Калі ён увайшоў, тут гарэлі лучыны, і дробныя іх агеньчыкі цмяна асвятлялі судзію Ваньковіча, шчыльнае кола ягоных людзей, грудок збітых і павязаных разбойнікаў.

У гэты ж час на двары хлопцы Ваньковіча выходзілі з пуні і стайні, вязалі здранцвельх ад нечаканасці пасткі дайнекаў.

— Вачыш, ёсць бог, — сказаў Ваньковіч завадатою. — Прывеў цябе пад сякеру. Здымай шлем.

Той, марудзячы, пачаў расшпільваць скураны раменьчык, хрыпла, адчайна ўздыхнуў і махам скінуў шлем на падлогу. Ваньковіч убачыў твар сваёй нявесты. Ядвіга пагардліва ўсміхалася.

— Не памыляйся, — астудзіў яе Ваньковіч, — цябе і чакаў! Звязаць! — загадаў ён хлопцам і выйшаў панадворак.

Там, каля пуні, гуртом ста-

ялі палоннікі. Варта трымала паходні, і водблескі чырвонага святла высвечвалі насцярожаныя, з затонай нянавісцю вочы злачынцаў.

— Памаліцеся! — як вяртак, сказаў Ваньковіч.

З гурта адгукнуўся злы голас:

— Памолімся, судзія! Хай табе будзе з Ядвігай так соладка, як нам усім з ёй бывала.

Ваньковіч перачакаў кплівы рогат і махнуў сотніку:

— На сукі!

Злодзеяў абнялі шчыльным колам і пагналі па дарозе да асіні.

Ваньковіч вярнуўся ў хату. Ядвіга са звязанымі рукамі скамянела стаяла ў куце. З грудка цел несліся стогны і лаянка.

— Гэтых і гэтую ў хлеў! — загадаў Ваньковіч хлопцам.

Хутка ў хату данеслася вешрашчэнне пацяснёных свіней...

Праз месяц на галоўнай віленскай плошчы перад касцёлам св. Станіслава, там, дзе ўзносіцца старадаўняя вежа Крыві-Крывейта, цесляры збудавалі памост, на памосце паставілі шыбеніцу. Абвешчаным днём на плошчы стоўпілася за тысячы дваццаць людзей.

Час блізіўся да апоўдня. У замкавым скляпенні ксёндз рыхтаваў Ядвігу да смерці. Яна папрасіла спаткання з Ваньковічам. Той прыйшоў да яе.

— Ваньковіч! — Ядвіга апусцілася на калені. — Даруй мне!

Ваньковіч не азваўся.

— Нудна жылося, Ваньковіч, — ціха, нібы выбачліва сказала Ядвіга. — Не па мне было, як Марта, назапашваць на зіму мёд і мяса. Ці мармытаць малітву перад крыжом. А пайшла за Хадзевіча, дык ён піў і біў. Не знесла — тапаром яму ў лоб. Памёр — а мне свята. І ўжо нікога не шкадала. У асалоду стала лётаць над процьмай. Як месяц без справы, галава пачынала гарэць... Вязлуздзіца нашае жыццё!.. А цябе я кахала. Сумна раблася без цябе. Ды ведала, што нам не лёс... Не магла дачакацца, калі споўніш клятву. Я хіба толькі на хвілінку цябе перажыла б — таксама б паласнула лязом па шыю...

— Мела лепшае выйсце, — змрочна адказаў Ваньковіч. — Магла спаць свой стакак ды парэзаць... Можна, бог і дараваў бы табе...

— Не! — адмовілася Ядвіга. — Гадзілася б сама сябе, што тых зарэзала, каго спакнула...

— Ведаеш, аб чым шкадую? — спытаў Ваньковіч.

— Скажы, — вочы Ядвігі запаліліся надзеяй.

— Аб тым, што лёгка памрэш! — адказаў Ваньковіч і выйшаў.

Русіноўскаму павялі на плошчу. На ёй быў зладзейскі строй: латы, апанча, шабля; толькі шлем не надзелі ёй на галаву, каб усе бачылі твар забойцы, і валасы, не забраныя ў касу, ляжалі залатым крылом паверх чорнай, як ноч, апанчы.

Кат уздзеў на Ядвігу пятаю, натоўп затоіў дыханне, у гэтай мёртвай цішыні гулка грукнула аб памост выбітая з-пад ног лаўка...

І было гэта ў 1507 годзе, кастрычніка месяца, перад апошнім днём...

Вось і ўсё.

Старэйшая сястра Марта праз гора і сорам захварэла і хутка памёрла.

Пан Матуш спіўся.

Марыя, ужахнёная грахамі сястры, кінулася ў Вілю. Двор Русіноўскіх суседзі спалілі.

А чаму так: тры сястры — тры непадобныя жыцці, тры стыхіі — няма адказу.

У Маскве ў Дзяржаўным музеі выяўленчых мастацтваў імя Пушкіна працуе выстаўка Марка Шагала, прысвечаная стагоддзю з дня нараджэння мастака. Гэты юбілей мае пэўныя адносіны і да Беларусі, і не толькі таму, што Шагал родам з Віцебшчыны. Але і таму, што наш край — радзіма многіх яго матываў і вобразаў.

Месца Шагала ў гісторыі

У 1918 годзе Марк Шагал з'яўляецца ў родным горадзе ў якасці ўпаўнаважанага Калегіі па справах мастацтва і мастацкай прамысловасці пры Камісарыяце народнай асветы. Ягоны мандат быў падпісаны А. Луначарскім. Тут сыграла сваю ролю прыхільнасць А. Луначарскага да «левых» эксперыменту ў мастацтве, да праваднікоў «пралетарскай культуры».

Аналіз сітуацыі, якая

мадзянскай вайной, а галоўнае — яго правінцыяльнасцю (буйны цэнтр накітавал Масквы, Кіева ці Вільні быў бы «левым» на той час «не па зубах»).

Сам Шагал у 1918 годзе выказваў сваё меркаванне пра горад і яго жыхароў у такіх словах: Віцебск — «...правінцыяльная дзірка з амаль стотысячным насельніцтвам, дзе... дажывае вартае жалю перасоўніцтва». «Людзей! Мастакоў!

на прахадную тэму. Менавіта тут карані раскрытыкаванай у 50-я гады «тэорыі бесканфліктнасці». Лагічным было адраджэнне агульнай цікаўнасці (прафесійная цікаўнасць існавала заўжды) да «віцебскай школы» ў 60-я гады, бо час «сурогавага стылю» быў пленным на пошукі ў галіне формы і колеру. Ну а сапраўднае асэнсаванне мастацкага эксперыменту 20-х гадоў адцягнулася на яшчэ больш позні час.

Шагал пакідае Віцебск у 1919 годзе. Звычайна гэта тлумачаць разыходжаннем у поглядах з Казімірам Малевічам. І гэта не без падстаў: сапраўды, сітуацыя, якая нагадвае двух мядзведзяў у адной бярлозе, не магла быць М. Шагалу даспадобы. Але галоўная прычына не ў гэтым.

Проста ўжо ў 1919 годзе ў самы разгар «левай» эпопеі Шагал зразумеў — эксперымент не даў чаканага выніку, справа далей не пойдзе. Мастацтва не можа існаваць без сацыяльнай базы, а ў Віцебску такой базы не было. У 1922 годзе перабіраецца ў Петраград Малевіч разам са сваімі вучнямі і паплечнікамі. А сам Шагал у 1922 годзе пакідае радзіму. З гэтага часу яго мастацтва паступова страчвае ўплывы кубізму, формы губляюць вастрыню, набываюць мяккасць і плаўнасць. У карцінах пераважае тэматыка каханья. У яго мастацтве можна знайсці элементы сімвалізму, экспрэсіянізму, а таксама сюррэалізму.

У розныя часы і сам мастак быў розным. Для Шагала ўзору 1918 года Віцебск быў «правінцыяльнай дзіркай», для сталага майстра, чалавека з багатым жыццёвым вопытам, родны горад атажсамліваўся з незваротнымі дзяцінствам, юнацтвам. У 1944 годзе мастак прысвячае роднаму гораду натхнёныя радкі: «Я сумны вандроўнік, я толькі нёс усе гады твой вобраз у сваіх карцінах, і так з табою размаўляў, і, як у люстэрку, цябе бачыў. ...Я гляджу, мой горад, на цябе дзелёк, як мая маці на мяне глядзела праз дзверы, калі я выходзіў на дарогу».

Парыж Шагал называў сваім «другім Віцебскам». Гэтае прызнанне нагадвае Малявіна, які ў эміграцый і пісаў жанчын у чырвоных сарафанах, Білібіна, які ў далечыні ад радзімы жывіў вобразамі рускіх казак і былін... У кожнага выдатнага мастака ёсць сваё легенда. Часам яна супадае з рэальным вобразам, часам — не. І Шагала сёння перш наперш ведаюць як легенду, якую ён стварыў уласнымі рукамі. Ну што ж, легенды таксама маюць права на жыццё. Яны — частка гісторыі.

Пётра ВАСІЛЕЎСкі.

«Парыж—мой другі Віцебск...»

заходнееўрапейскага мастацтва вызначана даволі дакладна. Больш складанае пытанне — Шагал у кантэксце агульнарасійскай культуры першых дзесяцігоддзяў XX стагоддзя. Ну, а тэма «Шагал і Беларусь» увогуле ніколі не была не толькі ў цэнтры, але нават і на перыферыі ўвагі гісторыкаў і тэарэтыкаў мастацтва. Беларусіе ж мастацтвазнаўства толькі падыходзіць да асэнсавання культурных здабыткаў (і страт) тых далёкіх гадоў.

Стаўленне да Шагала, дакладней, да яго творчасці на радзіме мастака ніколі не было аб'якавым. Ім ці прэзмерна захапляліся, ці наогул выкрэслівалі з мастацтва Расіі (адпаведна і Беларусі). Спрэчкі ў асноўным датычаць віцебскага перыяду ў гісторыі «левага» мастацтва (1918—1922) і той ролі, якую адыграў у ім Шагал. Інакш і быць не магло, бо тут — ключ да разумення метамарфоз культурнага працэсу ў 20-я і больш познія гады.

Уласны почырк, колерная гама, своеасаблівае стылістыкі вызначыліся ў Шагала ў 1910—1914 гадах, калі ён знаходзіўся ў Парыжы ўпершыню. Французскае мастацтва пачатку стагоддзя стала для яго вялікай школай майстэрства, спрыяла выкрышталізацыі свайго эстэтычнага крэда.

Ужо тады малады мастак звярнуў на сябе ўвагу, але галоўныя творчыя падзеі былі ў яго наперадзе. Яны выпадаюць на 1918—1919 гады, а увогуле перыяд «левага» мастацтва ў Віцебску ахоплівае 1918—1922 гады. Гэты час яшчэ доўга будзе выклікаць жывую цікавасць у мастацтвазнаўцаў і мастакоў. Па сутнасці, мастацкая крытыка ў Савецкай Беларусі пачалася менавіта са спрэчак па пытаньні «віцебскай школы». Гэтыя няпростыя пытанні былі фактам нашага мастацтвазнаўства, нашай культуры, нават калі іх дэманстратыўна ігнаравалі, бо замоўчванне ці ігнараванне — таксама пазіцыя.

склалася ў Віцебску ў 1918—1922 гадах, дазваляе прасачыць лагічны ланцуг: Пралеткульт — Луначарскі — Шагал. Пры тым, што Шагал афіцыйна не належаў ні да якіх палітычных аб'яднанняў, у тым ліку і да Пралеткульту.

Захапленне А. Луначарскага «левым» эксперымантам не ўхваляў У. І. Ленін. Старшыня Саўнаркома і нарком асветы па-рознаму ставіліся і да Пралеткульту. У накідзе рэвалюцыі аб пралетарскай культуры для І з'езда Пралеткульту ў кастрычніку 1920 г. У. І. Ленін падкрэсліваў:

«1. Не асабліва ідэі, а марксізм.

2. Не выдумка новай пралеткультуры, а развіццё лепшых узораў, традыцый існуючай культуры з пункту гледжання светасузірання марксізму і ўмоў жыцця і барацьбы пралетарыяту ў эпоху яго дыктатуры...»

А яшчэ раней, у 1919 годзе, маючы на ўвазе Пралеткульт, У. І. Ленін пісаў пра вялікую колькасць выхадцаў з буржуазнай інтэлігенцыі, якія разглядаюць новыя асветніцкія ўстановы для рабочых і сялян, як самае зручнае поле дзейнасці для сваіх уласных выдумак у галіне філасофіі ці ў галіне культуры.

1918—1922 гг. — час правядзення ў Віцебску буйна-маштабнага эксперыменту Пралеткульту, асноўным арганізатарам якога быў Шагал. Тут пры матэрыяльнай і палітычнай падтрымцы з цэнтры для Шагала і групы запрошаных ім мастакоў былі створаны амаль «парніковыя» ўмовы (зразумела, па крытэрыях тых гадоў). Віцебск на пэўны час стаў сапраўднай творчай лабараторыяй, палігонам «левых» кірункаў. Краевольнае становішча Віцебска ў «левым» мастацтве тлумачыцца яго ўдалым размяшчэннем у транспартным «трохкутніку» паміж Петраградам і Масквой; тым, што горад не быў непасрэдна закрануты ні імперыялістычнай, ні гра-

Рэвалюцыянераў — мастакоў сталічных і правінцыяльных? Якімі калачамі вас заманіць? Шагал адкрыта рабіў стаўку на прыездных карыфеяў, бо разумеў, што шырокай падтрымкі ў землякоў ён з пралеткульту-скімі ідэямі не знойдзе.

Ёсць наяўная супярэчнасць паміж дэкларацыямі М. Шагала і ягонай уласнай творчасцю. На словах ён нібыта рашуча парываў з усялякай жінкушчынай, з культурнымі, рэлігійнымі, нацыянальнымі традыцыямі, заклікаў іншых зрабіць тое ж самае. Гэта значыць, параваць «са старою ружынаю Акадэміі, даць шырокую магчымасць квітнець левому мастацтву», даць дарогу «ўсяму рэвалюцыйнаму, рашуча ламаць усё старое, і на абломках старога ствараць грандыёзны будынак новага». Сам у той жа час чэрпаў натхненне з успамінаў і рэальнасцей быцця, прытрымліваўся ў сваім жывапісе канкрэтнай нацыянальнай міфалогіі, нават канкрэтных тыпажоў, хоць, зразумела, гэта працягвалася інакш, чым у класічных традыцыйных формах рэалістычнага мастацтва. Неадпаведнасць творчай практыкі Шагала ўласным дэкларатыўным заявам была прычынай ягонага канфлікту з другім выдатным прадстаўніком «віцебскай школы» Казімірам Малевічам. Той быў заняты пошукамі «чыстай» формы, нават Шагал быў для яго занадта акадэмічным.

Сапраўдныя творчыя дасягненні мастакоў фармальнага кірунку ў 20-я гады не маглі атрымаць аб'ектыўнай ацэнкі. Гэтану шкодзіла іх імкненне да гегемоніі ў мастацтве, непадрыхтаванасць да прафесійнага дыялогу з тымі, хто арыентаваўся на іншыя эстэтычныя каштоўнасці.

Дзеля аб'ектыўнасці трэба дадаць, што той крэн, які адбыўся ў нашым мастацтве ў 30-я гады, таксама не спрыяў дэмакратызацыі творчага жыцця: у мастацтве запанаваў вульгарны гнэсеалагізм з яго стаўкай

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэлей БССР. Мінск. На беларускай мове.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 02288 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарава, 19.
ТЭЛЕФОНЫ: прыёмная рэдакцыі — 33-24-61, на месніна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела публіцыстыкі і нарысаў — 33-19-65, аддзела прозы і пазіі — 33-22-04, аддзела культуры і выяўленчага мастацтва — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і тэлебачання — 33-21-53, аддзела музыкі — 33-21-53, аддзела пісьмаў — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і фоталіюстрацый — 33-44-04, 33-24-62, нарэктарскай — 32-20-64, бухгалтэрыі — 23-73-37.

Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машыцы (праз два інтэрвалы). Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар АНАТОЛЬ ВЯРЦІНСкі.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алякс АСІПЕНКА, Анатолий БУТЭВІЧ, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (нам. галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Лілія ДАВІДОВІЧ, Міхась ДРЫНЕЎСкі, Алякс ЖУК, Галіна КАРЖАНЕУСКАЯ, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯКЛЯЕЎ, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Юрась СВІРКА, Уладзімір СТАЛЬМАШОНАК, Рычард СМОЛЬСкі, Віктар ТУРАЎ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.

А Б Я В Ы

Беларуская ордэна
Дружбы народаў
Дзяржаўная кансерваторыя
імя А. В. Луначарскага
АБ'ЯЎЛЯЕ КОНКУРС
НА ЗАМЯШЧЭННЕ
ВАКАНТНЫХ ПАСАД
ПРАФЕСАРСКА-
ВЫКЛАДЧЫЦКАГА СКЛАДУ
(ДЛЯ ТЫХ, ХТО МАЕ
МІНСКУЮ ПРАПІСКУ)

1. ФАРТЭПІЯННА - КАМПАЗІТАРСКА - МУЗЫКАЗНАУЧЫ ФАКУЛЬТЭТ

Кафедра фартэпіяна:
прафесар — 1
дацэнт кафедры — 1
ст. выкладчык — 1
Кафедра кампазіцыі:
загадчык кафедры прафесар — 1
выкладчык — 1
Кафедра канцэртмайстарскага майстэрства:
ст. выкладчык — 1
Кафедра гісторыі музыкі:
дацэнт — 1
Кафедра тэорыі музыкі:
ст. выкладчык — 1
Кафедра агульнага фартэпіяна:
ст. выкладчык — 2
выкладчык — 1

II. АРКЕСТРАВЫ ФАКУЛЬТЭТ

Кафедра камернага ансамбля:
ст. выкладчык — 1
Кафедра скрыпкі:
загадчык кафедры прафесар — 1
ст. выкладчык — 1
Кафедра альты, віяланчэлі, кантрабаса:
дацэнт — 1
Кафедра духавых інструментаў:
дацэнт кафедры 0,5 (кларнет) — 1
ст. выкладчык (ударныя інструменты) — 1
ст. выкладчык 0,5 (флейта) — 1

III. ВЫКАНАУЧЫ ФАКУЛЬТЭТ

Кафедра струнных народных інструментаў:
дацэнт — 1
ст. выкладчык — 1
Кафедра баяна/акордэона:
дацэнт — 1
Кафедра харавога дырыжыравання:
дацэнт кафедры — 1
дацэнт — 1
Кафедра аркестравага дырыжыравання:
прафесар — 1
ст. выкладчык — 1
выкладчык — 1
Курс фізічнага выхавання:
ст. выкладчык — 1
Кафедра замежных моў:
ст. выкладчык — 2

Тэрмін падачы заявы — адзін месяц з дня апублікавання. Заявы і дакументы згодна палажэнню аб конкурсе накіроўваць на імя рэктара на адрас: 220030 г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30. Даведкі па тэл: 22-49-42, 22-96-71.

У «КНИГАРНИ ПИСЬМЕННИКА»

П. ВАСІЛЕЎСкі. Вечныя маладажоны. Аповесць. На рускай мове. Мн., «Мастацкая літаратура», 1987. — 95 к.

М. ГАРЭЦКІ. На імперыялістычнай вайне. Л. ГАРЭЦКІ. Письмы з фронту. Мн., «Юнацтва», 1987. — 80 к.

КУБІК РУБІКА. Апаўданы, пароды, афарызмы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1987. — 60 к.

У. КУДЗІНАЎ. Першавосень. Апаўданы і аповесці. На рускай мове. Мн., «Мастацкая літаратура», 1987. — 1 р. 30 к.

У. РУБАНАЎ. Цёплы пух адуванчыкаў. Аповесці і апаўданы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1987. — 1 р. 50 к.